

MAKTEN ÖVER BARNEN

ve Karlsson

Nomad Förlag, Olofström
www.nomadforlag.se
info@nomadforlag.se

ISBN: 978-91-981075-2-4

Tryck: Repro, Kaunas, Litauen

Innehållsförteckning

"Alma kommer inte hem idag"

Om Alma är ens dotter är det inte precis vad man vill höra från en socialsekreterare. Men på platsen där vi befann oss, ett fönsterlöst mötesrum någonstans i det inre av socialkontoret i Olofström, hade sådana budskap framförts många gånger tidigare till många andra föräldrar. Antagligen hade de blivit lika upprörda som vi blev. Många människor är lyckligt omedvetna om vilken makt socialtjänsten besitter. Vilket bara gör chocken när de själva ställs inför den desto större.

Vårt fall var inte särskilt komplicerat: Alma var ett utsatt barn som blev misshandlat av sina auktoritära föräldrar. Socialtjänsten trädde in för att skydda barnet genom att ta det från dessa föräldrar. Systemet fungerade som det var tänkt. Eller gjorde det?

Drygt 20 000 svenska barn lever som fosterbarn. År 2016, det senaste året som det finns statistik för, blev 7365 nya barn omhändertagna av socialtjänsten[1]. Antar man att de nivåerna håller sig stabila (i själva verket har antalet omhändertaganden ökat sakta hela 2000-talet) så betyder det att 6,3 procent[2] av alla barn i Sverige kommer att ha varit omhändertagna av myndigheterna någon gång under sin uppväxt.

Socialtjänsten kan ta barn från deras föräldrar enligt Lagen om vård av unga, LVU, barnet blir LVU-placerat eller LVUat. Om föräldrarna vägrar att lämna ifrån sig sitt barn eller om barnet vägrar lämna sina föräldrar kan socialarbetarna begära handräckning från polisen som använder det våld som behövs för att hämta barnet. Så långt går det dock sällan. Faktum är att socialtjänsten nästan inte använder tvång alls. Barn behöver nämligen inte omhändertas enligt LVU, de kan också omhändertas frivilligt, ett omhändertagande enligt socialtjänstlagen, en SoL-placering. Enligt stati-

stiken är 81 procent[3] av alla omhändertaganden SoL-placeringar där föräldrarna har lämnat ifrån sig sitt barn frivilligt.

Så var det även för Alma. Hon blev aldrig LVUad utan hennes föräldrar samtyckte till en SoL-placering.

"Samtycker ni till att vi omhändertar Alma?" frågade socialsekreterarna upprepade gånger efter att de meddelat att hon inte skulle komma hem.

"Nej, varför skulle vi samtycka till något sånt?" svarade vi.

"Om ni inte samtycker LVUar vi henne."

Sedan följde en diskussion om de praktiska skillnaderna mellan en SoL-placering och en LVU-placering och den egentliga definitionen av att samtycka till något. Socialsekreterarna förklarade att om vi samtyckte till en placering skulle vi fortfarande vara Almas vårdnadshavare och behålla ett visst inflytande över henne. Samtyckte vi inte skulle socialtjänsten ta över allt ansvar och alla beslut över henne. Kanske skulle de flytta henne till en annan skola, kanske i en helt annan del av landet. Kanske skulle de hindra henne från att träffa sin mormor. Med LVU kan man aldrig veta säkert. För vårt eget bästa, och framförallt för Almas bästa, borde vi samtycka till en placering.

Man kan fråga sig om det verkligen är lagligt att hota föräldrar för att tvinga dem att frivilligt lämna bort sina barn. Det är det. Det är på sätt och vis olagligt att inte hota dem: Lagen säger att LVU bara får användas om möjligheterna till frivillig vård är uttömda. Underförstått ska även möjligheterna till frivillighet under hot vara uttömda.

Nu var det antagligen inte därför våra socialsekreterare tjatade på oss att samtycka till ett omhändertagande, utan för att det gjorde allting lättare för dem. För att få till stånd ett LVU måste man först ansöka hos socialnämnden, eller i praktiken socialnämndens ordförande. Sedan ska det skickas vidare till förvaltningsrätten. Barnet kan man visserligen

omhänderta så snart man fått socialnämndsordförandens godkännande, men inom en vecka ska man lägga fram sitt fall i förvaltningsrätten. Det är många papper som ska skrivas, många människor som ska kontaktas, helt enkelt en massa arbete. Får man däremot ett samtycke, oavsett hur motvilligt det lämnas, så är det bara att skriva en notering om det i journalen och ta barnet. Mer formalia än så behövs inte.

Det var alltså vad som hände med vår dotter Alma. Hon kom mycket riktigt inte hem den dagen. Istället kördes hon till ett familjehem, en vanlig familj som får betalt av socialtjänsten för att ta hand om andras barn.

Unicef har gett ut en broschyr där de sammanfattar forskningsläget kring barn i samhällsvård (barn som är omhändertagna av samhället och antingen bor i familjehem eller HVB-hem). I stort sett är det en mycket negativ bild de ger. Deras sammanfattande omdöme är att inget tyder på att samhällsvård gör barnens liv bättre på längre sikt[4]. Detta bekräftas av omfattande studier som har jämfört samhällsvårdade barn med barn från liknande förhållanden som inte omhändertagits. I synnerhet tenderar samhällsvårdade barn att bli mycket lågutbildade som vuxna[5]. De har betydligt sämre psykisk hälsa, de dör mycket oftare i förtid än andra barn och de får i genomsnitt låga inkomster som vuxna[6]. Inte heller under tiden placeringarna pågår tycks trivseln vara särskilt hög. Många fosterbarn tvingas flytta runt mycket och 30 procent av alla fosterbarn har under en femårsperiod upplevt ett sammanbrott, vilket i princip innebär att de antingen har rymt från sitt fosterhem eller blivit utslängda av fosterföräldrarna[7].

Barn som blir omhändertagna av samhället får det alltså rätt sällan bättre. Tvärtom verkar mycket tyda på att många av dem får det sämre. Hade vi vetat allt vi vet idag när vi fick höra att Alma inte skulle komma hem skulle vi antagligen ha

blivit ännu mer upprörda än vi faktiskt blev. Å andra sidan hade vi också haft större möjligheter att försvara oss. Som det nu var, var vi helt oförberedda. Trots att vi i övrigt är ganska allmänbildade personer, hade vi ingen aning om hur socialt arbete bedrivs i landet där vi bor.

Detta är i sig rätt konstigt. Om över sex procent av alla barn omhändertas av sociala myndigheter någon gång under sin uppväxt så måste flera tiotals procent av alla föräldrar ha varit under utredning av socialtjänsten. Trots allt utreder socialtjänsten många gånger fler barn än den omhändertar. Nästan alla borde känna några föräldrar som har blivit utredda av socialtjänsten, och en genomsnittlig skolklass bör innehålla något barn som har varit omhändertaget och ytterligare något som kommer att bli omhändertaget av myndigheterna. Varför vet i övrigt välinformerade medborgare som vi ändå nästan ingenting om detta?

Antagligen beror det på att en stor andel av de drabbade familjerna tillhör de svagaste i samhället. Det vill säga, de som vi är som minst vana vid att lyssna på. Och när det drabbar väletablerade familjer så skäms de ofta alltför mycket för att berätta öppet om det. På så vis fortsätter locket att ligga på en verksamhet som varje år skickar tusentals barn till något som forskningen dömt ut som bland det mest skadliga som kan drabba en ung människa.

Men det kan inte gå för alltid. Omhändertar man nästan 8000 nya barn varje år, med ännu fler föräldrar, kommer man förr eller senare att snubbla över några som både har tid att skriva om det och inte skäms för att berätta vad de har varit med om. Det är dags att berätta vår historia:

Vår familj består av en mamma, Tove, en pappa, Anders, och fyra barn: Isak, Alma, Aron och Joel, 10, 8, 2 och 0 år gamla när detta utspelade sig. Vi bor i ett hus med många rum på landet en bit utanför den lilla byn Gränum som ligger i den södra änden av Olofströms kommun, i Blekinge. Varken jag eller Anders har något fast arbete för närvaran-

de. Jag har arbetat som översättare och Anders som programmerare, men som läget är nu gör vi bara det i undantagsfall. Det fungerar eftersom vi bor billigt och lever billigt. Förutom att passa våra barn så bygger vi till huset, odlar frukt och grönsaker och skriver böcker som ingen vill läsa. Det är inte ett helt vanligt sätt att leva på, men det fungerar för oss.

I Gränum finns en väldigt liten skola för klasserna F-3. Våren 2017 gick Alma i årskurs tre där. Hon var ett år yngre än sina klasskamrater eftersom hon hade börjat skolan ett år tidigare. I skolarbetet innebar det inga problem, hon var väldigt duktig i alla ämnen, åtminstone i de teoretiska. I övrigt hade hon också klarat sig bra till att börja med, hon var tidigt utvecklad språkligt och har dessutom alltid varit lång för sin ålder, så hon hade inga problem med att smälta in bland de ett år äldre barnen. Nu i årskurs tre hade hon däremot drabbats av vad man skulle kunna kalla sociala problem. Det började märkas att hon inte hade samma mentala mognad som de andra barnen och hon, som tidigare hade haft massor med vänner, hade plötsligt ingen att leka med, eller åtminstone ingen hon ville leka med. Att det bara gick nio elever i hennes klass hjälpte givetvis inte till. Dagen då Alma inte kom hem var den 10 maj 2017, ungefär en månad innan hon skulle sluta i Gränums skola för gott. Men orsakerna till hennes försvinnande måste sökas längre tillbaka än så. Vi kan börja med att backa tillbaka två veckor.

Onsdagen den 26 april 2017 var en lite jobbig morgon. Alma var inte nöjd med frukosten som Anders serverade så hon skulle göra egen frukost. Det gick inte bra och hon var sur. Det var inte helt ovanligt att det var på det sättet och sådana morgnar var det mitt jobb att få Alma att göra vad hon skulle medan Anders tog hand om de andra tre barnen. Eftersom det var onsdag hade Alma idrott och skulle ha med sig gymnastikkläder till skolan. Hon packade alltid sin skolväska kvällen innan för att underlätta på morgonen. Men

den här dagen hade hon av någon anledning missat att packa ned sina gymnastikskor.

Hon var redan sent ute när vi upptäckte att skorna inte låg i hennes väska. Hon blev än mer försenad när jag var tvungen att springa runt och leta efter gymnastikskorna. Jag hade hunnit skälla och skrika på henne en hel del och gjort en djupdykning i hennes extremt stökiga garderob innan jag hittade skorna fullt synliga på skohyllan i hallen, precis där de borde vara. Jag slängde upprört ut dem på hallgolvet, Alma packade ned dem i väskan och cyklade genast i väg till skolan. Det var inte så här vi hade det de flesta morgnar, men det var heller ingen unik händelse. Vi tänkte inte mer på det.

Vad som hände när Alma kom till skolan vet vi inte med säkerhet. Vi har bara indirekta uppgifter om det. Men till att börja med kom Alma med största sannolikhet för sent eftersom det hade tagit tid att hitta skorna. Alma tyckte inte om att komma för sent vid den här tiden, hennes sociala position tillät inte att hon gjorde saker som stack ut. I skolan var hon försagd och tystlåten och att gå in i klassrummet efter att alla andra redan satt sig kändes antagligen övermäktigt för henne.

Enligt Almas lärare, Maria Johannisson, hittade hon Alma i korridoren utanför klassrummet. Alma var ledsen och ville inte gå in. Alma brukade inte prata med henne men nu sa hon att hon blivit slagen av sin mamma med en gymnastiksko och att det var därför som hon var ledsen. Maria pratade med Alma ytterligare en gång under dagen, då i sällskap med en annan lärare, och skrev sedan några rader till sin rektor, Johan Tornberg, som i sin tur skickade in en orosanmälan till socialtjänsten.

Om det gick ovanligt lätt och smidigt så kan det bero på att detta inte var första gången skolan gjorde en orosanmälan efter att Alma varit ledsen och pratat med sin lärare. Vi var bekanta för både skola och socialtjänst i dessa sammanhang sedan tidigare.

Vårt yngsta barn, Joel, föddes i november 2016. Jullove 2016/17 var första gången på länge som alla bara var hemma. Vi brukade åka bort på loven och hälsa på släktingar och när vi inte var bortresta brukade Alma gå på fritids. Men med ett nyfött barn kände vi inte för att åka någonstans och eftersom jag var föräldraledig så var fritids inte heller aktuellt. Det var också fler barn i huset än någonsin, inklusive det ganska krävande spädbarnet, så det var färre vuxna som kunde underhålla Alma. Hon hade helt enkelt tråkigt.

En dag under jullovet, vi minns inte exakt vilken, satt jag instängd i ett rum och matade Joel. Anders plockade disk ur diskmaskinen samtidigt som han hade ett videosamtal med sina föräldrar på en surfplatta. Alma och Aron var med honom i köket. Aron var vid den här tiden knappt två år och hade nyss lärt sig komma upp på diskbänken genom att klättra på de utdragbara korgarna i diskmaskinen. Det var givetvis inte tillåtet för honom att göra det, men förbud har sällan hindrat en tvååring. Efter att Anders plockat ned honom från diskmaskinsluckan några gånger och han ändå försökte komma dit fler gånger sa Anders till honom att gå någon annanstans istället, och när han inte lydde föste han bort honom genom att sätta en hand i ansiktet på honom. Aron började skrika, mer för att han inte fick göra som han ville än för att det gjorde ont, och gick till sitt rum.

Nu började istället Alma skrika: "Anders slog Aron, Anders slog Aron", högt och triumfatoriskt. Alma var som sagt utråkad och antagligen skrek hon som hon gjorde för att farföräldrarna i videosamtalet skulle reagera. Men de var vana vid att Alma skrek och förde oväsen, så de tänkte inte närmare på vad hon sa den här gången. Även jag, som satt i ett annat rum hörde henne, men jag var också van och tänkte inte mer på det.

Det gick några veckor, skolan började igen, vi hade nästan helt glömt bort incidenten vid diskmaskinen tills en dag i januari, några dagar efter skolstarten, då rektor Johan Tornberg ringde hem till oss och berättade att Alma hade

berättat för sin lärare att Anders hade slagit Aron och att de tyvärr, enligt lagen, var tvungna att lämna in en orosanmälan till socialtjänsten.

Inte heller i det här fallet vet vi vad som faktiskt hände i skolan. Enligt orosanmälan var Alma ledsen och när hennes lärare Maria pratade med henne sa hon att hon var ledsen för att Anders hade slagit Aron. Varken Alma eller Maria har velat berätta mer om vad som faktiskt sades den gången. Men vi kan vara rätt säkra på att Alma inte var ledsen över att hennes pappa hade slagit hennes lillebror. Förutom att det var något som skulle ha skett flera veckor tidigare var Alma inte ens ledsen vid det tillfället. Tvärtom var hon glad över möjligheten att få något att prata om.

Då verkar det betydligt troligare att Alma pratat så lite som möjligt, enligt senare uppgifter från Maria brukade hon vara "som en stängd mussla" i skolan. Var hon det så är det troligt att Maria, när hon upptäckte en ledsen Alma, ställde ledande frågor till henne tills hon fick fram något som *hon* tyckte verkade rimligt. Jag ser det som rätt osannolikt att Alma själv har tagit initiativ till att säga de här sakerna. Det fanns ingen anledning för henne att på eget bevåg ta upp en icke-händelse från flera veckor tidigare. Därför är jag rätt säker på att hon har fått hjälp på traven att minnas rätt saker.

Det hör också till historien att Almas lärare Maria antagligen redan hade en idé om hur det gick till hemma hos oss. Vår relation med henne kan bara beskrivas som usel. Alma har alltid haft goda intellektuella förmågor och trots att hon hade börjat skolan ett år tidigare var det mesta lätt för henne. Det påpekade hon ofta för Anders och mig och även till Maria när hon vågade. Maria var inte imponerad. Hon verkade tycka att skolan handlade mer om att lära sig socialt samspel än faktiska kunskaper. Vi hade lite olika åsikter där och någonstans på vägen verkar Maria ha fått för sig att vi var auktoritära föräldrar som tvingade våra barn att läsa läxor hela dagarna. Antagligen kom hennes uppfattningar

om oss som studiefixerade av att vi köpte en del skolmaterial själva redan innan Alma började skolan. Alma var mycket intresserad av det, kanske för att det var nytt och spännande och dessutom var något som hennes äldre bror redan sysslade med. Hon kunde både läsa och räkna bra när hon började skolan. Men när Alma väl gick i årskurs tre hade hon tröttnat på sådant och vi hade slutat köpa skolböcker till henne. Hon gjorde inte ens skolans läxor längre.

Överhuvudtaget var årskurs tre en svår tid för Alma. Året innan hade hon gått i en kombinerad klass 1-2 och alltså varit tillsammans med sina jämnåriga i årskursen under. I trean gick hon återigen i en egen klass och de jämnåriga försvann från klassrummet. När hon gick i tvåan gick dessutom hennes äldre bror Isak i trean i samma skola. När Alma gick i årskurs tre hade Isak flyttat till mellanstadiet i en annan skola. Alma och Isak har väldigt olika personligheter och går inte alltid så bra ihop, men för Alma fanns antagligen en trygghet i att ha sin bror i samma skola och alltid ha någon att leka med på rasterna.

Under höstterminen i årskurs tre hade Alma ofta ont i magen. Fyra eller fem gånger ringde Maria hem till oss och sa att Alma hade ont i magen och behövde åka hem. Varje gång var det samma sak, vi körde hem en ledsen Alma från skolan, hon gick till sitt rum för att vila och fem minuter senare var hon frisk och glad igen. När jag tog upp den saken med Maria sa hon att Alma hade berättat att hon inte åt frukost hemma och sedan höll hon en liten föreläsning om hur viktigt det var med frukost. Uppenbarligen var Maria övertygad om att Almas problem i allt väsentligt bottnade i lågt blodsocker. Jag försökte förklara för Maria att Alma nästan alltid åt frukost och att hennes magont inte hade något samband med att hon vägrade äta frukost vissa dagar. Men det märktes att Maria tyckte att jag bara kom med bortförklaringar.

I början av vårterminen blev vi alltså orosanmälda för misstänkt misshandel av barn. Ärendet tilldelades de båda socialsekreterarna Emma Lilja och Eva Sethson vid socialkontoret i Olofström. Några veckor efter anmälan gick vi på möte på socialkontoret. Emma Lilja sa inte så mycket, utan antecknade bara tyst. Eva Sethson sa desto mer. Hon talade högt och långsamt och övertydligt. Som om den hon pratade med verkligen hade svårt att förstå enkel svenska.

"Det handlar om våld mot barn", sa hon långsamt och utan distans.

Vi förklarade bakgrunden och hur vi uppfattade att situationen bakom anmälan hade uppstått. Eva Sethson såg inte övertygad ut.

"Sanningen kommer alltid fram", sa hon, som om hon verkligen menade det.

"Rättsväsendet avundas er", svarade jag.

"Ja, men vi behöver ju inte bevis", svarade Eva Sethson.

Jag kom med tiden att lära mig att när Eva Sethson säger något i sin yrkesroll låter hon alltid hundra procent säker. Hur dumt det hon säger än är.

Ytterligare några veckor senare kom Eva Sethson och Emma Lilja på hembesök hos oss. Det märktes tydligt att Alma tyckte det var hemskt roligt. Det var ju ett besök som mest av allt handlade om henne. Det märktes också att hon mycket väl begrep att det låg en viss motsättning mellan socialarbetarna och hennes föräldrar. När Eva Sethson och jag stod i köket och pratade, passade Alma på, helt oombedd, att konfrontera mig med besvärliga frågor framför Eva: Kunde vi betala tusen kronor för att hon skulle få åka på läger? Kunde vi betala tvåtusen kronor? Och varför fick hon inte sälja majblommor? Hon försökte också på ett för en åttaåring mycket raffinerat vis beslå mig med politiskt inkorrekta åsikter: På grund av en milt kritisk kommentar om islam som jag hade yttrat några dagar tidigare ställde Alma nu upprepade frågor till mig om varför jag inte tyckte om muslimer.

Eva Sethson och Emma Lilja reagerade inte alls på Almas provokationer. Antagligen bara begrep de inte vad som hände. Senare skulle de skriva i sina slutsatser att Alma använde för svåra ord och att hon och hennes föräldrar hade dålig kommunikation och inte pratade särskilt mycket med varandra.

Det var bara några av de grundlösa spekulationer som stod i Evas och Emmas färdiga utredning, som vi fick i början av april. Överlag var den på en sådan nivå att det var svårt att inte skratta åt den. I förbifarten konstaterade de att anklagelserna om misshandel var svåra att utreda eftersom föräldrarna förnekade dem. Sen sa de inte mer om det. Istället hittade de andra problem hos oss. Till exempel att Alma inte fick ta med sig kompisar hem. Det var fullständigt fel uppfattat: Givetvis hade vi inga invändningar mot att Alma tog med kompisar hem, tvärtom var vi ovanligt väl rustade för det eftersom vi oftast var två vuxna hemma. Det var heller inget de hade tagit upp med oss de två gånger vi hade träffats. Den enda förklaringen till deras formuleringar är att Alma hade sagt något i den stilen till dem. Antingen hade de misstolkat Alma grovt eller så hade Alma helt enkelt antytt något i den riktningen för att skyla över det faktum att hon inte hade någon kompis som ville följa med henne hem.

Eva Sethson och Emma Lilja skrev en dispens till fritids om att Alma skulle få gå där några dagar i veckan för att få mer socialt utbyte, något vi inte såg någon anledning att invända emot. I sin avslutande bedömning skrev de också: *"Skolan "ser" [socialtjänstens citationstecken] Alma och är uppmärksamma på om något framöver förändras till det negativa"*. Med tanke på vad som senare hände är det en intressant formulering.

Både Anders och jag var förvånade över hur usel socialtjänstens utredning var. Förutom att slutsatserna var minst sagt märkliga så var texten så full av stav- och skrivfel att en mellanstadieelev hade skämts över det. Vi dividerade en del om hur vi skulle förhålla oss till den. Jag menade att vi inte

kunde låta så många felaktigheter och rena dumheter stå oemotsagda. Anders tyckte däremot att vi gjorde bäst i att bara ignorera pajasarna. Vi diskuterade det här fram och tillbaka och eftersom vi även hade många andra saker att göra så gick veckorna.

Nu ställer den kritiska läsaren sig kanske frågan om inte socialtjänsten borde utgå ifrån att det är något fel med en familj som får upprepade orosanmälningar emot sig. Helt klart ligger det något i det och det är mycket troligt att socialtjänsten inte hade agerat så aggressivt vid den andra anmälan om de inte hade haft en tidigare anmälan att stödja sig på. Problemet med den logiken är att det är ganska lätt att bli anmäld. Det här var nämligen inte första gången vi blev utredda av socialtjänsten.

Vår första orosanmälan och socialtjänstutredning var flera år tidigare. Den har ingenting med de senare händelserna att göra men det kan ändå vara värt att berätta om det, om så bara för vad den säger om tillståndet inom socialtjänsten.

I januari 2015 föddes vårt tredje barn, Aron, på BB i Karlskrona. Det var en helt okomplicerad förlossning som råkade ske en sen fredagskväll. På läkarundersökningen tolv timmar senare, vilket alltså var på lördag förmiddag, hörde barnläkaren ett blåsljud på hjärtat och sådana måste enligt rutinerna undersökas med ultraljud. Tyvärr gjorde sjukhuset bara den typen av ultraljudsundersökningar på vardagar, vilket i vårt fall alltså var måndag förmiddag, två dygn fram i tiden.

När läkaren förklarat detta för oss utbrast barnmorskan glatt att då kunde ju en av oss föräldrar åka hem och passa de två större barnen. Detta sa hon samtidigt som hon tittade menande på Anders. Hade vi varit normala föräldrar hade Anders givetvis åkt hem och så hade det inte varit mer med det. Men jag tycker inte alls om att vara på sjukhus. Av olika skäl ammade jag inte heller. Dessutom är Anders en modern

man som har god hand med spädbarn. Just där, just då be-
hövde vi bara växla några blickar för att bli överens om att
jag skulle åka hem och att Anders skulle stanna kvar på BB
och se efter vårt nyfödda barn.

Barnmorskan blev förstås förvånad, liksom alla andra.
Inte ens datasystemet kunde acceptera att en nyförlöst mo-
der skulle åka hem och lämna sitt spädbarn kvar (tydligen
hade aldrig någon gjort något liknande tidigare). Till slut
fick jag under närmast ceremoniella former klippa av mitt
BB-armband och ge det till Anders som på så vis blev sym-
bolisk mor till vårt barn.

Anders gick sedan runt på BB med Aron utan att något
särskilt hände. På måndagsförmiddagen gick han till ultra-
ljudet där de konstaterade att allt såg bra ut och efter det
åkte de hem. Så var den saken avklarad, trodde vi.

Två dagar efter att Anders och Aron hade kommit hem
damp det ner ett brev i brevlådan från socialtjänsten som sa
att vi hade blivit orosanmälda och att vi skulle inställa oss
på socialkontoret dagen därpå för ett möte. Det var förstås
lite förvånande men lydiga medborgare som vi fortfarande
var vid den tiden tog vi med vårt sex dagar gamla spädbarn,
åkte in till Olofström och satt i ett av de fönsterlösa mötes-
rummen i en dryg timme och pratade med två handläggare.

Vi hade mycket riktigt blivit orosanmälda av BB, eller
mer specifikt av en sjukhuspsykolog vid Karlskrona sjukhus.
Samma psykolog hade ringt hem till mig på måndagsför-
middagen innan Anders och Aron kom hem och frågat hur
jag mådde och om jag inte saknade mitt barn. Jag hade tol-
kat det som någon form av rutinsamtal. Men nu förstod jag
att det var för att personalen på BB hade sett det som myck-
et suspekt att jag lämnade mitt barn till min man och åkte
hem. Antagligen tillräckligt suspekt för att misstänka någon
typ av förlossningsdepression. Vilket man inte hittade något
stöd för eftersom jag var på utmärkt bra humör.

Det stod heller inget om någon förlossningsdepression i
orosanmälan. Istället stod det att BB kände oro för att de vid

ett tillfälle hade sett Aron ligga och sova på mage. Den andra saken de kände oro över var att Anders vid ett tillfälle sagt till personalen att man inte behövde värma mjölkersättningen utan även kunde ge den kall. Det var hela anmälan. Det ska kanske tilläggas att de officiella rekommendationerna säger att spädbarn ska sova på rygg men att åtminstone en offentlig debattör hävdar att barn sover bättre på mage och att den ökade risken för spädbarnsdöd bör kunna motverkas med andningslarm[8]. Vad gäller mjölken så har inte ens WHOs extremt strikta regler kring hur man ska tillreda mjölkersättning något att invända emot att den serveras kall[9].

Men socialtjänsten i Olofström tyckte ändå att det var värt en mindre utredning. Förutom att vi tvingades gå på mötet på socialkontoret så gjorde även de två handläggarna ett hembesök hos oss någon vecka senare. Under tiden där emellan hade de också pratat med vår BVC-sköterska för att verkligen försäkra sig om att ingen vanvård av spädbarn förekom.

Först därefter lade de ner utredningen utan åtgärd. Inget i den här anmälan eller utredningen från 2015 är direkt relaterat till utredningen två år senare. Jag nämner det mest för att visa hur lätt det kan vara att bli anmäld och utredd av socialtjänsten i Sverige. Det har också viss relevans eftersom socialtjänsten, när den kritiseras, så gott som alltid skyller på resursbrist. Även chefen på Olofströms socialkontor har hänvisat till resursbrist och för få utredare när vi har påpekat brister i deras utredning. Men faktum är att Olofströms socialtjänst lät två handläggare jobba i ett antal timmar med att utreda en orosanmälan som sa att ett spädbarn kanske fick sova på mage. Hade man haft ens en antydan till resursbrist hade en sådan anmälan gått direkt till papperskorgen.

Men allt detta var historia den 10 maj 2017. Den förmiddagen var Isak och Alma i skolan (trodde vi), Aron var på förskolan, där han var sexton timmar i veckan, och Anders,

Joel och jag var hemma. Ungefär halv elva ringde telefonen Anders svarade. Det var inspektör Linda Yxell från polisen Karlshamn. Hon ville att vi omgående skulle komma till polisstationen. Hon kunde inte säga vad det gällde mer än att det inte hade hänt något, någon olycka eller så.

Anders försökte säga att det passade lite dåligt, Aron skulle snart hämtas på dagis och på eftermiddagen skulle han arbeta i skogen, men polis Linda klippte av med att det här var viktigare än allt annat. Det var antagligen en sanning med modifikation. Men väluppfostrade medborgare, som vi med viss tveksamhet ännu var, säger inte gärna emot en polis. Alltså väckte vi Joel, som låg och sov förmiddag, stuvade in oss i bilen och körde till Karlshamn.

Det var inte särskilt svårt att räkna ut att hela historien handlade om Alma. En polis som vill att vi ska komma bums men inte vill berätta vad det gäller kan bara betyda att man är misstänkt för brott, och eftersom vi båda två var kallade så måste det gälla något som hänt inom familjen. Däremot kunde vi inte begripa riktigt vilket brott det skulle handla om. Jag föreslog att det kunde handla om morgonen för två veckor sedan då jag hade skrikit åt Alma och hon hade cyklat ledsen till skolan. Anders mindes inget av det, men jag uppdaterade honom kortfattat om vad som hade hänt.

I polishuset skildes vi genast åt, jag gick med Linda Yxell till ett förhörsrum och Anders gick med en annan kvinnlig polis till ett annat rum. Linda presenterade det som att jag var misstänkt för att ha slagit min dotter med en sko i ansiktet. Jag blev akut illamående och böjde mig fram i en gest av obehag. Jag bad omedelbart om ursäkt för mitt beteende och Linda svarade att hon var van. Jag sa sen som det var, att jag mindes morgonen, eftersom vi bråkade, men att jag inte slagit någon och verkligen inte med en sko. Mot slutet, när jag var på väg att gå, sa hon att vi behövde gå till socialkontoret efteråt eftersom Alma var lite rädd för att komma hem.

"Har ni en bra relation till socialtjänsten?" frågade hon.

"Nej. Det hade varit fantastiskt om de kunde göra något för min dotter. Kan de inte det hade jag föredragit om de bara lämnade oss ifred", sa jag, nästan inövat.

Linda Yxell tittade beklagande på mig. Som om hon visste mer än jag.

Vi hämtade Aron på förskolan på vägen tillbaka, och kom till socialkontoret kring klockan ett på eftermiddagen. Vi blev genast förda till samma fönsterlösa mötesrum som förra gången. Med på mötet var Eva Sethson och Elizabeth Retfalvi, en annan socialsekreterare som vi kände till sedan tidigare eftersom hon var en av de två som hade utrett BBs anmälan mot oss två år tidigare. De förklarade att Elizabeth bara var där som ersättare för Emma Lilja som egentligen var vår handläggare men just nu var i skolan och pratade med Alma.

Eftersom vi hade två småbarn med oss, varav den ena var trött av att inte få sova middag, var det lite stökigt men den första timmen var stämningen ändå förhållandevis god. Vi berättade om våra familjeförhållanden (igen) och Eva höll små meningslösa monologer om värdet av gott föräldraskap. Efter ungefär en timme, klockan bör ha varit kring två, släppte så Elizabeth bomben som inledde denna bok, att Alma var omhändertagen och skulle placeras i fosterhem.

Hur håller man sig lugn i en sådan situation? Vad gör man för att inte flippa ut totalt? Det jag gjorde var att se situationen utifrån, och tänka att det var imponerande vilken känslokyla Elizabeth Retfalvi kunde upprätthålla. Hon pratade i ett jämnt tonläge och rörde inte en min. Helt oberörd av att personerna framför henne hade fått ett av de värsta besked de kunde få och att deras liv antagligen vänts upp och ned för alltid. Vant föreläste hon om lagar och regler och att vi gjorde bäst i att göra precis som socialtjänsten sa för att Alma skulle få det så bra som möjligt under de rådande omständigheterna.

Stämningen blev ändå snabbt hätsk. Vi försökte få red på orsakerna till att Alma skulle fosterhemsplaceras, varfö hon inte kunde bo hos sin mormor om det nu var farligt fö henne hemma och varför de hade beslutat det här nu, tv veckor efter att anmälan hade kommit in. Det var mest Eli zabeth som pratade och hon duckade vant alla frågor oc svarade utan att svara. Socialtjänsten hade gjort bedöm ningen att Alma omedelbart behövde omhändertas och de gick tyvärr inte att låta henne bo hos hennes mormor. Beslu ten var fattade och det bästa vi kunde göra för vårt barn va att göra precis som handläggarna sa åt oss att göra.

Eva och Elizabeth tycktes ha all tid i världen att inte sva-ra på våra frågor. Antagligen hade de avsatt resten av dage till vårt ärende. I slutändan var det vi som fick ge upp oc dra oss ur. De två småbarnen skrek av sömnbrist oc tristess och dessutom skulle Isak komma hem från skola vid tre och skulle säkert bli förvirrad om han kom hem til ett tomt och låst hus. Så vi gav upp och åkte hem.

Väl hemma ringde vi omedelbart alla släktingar och för-sökte få tag på jurister. Det senare gick måttligt bra: Anders ringde både de lokala advokatbyråerna utan särskild kom-petens (de hade inte tid med små ärenden) och LVU-specialister i Stockholm (socialtjänsten vinner ändå alltid i förvaltningsrätten så det är ingen idé att streta emot, sa de).

På mötet nästa dag var Elizabeth utbytt mot Emma Lilja. Det var återigen Eva Sethson som pratade medan Emma antecknade i ett block och knappt sa ett ord. Eva kom med något som närmast kunde liknas vid ett ultimatum. Under två månader skulle vi bo hela familjen på ett utredningshem i Karlshamn. Där skulle vi övervakas och visa hur bra föräld-rar vi var. Passerade vi testet skulle vi få tillbaka Alma.

Jag var förbluffad. Vem går egentligen med på att till-bringa två månader under konstant övervakning, dessutom under materiellt mycket begränsade förhållanden? Eva er-bjöd oss generöst två rum att bo i för att vi var så många,

men vem bor frivilligt sex personer, inklusive ett spädbarn, i två rum under två månaders tid? Förutom de praktiska svårigheterna och det integritetskränkande i hela upplägget var jag inte alls säker på att det skulle gå bra. För allt vad jag visste kanske Alma skulle få för sig att spela ut sina föräldrar och Eva Sethson mot varandra i en sådan situation, som hon hade gjort förra gången vi träffade socialsekreterarna tillsammans. Särskilt som Eva inte tycktes ha någon vidare positiv bild av oss att utgå ifrån.

"Jag kan inte imponera på dig", sa jag till Eva Sethson.

"Du behöver inte imponera på mig, du behöver bara visa din föräldraförmåga", svarade Eva.

Det är så det är att prata med Eva Sethson. Hon demonstrerar konstant sitt ointresse av att förstå vad man säger.

Det var aldrig svårt att förstå vad Eva Sethson egentligen var ute efter. Hon ville att jag och Anders skulle erkänna att vi var dåliga och behövde hennes hjälp. "Hjälp finns alltid att få" var ett uttryck hon ofta slängde in mellan sina anklagelser. Och det fanns, trots allt, en del spelrum i hur vi skulle bli bättre människor. Strax efter att vi tackat nej till att bo två månader på utredningshem blev vi erbjudna att istället utredas i socialtjänstens övningslägenhet i Olofström. Dit skulle Alma och vi andra komma för att leka familj under Eva Sethsons övervakning några timmar åt gången. När vi inte var där skulle Alma bo i sitt fosterhem. Det skulle pågå tills Eva ansåg att vi var goda föräldrar igen och Alma kunde få flytta hem. Men inte heller det tyckte vi var något bra erbjudande, av ungefär samma skäl som utredningshemmet i Karlshamn: Det var inte det minsta säkert att Alma skulle spela med i en sådan situation. Hon skulle mycket väl kunna få för sig att spela ut socialsekreterare mot föräldrar på ren reflex. Och även om Alma faktiskt ställde sig helt på vår sida var det något djupt kränkande över hela upplägget. Vi sa inte entusiastiskt ja till det förslaget heller.

För Anders och mig stod det ganska klart vad som had hänt. Alma hade fastnat i en situation som hon inte enkel kunde ta sig ur. Hon hade sagt olika saker till olika persone och nu hade hennes olika påståenden fått det hela att g överstyr utan att hon var kapabel att räta upp det igen. Alm erkänner aldrig några misstag och hon erkänner aldrig at hon har fel. Vårt jobb skulle bli att övertyga henne om at hon kunde komma hem igen utan att hon behövde lida nå-gon prestigeförlust. Att genomföra det under övervakning av två socialsekreterare som inte alls förstod hur Alma fun-gerade och dessutom framstod som mycket negativt inställ-da till oss föräldrar kändes som en potentiellt övermäktig uppgift.

Den utredning som socialtjänsten bedrev handlade till mycket liten del om anklagelserna om misshandel. Vad kun-de de göra? Föräldrarna insisterade på att inget av det var sant och Alma själv verkade bara kunna komma med väldigt svepande och oprecisa anklagelser. Almas storebror Isak förnekade att det förekom någon misshandel i hemmet och både farföräldrarna och morföräldrarna uppgav att de inte sett några tendenser till våldsamheter.

Eva och Emma blev i stort sett tvungna att släppa miss-handelsanklagelserna. Men precis som vid den första utred-ningen hade de inga problem med att hitta andra fel hos oss. På ett av de första mötena skällde Eva Sethson ut mig för att jag tyckte att Alma skulle hålla grundläggande ordning på sitt rum. Eva menade att jag hade orimliga krav för att jag tyckte att Alma skulle städa undan saker från golvet och lägga smutstvätt i en tvättkorg varje dag. Ett par veckor se-nare var budskapet det helt motsatta: Då blev jag istället utskälld eftersom Alma hade dålig ordning och bristande bordsskick. Tydligen hade fosterhemsmamman klagat på att Alma inte följde hennes ordningsregler vilket måste bero på att hennes biologiska föräldrar hade misslyckats med hen-nes uppfostran.

Eva och Emma kommenterade aldrig sin helomvändning där. Kanske märkte de inte ens den själva. Överlag gav de intryck av att vara så upptagna med att läsa av sina egna känslor att de inte ens funderade på rimligheten i det de anklagade oss för.

"Jag är orolig", var ett av Eva Sethsons favorituttryck. Hennes känslor hade blivit mitt problem. Min tidigare uppgift att förstå min dotters känsloliv hade bytts mot uppgiften att förstå Eva Sethsons och Emma Liljas känsloliv. Enligt vilka mekanismer fungerade de? Vad kunde blidka dem? Vad kunde skrämma dem? Och hur kunde vi komma runt dem? Hur kunde vi rikta en rationellt tänkande människas blick mot vår dotters situation? Eva Sethson och Emma Lilja tyckte att Alma skulle stanna i jourhemmet i åtminstone de fyra månader som byråkratin tillät. Fyra månader är väldigt lång tid för en åttaåring. Vi behövde på något sätt få ut henne därifrån innan dess.

Problemet var att jag inte alls visste hur. Det jag visste var att vi befann oss i ett minfält där vi när som helst kunde trampa fel. Å ena sidan måste jag göra något för mitt barn. Å andra sidan fanns en risk att allt jag gjorde bara skulle göra saker värre. Att våra handläggare varken förstod oss eller tyckte om oss var uppenbart. Men vi var inte säkra på vad mer de kunde göra för att ställa till det för oss om de fick för sig att de ville det. De hade redan kidnappat ett av våra barn på mycket lösa grunder. Ingenting hindrade dem från att ta även de andra. Trots allt var vi enligt dem dåliga föräldrar och det var lite märkligt att omhänderta ett barn men låta de andra tre bo kvar hemma som om ingenting hade hänt.

Denna form av psykisk terror var det värsta av allt. Socialtjänstens befogenheter är så luddigt formulerade att de har makt att fullständigt förgöra familjer om de känner för det. Vi visste inte alls vilka handlingar från vår sida som hade kunnat provocera dem till någonting sådant. Den osäkerheten höll mig i ett konstant, smått förlamande tillstånd av rädsla.

Vi enades om att ta det försiktigt och inte ta några onöd ga risker. På ett taktiskt plan bestämde vi oss för att börj med att ha större tålamod än Eva Sethson och Emma Lilja. deras uppdrag ingick trots allt att försöka återförena os med vår dotter. Om vi inte gick med på deras villkor skull de antagligen känna sig tvungna att ändra villkoren.

Precis så blev det också. Efter ett par veckor var de end alternativen inte längre utredningshemmet i Karlsham eller Eva Sethsons övervakning i socialtjänstlägenheten. N fanns det också en socialpedagog vid namn Izabela Szab som kunde vara med på umgängen med Alma i vårt ege hem. Jag kommer aldrig att kunna bilda mig en objekti uppfattning om Izabela. För mig kommer hon alltid att var den person som i praktiken fick ut Alma från fosterhemmet Hon var den första person vi träffat från socialtjänsten som visade något som helst intresse av att lyssna på oss. Det låter kanske inte så märkvärdigt, men i den situation som vi befann oss i var det en helt avgörande skillnad.

Det tog ändå flera veckor från att jag först fick höra talas om Izabela tills Alma var hemma igen. Parallellt med att jag byggde upp kontakten med Izabela var jag tvungen att fortsätta gå på möten med Eva Sethson och Emma Lilja. Det sista av dessa möten gick ut på att socialtjänsten skulle göra en strukturerad genomgång om varför Alma var fosterhemsplacerad, enligt ett system som kallas Signs of Safety.

Det var första gången jag hörde talas om Signs of safety och jag blev tvungen att läsa på om det när jag hade kommit hem. Väldigt förenklat kan man säga att det går ut på att socialtjänsten ska utgå ifrån det som fungerar bra för barnet (*signs of safety*, tecken på säkerhet) i familjen och bygga på det. Samtidigt ska den notera risker och förklara vad som rent konkret behöver ändras för att riskerna ska kunna hanteras. I det praktiska arbetet brukar socialarbetare som arbetar med Signs of safety ställa upp tre kolumner med saker

som är problematiska, saker som fungerar bra och vad som behöver ändras.

Men det var inte riktigt så som Eva Sethson använde Signs of safety. Hon ställde visserligen upp tre kolumner med rubrikerna *Oro*, *Bra* och *Vad behöver hända?*. Men sedan gjorde hon sitt bästa för att använda alla tre kolumnerna till att säga att jag och Anders var dåliga människor som behövde socialtjänstens hjälp.

Eva började med att lista den första kolumnen, oro, på en tavla på väggen. Den första anklagelsepunkten var:

Teoritiserar [sic] istället för att känna. Förstår inte Almas känslor och behov.

Jag är fortfarande fascinerad av den första punkten. Eva Sethson anklagade oss helt enkelt för att tänka för mycket.

Lägger skulden på Alma.

"Till exempel att ni säger att ni tror att Alma har ADHD. Det gör oss oroliga", föreläste Eva Sethson med stort allvar.

Överhuvudtaget tycktes Eva och Emma uppfatta det som ett stort problem att vi inte var tillräckligt inställsamma mot socialsekreterare. Det fanns ytterligare fyra punkter som i olika varianter tog upp problemet att vi inte uppskattade socialtjänsten tillräckligt mycket:

Anders inte är med på möten.

Anders ironiserar

Vhv [vårdnadshavarna] inte släpper in soc.

Vhv ser socialtjänsten som konkurrens.

De såg bara två konkreta problem med Almas situation:

Alma har inte bordsskick.

Alma äter inte hemma.

Längst ned i listan hade de lagt till några punkter från orosanmälan, men nu med frågetecken bakom för att visa att de kanske inte trodde så mycket på dem längre:

Misshandel?

Isolering?

Om jag tidigare hade misstänkt att syftet med den här övningen var att mobba mig så blev jag helt säker när Eva

Sethson kom till listan med bra saker. Den innehöll bara t
punkter:

Alma utvecklas i jourhemmet,
Alma berättar [saker för socialtjänsten]
Alma tycker om mormor.

Tydligen hade de inte hittat något bra med vår fami
inte en endaste liten sak, trots att det är vad Signs of safe
egentligen ska handla om. Istället hade de valt ut någ
punkter som ur olika vinklar bekräftade hur bra deras i
satser var för Alma. Samma tema fortsatte i spalten över va
som måste hända. Där fanns bara två punkter:

Ser sin oförmåga
Samarbetar med socialtjänsten

Det vill säga, det som behövde hända var att Anders oc
jag erkände att socialtjänsten hade rätt och att vi börjad
göra precis som socialsekreterarna sa åt oss att göra. Seda
avslutade Eva Sethson med att säga att de hade startat ut
redningar även på mina tre andra barn.

"Ska ni omhänderta dem också?", frågade jag syrligt, oc
lyckades förhoppningsvis dölja min rädsla för deras kombi
nation av dumhet och makt.

"Nej", förklarade Eva Sethson entonigt, "en utredning le
der inte alltid till ett omhändertagande".

"Det som behöver hända är att ni börjar samarbeta med
socialtjänsten. Ni behöver inse er oförmåga. Ni har låg för-
äldraförmåga", föreläste hon.

"Ja, så är det", upprepade Emma Lilja. "Ni har låg föräld-
raförmåga."

Min första impuls var att bara skratta åt eländet. Vad gör
man när människor utan en antydan till ironi påstår att de
förstår ens eget känsloliv bättre än man själv gör? Som tror
att de känner ens barn bättre än man gör själv trots att de
bara träffat dem några enstaka gånger? Vad säger man till
människor som påstår att dåligt bordsskick är en anledning
till allvarlig oro? Det vet jag fortfarande inte. Men Eva Seth-

son och Emma Lilja tystnade och tittade på mig som att det var min tur att tala. Så jag sa:

"Vi kan inte hålla på att diskutera på den här nivån i månader. Då får förvaltningsrätten avgöra vem av oss som har rätt."

"Drar ni tillbaka ert samtycke?"

De slängde fram samma odefinierat hotfulla fråga som alltid när vi opponerade oss mot något.

Men tydligen hade de ett ess i rockärmen: På något vis hade de fått Alma att berätta, om än väldigt vagt, om hur jag även misshandlade hennes äldre bror.

"När jag pratade med Alma senast, då sa hon att du även slår Isak. Hon sa att hon inte har sett det, men att hon har hört hur du och Isak är i samma rum och han skriker som om någon slår honom", förklarade Emma Lilja.

Anklagelsen fick mig att må akut dåligt. Inte så mycket för själva anklagelsen som förutom att vara vag också var befängd: Isak är ett nästan absurt beskedligt barn. Inte ens den mest auktoritära förälder skulle kunna känna sig provocerad att misshandla honom. Men anklagelsen fick mig att inse att Alma inte mådde bra. Att hon så lättvindigt baktalade mig för att få vilken liten fördel hon nu trodde att hon skulle få var ett mycket dåligt tecken. Jag började för första gången oroa mig allvarligt för hennes psykiska hälsa. Kanske höll de på att knäcka henne fullständigt.

Där och då insåg jag att det här var bottnen. Det fanns inte mer att förlora inför de här människorna. Så jag började, helt planlöst, att häva ur mig vad jag tyckte om hela historien.

"Ni förstår inte oss", konstaterade jag.

"Det är inte mitt jobb att förstå er", genmälde Eva Sethson.

"Jo", svarade jag, oväntat samlat. "Det är ditt jobb att förstå Alma och hennes möjligheter. Och hennes familj är en av de möjligheterna."

Eva Sethson svarade inte något särskilt på det. Hon är e sådan person som inte låter sig tryckas ner av argumen Hon står helt enkelt över sådana trivialiteter som reson mang och logik.

När de eskorterade mig ut kommenterade jag me chockad ironi:

"Tack för att ni ger mig en intressant inblick i landet dä vi bor."

De svarade förstås inte. Det var sista gången jag såg dem

Det mötet visade att det inte längre fanns något som helst utrymme för samarbete kvar. Vid det här laget var v väl förtrogna med de lagar och regler som gällde kring LV och frivilliga omhändertaganden. Vi gjorde upp olika strate gier som vi kunde använda för att rädda vår familj unda socialtjänsten. En variant var att flytta till en annan kom mun. Då hade socialtjänsten i Olofström blivit tvungen at lämna över utredningsarbetet till socialtjänsten i den ny kommunen vilket automatiskt hade gett oss nya handlägga re. Eftersom vi gissade att vi hade fått några av landets sämsta socialtjänsthandläggare så var det en lösning som borde kunna gynna oss, men det innebar betydande prak- tiska svårigheter att hitta en annan kommun att flytta till. En annan variant var att ta våra barn, inklusive Alma, och flytta utomlands. Vi hade kunnat flytta tillbaka till Frankrike där vi fortfarande hade kontakter. Men inget av våra barn pratar franska, och även om man har kontakter är det svårt att skaffa en lämplig bostad till en fyrabarnsfamilj på kort var- sel. En tredje variant var att hämta Alma och skicka henne utomlands för att bo med sina farföräldrar. Men dels hade det inte direkt gett oss Alma tillbaka och dels var det fullt möjligt att det skulle reta Eva och Emma tillräckligt för att LVUa de andra barnen.

Inget av dessa alternativ var särskilt tilltalande, men vi hade dem i bakgrunden som reservplaner. Huvudplanen blev istället att konfrontera socialtjänsten och få dem att

lämna tillbaka Alma frivilligt. För att göra detta behövde vi främst av allt vinna tillbaka Alma. Utan hennes medverkan skulle deras utredning rasa ihop som ett korthus. Våra förutsättningar för att vinna över Alma var också ganska goda. Till skillnad från socialsekreterarna kände vi Alma och visste dessutom vad som verkligen hade hänt hemma hos oss. Vi hade en god bild av hur Alma hade trasslat in sig i sina egna resonemang när hon försökte säga vad alla ville höra.

Izabela hade ordnat så att vi skulle träffa Alma i hennes fosterhem veckan därpå. Med tanke på hur oberäknelig Alma var och med tanke på hur mycket hon antagligen skämdes över vad hon sagt om oss så kunde det gå nästan hursomhelst. Sådana risker kunde vi inte ta. Men vi hade andra möjligheter. Till helgen skulle Alma sova över hos sin mormor. Eva och Emma hade visserligen hotat med LVU om vi kontaktade Alma på något vis, men under omständigheterna var det en risk som var väl värd att ta.

I slutet av helgen, när Alma hade fått tid att lugna ned sig hos sin mormor, tog Anders med sig Joel i barnvagnen och promenerade över till mormoderns hus som ligger knappt två kilometer från vårt. Alma var i träningsrummet i källaren. När Anders kom in trodde hon först att det var hennes mormor och det tog henne några ögonblick innan hon förstod vem det verkligen var. Anders har beskrivit det som att Alma fick ett mindre sammanbrott, hon började gråta och snyfta fram ohörbara ord. Hon kunde inte röra sig utan satt bara och skakade. Han fick ta henne i knäet och vyssja och vagga henne en lång stund innan hon hade lugnat sig tillräckligt för att kunna prata sammanhängande igen.

Efter det var hon som vanligt igen. Hon berättade om allt hon hade varit med om. Hon frågade vad som hade hänt hemma, vad katten gjorde och hon tittade på Joel som hade lärt sig krypa medan hon hade varit borta. Efter ett tag promenerade de tillsammans tillbaka till vårt hus så att jag också fick träffa henne, för första gången på nästan fem veckor.

Fem veckor då jag inte vetat om jag någonsin skulle få s
henne igen eller under vilka former.

Efter någon timme var vi tvungna att gå tillbaka me
Alma till hennes mormor, så att ingen skulle märka att v
hade träffat henne. Ändå hade allt förändrats: Vi hade vun
nit tillbaka vår dotter. Hon var helt och hållet på vår sida
Eva och Emma skulle säkert göra sitt bästa för att hindr
henne från att komma hem, men när hon inte längre gjord
vad de bad henne om eller sa vad de ville att hon skulle säga
så var deras möjligheter att vinna en LVU-rättegång mini
mala.

Dagen därpå besökte vi Alma i Eva Fohlins jourhem till-
sammans med Izabela och hennes kollega Inga Pettersson
Eva Fohlin var en kvinna i 65-årsåldern som bodde ensam i
ett hus på landsbygden utanför Mörrum. Hon hade börjat
som familjehem för länge sedan, när hon hade egna barn. Nu
var både barnen och maken utflyttade men Eva bodde kvar i
sitt ganska stora hus och tog fortfarande emot andras barn.
Men just nu var det stiltje, förutom Alma var det bara en
annan flicka som bodde där varannan helg.

När vi kom dit stod Alma utanför en sliten lekstuga, antagligen ett arv från Evas egna barn, och bakade "kladdkakor". Kladdkakor visade sig bestå av vattenblandad jord som Alma med hjälp av en plastspade fyllde i sandkakeformar. Det gick inte att stjälpa upp jordsörjan så man fick låtsasäta kakorna direkt från formen. Vi var förvånade, dels för att det tydligen saknades sand att göra riktiga sandkakor med, men framförallt för att Alma var åtta år, en ålder då man vanligtvis inte bakar sandkakor. Särskilt inte Alma som några månader tidigare hade stått i vårt kök och bakat riktiga kakor helt på egen hand.

"Det luktar illa hemma hos Eva", hade Alma sagt dagen innan. Jag behövde inte ens gå över tröskeln för att konstatera att det var sant. Närmare bestämt så luktade det djurin. Eva hade många djur, katter och hundar inne och hö-

nor och kaniner ute. Helt uppenbart var inte alla inomhusdjuren rumsrena.

Alma hade ett litet, mörkt rum på övervåningen som blev ännu mindre av att där stod två sängar. Den ena sängen var Almas och den andra tillhörde den andra flickan som sov där vissa helger. I övrigt bestod möbleringen av en liten bokhylla med vuxenböcker och två stolar kring ett runt bord på vilket det låg papper och några kritor, till synes Almas enda leksaker. Det fanns också en garderob utan garderobsdörr fylld med vuxenkläder från vilken det kom en stark lukt av intorkad svett. Det var här Alma hade bott de senaste fem veckorna.

Vi var rätt skakade av vårt intryck av fosterhemmet. Emma Lilja hade upprepade gånger bedyrat för oss att Alma hade det bra i fosterhemmet och trivdes där. Eftersom Alma gillar allt som är nytt och annorlunda tänkte vi att det mycket väl kunde vara så. Men det här var värre än vi hade kunnat föreställa oss. Framförallt var vi förvånade över den närmast totala bristen på lämpliga leksaker och böcker för barn. Jag har fortfarande inte begripit hur man kan driva jourhem samtidigt som man nästan helt saknar utrustning för det.

Dagen därpå kom Alma hem till oss tillsammans med Izabela och Inga. Alma sprang runt överallt i huset och trädgården i en takt som ingen riktigt kunde hänga med i. Izabela försökte ändå. Det var trots allt hennes uppgift att se till att ingen misshandlade Alma. Under tiden höll Inga en liten föreläsning om gränssättning för oss föräldrar.

"Man kan gärna vara lite skarp", inledde hon den med. Sedan förklarade hon att man ska få barnet att titta en i ögonen och upprepa den förmaning man just utdelade. Jag visste inte vad jag skulle säga. Fem veckor tidigare hade socialtjänsten omhändertagit mitt barn för att jag varit lite för skarp mot henne. Nu, när jag för första gången fick ett konkret råd från någon representant för socialtjänsten, så

var det rådet att jag borde vara "lite skarp" mot min dotter. Hade det inte varit så tragiskt hade det varit stor humor.

När besökstiden var över efter någon timme ville Alma inte åka tillbaka till Eva Fohlin. Vi vågade ändå inte låta henne stanna. Även om Izabela verkade inse det orimliga i att Alma var fosterhemsplacerad så visste vi vid det laget att Eva och Emma i allt väsentligt var att betrakta som vettlösa. Hade vi där och då tagit tillbaka vårt samtycke och låtit Alma stanna kvar hemma så är det fullt möjligt eller till och med troligt att Eva och Emma hade skaffat ett LVU och låtit polisen hämta henne. Då hade vi visserligen fått tillbaka henne en vecka senare när förvaltningsrätten upphävt omhändertagandet, men det skulle ha blivit en traumatisk vecka för oss alla. Dessutom räknade vi kallt med att socialtjänsten skulle känna sig tvungen att släppa henne inom en vecka ändå.

Att bli frisläppt från ett frivilligt omhändertagande visade sig inte vara riktigt så enkelt som man kunde hoppas. Det var åtminstone betydligt svårare än att bli omhändertagen i förstaläget. Dagen efter Almas besök ringde vi till alla vi kunde få tag i på socialkontoret. Emma Lilja tyckte inte det förändrade något särskilt att Alma nu ville hem, detta trots att den ursprungliga anledningen till att hon fosterhemplacerats var att hon hade svarat "ja" på Eva Sethsons fråga om hon var rädd för att åka hem. Emma menade att man måste avvakta innan man kunde säga något om vad Alma egentligen ville. Någon anledning att prata med Alma såg hon inte heller, för övrigt skulle hon gå på semester dagen därpå, men det fanns säkert någon kollega som kunde titta på det senare. Sedan la hon på. Det här var en vecka innan midsommar och Eva Sethson var också försvunnen. Dagen efter pratade jag med Elizabeth Retfalvi och lyckades få henne att ringa upp Alma hemma hos Eva Fohlin. Hon frågade ut Alma, i Eva Fohlins närvaro, om hon hade det bra hos Eva och om hon ville hem. Det ville Alma, men inte heller Elizabeth tyckte att det fanns någon anledning att fatta ett hastigt

beslut. Särskilt inte som varken Emma Lilja eller Eva Sethson, de båda ansvariga handläggarna, var på plats och kunde fatta beslutet.

Vi tillbringade helgen i ovisshet. Vi hade gett Alma hennes mobiltelefon när hon var hemma hos oss, vi tyckte inte längre att vi var bundna av några kontaktbegränsningar. Men efter bara några samtal med Alma hade hon slutat svara. Senare fick vi reda på att Eva Fohlin ganska omgående hade beslagtagit mobiltelefonen eftersom hon tyckte att Alma använde den för mycket och inte gjorde vad hon skulle. Så på hela helgen hade vi ingen kontakt med Alma och visste inte riktigt vad som hände med henne.

På måndag morgon ringde Eva Sethson till oss och sa att vi kunde hämta Alma klockan ett samma dag. Hon var kort och koncis, vilket var ovanligt för henne, och tycktes låtsas som att ingenting hade förändrats. Hon uttryckte det inte som att Alma skulle bli frisläppt och hennes föräldrar få upprättelse, utan det hette att ”vården skulle fortsätta hemma”. För säkerhets skull, kanske mer för att övertyga sig själv än någon annan, sköt hon in en extra brasklapp: ”Ni har stora konflikter i familjen som ni måste lära er hantera.” Detta anknöt till något som hade antytts på flera av de senare mötena, nämligen att problemet inte var att Alma blivit misshandlad utan att hon överhuvudtaget kunnat påstå att hon blivit misshandlad. Tydligen var det deras huvudlinje numera, att vi hade ett barn som låtit sig luras att säga saker som inte var sanna. Eva Sethson fick det att framstå som ett stort problem värdigt socialtjänstens fulla uppmärksamhet.

Det här var det absolut sista vi hörde av Eva Sethson. Hon försvann fullständigt från våra liv efter detta telefonsamtal. Även Emma Lilja försvann nästan helt. Vårt fall sköttes framöver av Elizabeth Retfalvi. Det är uppenbart att det är hon som senare skrev beslutet till Almas utredning även om både hon och Emma Lilja har undertecknat det. Eva Sethsons underskrift saknas helt på utredningen, trots att

hon fortfarande står som handläggare. Varför det blev så har vi aldrig fått någon förklaring till. Kanske vägrade Eva Sethson att ha något att göra med en utredning där hon så uppenbart blivit överkörd. Eller så var hennes specialkompetens att skälla ut folk, och när utredningen inte längre var av den naturen att det behövdes en skällare så flyttades hon helt enkelt till andra utredningar som hade större nytta av hennes talanger.

Samma dag klockan ett var Anders hos Eva Fohlin för att hämta Alma. Alma och hennes saker stod färdigpackade i hallen när han kom. Eva Fohlin tvingade till sig en kram av en ovillig Alma och sa något om att hon skulle tänka på det de hade sagt om att tala sanning. Möjligtvis hade socialtjänsten talat med Eva Fohlin om att Almas problem inte längre var att hon blev misshandlad utan att hon inte talade sanning.

Så kom Alma hem igen efter att ha varit fosterhemsplacerad i exakt fyrtio dagar. Först då kunde vi börja med vad vi hela tiden borde ha gjort: Att finna sätt att hjälpa vår dotter att fungera bättre i vardagen. Vilket inte var det lättaste. Om Alma var rätt jobbig när hon lämnade oss var hon något av en katastrof när hon kom tillbaka. Hon sprang omkring och sjöng eller skrek nästan konstant. Hon upprepade nonsensord gång på gång, totalt oberörd av huruvida omgivningen ville höra eller inte. Hon både lekte och bråkade med sin 2,5 år gamle bror på ungefär samma nivå som han, vilket gjorde att han krävde mer övervakning när Alma var i närheten än när hon var någon annanstans. Hon illtjöt och gnällde för synbara petitesser, fullständigt absorberad av sin känsla för stunden, och därmed oförmögen att tänka på någon annan. Bestämde hon sig för att hon var arg eller ledsen, var det i stort sett omöjligt att få henne att sluta vråla. Det var som om hon hade tappat alla tendenser till ömsesidighet och bara kunde tänka på den impuls hon just hade. Som om hon hade gett upp alla ambitioner om att göra rätt.

"Eva säger att ni inte vill att jag ska komma hem igen", var en av de första saker Alma sagt till Anders när de träffades i träningsrummet hos Almas mormor. Hur Eva Fohlin kunde veta det kände förstås inte Alma till. Men faktum är att uttalandet är snarlikt liknande uttalanden som Eva Sethson och Emma Lilja gjorde till oss under våra möten.

"Vill ni verkligen ha hem Alma?" frågade Emma Lilja klentroget flera gånger när vi vägrade att bo på utredningshem eller opponerade oss på något annat sätt.

"De vill inte ha hem Alma. De vill ju inte ens träffa henne", sa Eva Sethson en annan gång till min mamma.

Det var alltså hur Eva Sethson och Emma Lilja uppfattade det: Underkastade vi oss inte deras villkor så betydde det att vi inte ville träffa Alma alls. Är man som förälder inte beredd att göra allt för sitt barn, inklusive att offra sina andra tre barns välbefinnande får man anta, så är man automatiskt suspekt som förälder. Tillräckligt suspekt för att Eva och Emma skulle utgå ifrån att vi faktiskt ville bli av med Alma eller åtminstone inte ville ha hem henne igen. Den åsikten tycks de sedan ha förmedlat till Eva Fohlin, som i sin tur inte hade några skrupler mot att föra den vidare till Alma som fullständig sanning.

Alma ville inte säga mer om den saken. Hon pratar i allmänhet ogärna om känslomässigt laddade frågor. Men om det gick till på det här viset så måste man säga att det var ett sällsynt brutalt sätt att behandla ett barn på.

Antagligen var Alma ovanligt utåtagerande på grund av det hon hade gått igenom hemma hos Eva Fohlin. Under sex veckor hade hon varit tvungen att tygla sig emotionellt på ett sätt som säkert var mycket ansträngande för henne. Det är inte konstigt att hon ville kompensera för den saken genom att leva ut varenda en av sina emotionella impulser när hon kom hem. Kanske fanns det också en kvardröjande oro hos henne att det Eva Fohlin sagt möjligtvis kunde vara sant

ändå. Vilket bättre sätt att testa den saken fanns än att vara så jobbig som möjligt och se om vi fortfarande tyckte om henne?

Under sina lugnare stunder ägnade Alma stora mängder tid åt att berätta om Eva Fohlin och hennes dumma regler. Gång på gång berättade hon om en händelse där Eva Fohlin anklagat henne för att ha ätit av hennes chips fast hon inte hade gjort det. Hon pratade om att det var svårt att äta i Evas kök eftersom det luktade så illa av kattlådan som stod där. Eva brukade inte äta där själv, utan åt i vardagsrummet. Eva körde bil utan säkerhetsbälte fast hon krävde att Alma skulle ha säkerhetsbälte på sig. Hon köpte kakor till sig själv utan att bjuda. Och hon var oftast sur när ingen annan vuxen var i närheten, när de träffade andra vuxna var hon glad och trevlig. Alma upprepade sådana påståenden om och om igen, sommaren igenom. En annan populär sysselsättning var att rita karikatyrer av Eva Fohlin och socialsekreterarna, i synnerhet deras glasögon.

Vår kontakt med socialtjänsten fortsatte under tiden. Ursäkten för att skicka hem Alma till hennes föräldrar var att Izabela kom på ständiga inspektionsbesök. Under sommaren och hösten gjorde Izabela och Inga (mest Izabela, men ibland också Inga) sammanlagt tolv "insatser" hos oss. En gång var vi i socialtjänstens lägenhet, en annan gång på lekplatsen och biblioteket i Olofström men de tio andra tillfällena var hemma hos oss. Det fanns någon sorts plan för det hela och Izabela studerade morgonrutiner (vilket innebar att hon kom hem till oss halv sju på morgonen), kvällsrutiner (vilket innebar att hon var hos oss till halv tio på kvällen), middagsrutiner, eftermiddagsrutiner och helt vanliga mitt-på-dagen-rutiner. Izabela kom hem till oss och betedde sig som vilken besökare som helst. Med skillnaden att hon efteråt skrev en rapport om allt hon hade sett och hört hos oss.

I början av hösten gjorde Izabela sitt sista besök hos oss. Sedan hände ingenting. Och sen hände ingenting. Vi var tvungna att tjata på Elizabeth (Emma och Eva gick inte längre att få tag i), för att utredningen skulle komma till en slutsats. Till slut, sju månader efter att Alma kidnappades fick vi ett brev som sa att socialtjänstens utredning var formellt avslutad. I beslutet gick att läsa att vi behövde fortsatt stöd från socialtjänsten men eftersom vi inte samtyckte till det och eftersom det inte fanns tillräckliga grunder för ett LVU var de tyvärr tvungna att lägga ned ärendet utan insatser. Vi var lite förvånade. Ingen hade erbjudit oss några insatser att icke-samtycka till. I beslutet stod också att vi hade haft stöd av och tagit till oss av socialpedagogernas råd, vilket hade minskat våra brister som föräldrar.

"Va?", sa vi till varandra. "Vadå för stöd och vilka råd?" Vi uppfattade det inte som om vi hade fått något stöd av socialtjänsten och det enda råd vi hade fått var av Inga Pettersson som sagt åt oss att gärna vara lite skarpa gentemot Alma, något vi inte tog till oss det minsta av. Jag kontaktade Izabela och frågade vilka råd hon hade gett oss, men hon kunde inte komma på något särskilt och höll med om att hennes roll var som utredare snarare än som socialpedagog. Men tydligen var det viktigt för Elizabeth och de andra socialsekreterarna att kunna påstå att vi var dåliga föräldrar. I princip upprepade de bara anklagelserna från den ursprungliga anmälan. Sju månaders utredning, inklusive ett trettiotal timmars detaljstudium av vår familj som inte kunde säga annat än att vi var rätt normala och med fullgod föräldraförmåga, tycktes sakna betydelse. Vi var dåliga i grunden och måste vara det även i utredningens slutsatser.

Det finns en logisk förklaring till denna bedömning om oss: Hade vi inte varit dåliga föräldrar hade det varit fel av socialtjänsten att omhänderta vårt barn med omedelbar verkan. Och socialtjänsten gör aldrig fel. Det är också den bestående lärdomen från min familjs historia: Den som har makt behöver aldrig erkänna några misstag.

Vad var det egentligen som hände?

Inom socialtjänsten är alla fall unika. Vår historia säger inte nödvändigtvis något om hur socialtjänsten arbetar i stort. Men tittar man på statistiken så var det ändå ett ganska typiskt omhändertagande. De allra flesta omhändertaganden är "frivilliga" SoL-placeringar[10], precis som vårt fall. De flesta omhändertaganden är heller inte särskilt långa, mediantiden för ett omhändertagande av ett barn mellan 7 och 9 år är 3,8 månader[11]. Att Alma blev placerad i familjehem är också helt typiskt, en majoritet av omhändertagna barn placeras i familjehem, för barn under 12 år är det en stor majoritet. Att familjehem är vanligare brukar förklaras med att det är bättre för barnet. Huruvida det stämmer är oklart, forskningen antyder det men är långt ifrån definitiv. Vad som däremot är glasklart är att familjehem är mycket billigare än HVB-hem, kostnaden är bara en fjärdedel[12].

Nu är kostnaden när det gäller utsatta barn ingenting man talar högt om. Socionomerna har givetvis inget intresse av att berätta hur mycket skattepengar de spenderar och ingen politiker vinner röster på att klaga över hur mycket pengar som satsas på "insatser till barn och unga" som det heter i statistiken. Ändå är det stora summor det handlar om. År 2016 la Sveriges kommuner 13,42 miljarder kronor[13] på att omhänderta barn och placera dem hos andra än deras föräldrar. Det är drygt 2000 kronor per skattebetalare och år.

En anledning att det hörs så lite om detta på nationell nivå kan vara att både kostnaden och ansvaret för det ligger på de enskilda kommunerna. Faktiskt ligger den mångmiljardindustri som bestämmer framtiden för tusentals barn varje år nästan helt i händerna på ett tiotal fritidspolitiker i varje kommuns socialnämnd.

Hur kan så mycket makt ha placerats på denna nivå? Antagligen av historiska orsaker. Eftersom ansvaret för sociala

frågor kom att ligga på kommunerna när detta först blev en uppgift för samhället i början av 1900-talet, gör det fortfarande det. Första gången tvångsomhändertaganden av barn reglerades i lag i Sverige var i 1902 års vanartslag[14]. Som namnet antyder så skulle denna lag skydda samhället från barnen snarare än att skydda barnen från samhället. Syftet var att på ett tidigt stadium upptäcka och åtgärda vanartiga barn och förhindra att de blev vanartiga vuxna. Kriterierna för vanartighet var beskrivna i detalj och barn vars föräldrar levde i "osedlighet, dryckenskap och andra laster" var lagens måltavlor liksom barn som hängav sig " till bettleri, till snatteri eller annan brottslighet". Gentemot alla dessa barn skulle samhället träda in och bistå med uppfostran, som regel en hård och stärkande uppfostran. Trots detta utmålades vanartslagen som en human och barnvänlig lag. Före 1902 gjordes ingen skillnad mellan barn och vuxna och barn dömdes och fängslades som vilka vuxna som helst. Det var vanartslagen som först införde en straffmyndighetsålder på femton år.

Ansvaret för vanartslagens utförande föll helt på kommunerna. Inom kommunerna var det skolrådet som fick uppgiften att övervaka och tillrättavisa i enlighet med den nya lagen. Ordförande i skolrådet var kyrkoherden och han hade därmed sista ordet när det gällde vilka åtgärder som skulle riktas mot vilka barn. Systemet byggde på personliga kontakter: Besluten skulle tas lokalt, eftersom det bara var de lokala makthavarna som visste något om de familjer som ansågs vanartiga.

Detta system har i grunden bestått sedan dess: Den formella makten över familjer ligger fortfarande på den kommunala nivån. I övrigt är i stort sett inget sig likt: Kommunerna har blivit betydligt större, vilket innebär att lokalpolitikerna sällan vet något om de familjer som de beslutar om. Beslutsfattandet har i praktiken delegerats till en samling tjänstemän, vars beslut lokalpolitikerna enbart godkänner, om ens det. Statliga riktlinjer har tagits fram för att i någon

mån styra verksamheten. Men eftersom dessa riktlinjer till största delen är just riktlinjer, kan lokala förmågor fortfarande i stort sett forma barnavårdsarbetet efter eget huvud.

En lokal fråga

När man pratar om socialtjänsten och barnomhändertaganden så hör man ibland invändningen att systemet kanske inte är perfekt men att det inte kan göras annorlunda heller. Trots allt är det nödvändigt att omhänderta barn för att skydda dem, och även om det blir fel ibland så måste det göras för barnens skull. Det hade kunnat vara ett fint argument om det inte hade varit helt fel. Barnskyddande arbete inte bara kan göras annorlunda: Det görs redan annorlunda. Det finns 290 kommuner i Sverige och de skiljer sig åt dramatiskt när det kommer till barnavårdsarbete.

För att jämföra olika kommuner, har jag tagit det genomsnittliga antalet omhändertaganden av barn 0-12 år för alla Sveriges kommuner år 2000-2016[15]. Siffrorna är antalet omhändertagna barn per 1000 barn i samma ålder för att man ska kunna jämföra kommuner av olika storlekar. Sjutton år är en tillräckligt lång period för att tillfälliga avvikelser ska hinna rätas ut. Trots detta är skillnaderna anmärkningsvärt stora. Den tiondel kommuner som omhändertog flest barn omhändertog 5,64 barn per 1000 barn. Den tiondel kommuner som omhändertog minst barn omhändertog 0,89 barn per 1000 barn. Med tanke på att det är genomsnittsvärden över många år och många kommuner så är det mycket anmärkningsvärt att kommunerna i toppen kan omhänderta mer än sex gånger så många barn som kommunerna i botten.

Bland kommunerna som omhändertar få barn finns inte helt oväntat en rad rika storstadsförorter som Vellinge, Danderyd och Lomma. Men också helt vanliga kommuner som Vaggeryd, Hjo, Arjeplog och Jokkmokk. Och kommunerna som omhändertog flest barn under 2000-talet är inte enbart

ställen kända för social misär: Bruksorter som Filipstad, Storfors, Hedemora och Grums ligger visserligen högt på listan, men även Sigtuna och Valdemarsvik finns med bland de 29 kommunerna i toppen och det storstadsnära gamla fiskeläget Älvkarleby kvalar in på tio-i-topplistan. Förvånansvärt ofta är det svårt att hitta någon rimlig förklaring till stora skillnader. Norra och södra Östergötland är ganska likartade ställen, med liknande inkomstnivåer och samma pendlingsmöjligheter till Linköping och Norrköping. Ändå omhändertog kommunerna i norra Östergötland omkring fem gånger fler barn än kommunerna i södra Östergötland. Varför? Det är svårt att hitta någon annan förklaring än att olika grupper av socialsekreterare har utvecklat olika kulturer för hur många barn som bör omhändertas.

Detta är också vad Länsstyrelserna konstaterade i en rapport från 2008[16]. Efter att ha undersökt 900 socialtjänstutredningar konstaterar de att ”barnets bostadsort och inte innehållet i anmälan är avgörande för om barnets situation blir utredd”. En utredande myndighet säger alltså att det spelar större roll var man bor än vilket skyddsbehov man har för hur man blir bemött av socialtjänsten. Och detta sa de redan 2008. Sedan dess har skillnaderna mellan kommunerna ökat ytterligare.

På jakt mot bottnen

Att vissa kommuner år efter år kan ha konsekvent färre omhändertaganden än andra kommuner är förstås intressant. Särskilt om de är kommuner med ungefär samma förutsättningar som andra kommuner och alltså borde gå att lära sig av. Med tanke på de forskningsresultat som visar att omhändertaganden generellt är dåligt för barn så borde det vara ytterst intressant att veta hur dessa botten-kommuner klarar av det. Konstigt nog verkar ingen ha undersökt detta så jag var tvungen att göra det själv.

Ett första steg var att skicka mejl till alla "normala" kommuner i botten på omhändertagandelistan. Lomma och Danderyd gick bort men jag skickade frågor till Svedala, Hjo, Pajala, Bollebygd, Bräcke, Säffle, Berg, Vaggeryd och några till. Ett par av dem förnekade att de stack ut och svarade att det i sådana fall berodde på tillfälligheter, men de flesta skrev att de jobbar mycket med öppenvård för att hitta och åtgärda problem innan de blir så allvarliga att ett omhändertagande blir nödvändigt.

En av de kommuner som gav denna förklaring var Hjo. De bjöd dessutom in mig att prata med dem på plats. Så en dag i februari körde jag till Hjo där jag träffade Jennie Lindeberg, som är enhetschef för socialtjänstens utrednings- och behandlingsenhet, och Anders Kastor, som är socionom och arbetar som samordnare och behandlare på öppenvårdsenheten i Hjo.

Mina första frågor till Jennie och Anders var om de någonsin blir anklagade för att omhänderta för få barn. Har kvällstidningarna anklagat dem för att inte hjälpa tillräckligt många barn i nöd? Eller har före detta barn i kommunen klagat över att de inte fick tillräcklig hjälp när de var yngre? Blir barn som socialtjänsten i Hjo arbetar med ibland besvikna över att inte bli tagna från sina föräldrar? Trots allt lever det många barn i Hjo som rimligtvis hade varit fosterhemsplacerade om de bott någon annanstans i landet. Jennie tyckte först att frågan var underlig men svarade att, nej, det har inte hänt att något barn har blivit besviket över att inte få bo i fosterhem. Under de 18 år som Jennie Lindeberg har jobbat i Hjo har de inte blivit kontaktade av någon som i efterhand har kritiserat dem för att inte ha blivit samhällsvårdad. Inte heller har tidningarna skrivit om något tragiskt fall som socialtjänsten har missat.

Det verkar med andra ord som att socialtjänsten i Hjo kommer undan med att placera 80 procent färre barn än genomsnittskommunen. Deras sociala problem är inte värre

än på andra håll och några uppmärksammade fall av vanvård av barn tycks inte heller förekomma. Hur gör de?

Jennies och Anders spontana svar på den frågan var att de mest har tur. Hjo har inte någon hög koncentration av sociala problem, eftersom det är svårt att få en lägenhet där. Personer som blir vräkta behöver ofta flytta till någon av grannkommunerna istället, och tar med sig sina problem dit.

Och visst, Hjo är ett idylliskt ställe. Centralorten består mest av gamla fina trähus, många av dem med utsikt över Vättern och det finns inte särskilt mycket lägenheter. Men samtidigt är det en liten kommun långt ute på landet. Hjo är heller inte rikt, medianinkomsten är under riksgenomsnittet[17] (och bara ett snäpp över Olofströms kommun) och fastighetspriserna är visserligen högre än för liknande glesbygdskommuner men fortfarande betydligt lägre än i den närmaste staden, Skövde[18].

Det är egentligen bara de låga omhändertagandetalen som får Hjo att sticka ut i statistiken. Grannkommunen Töreboda, som visserligen inte ligger vid Vättern, men ändå har en liknande befolkning och liknande inkomstnivåer, omhändertar åtta gånger fler barn än Hjo. Även om Töreboda har fler sociala problem än Hjo kan de inte gärna ha åtta gånger fler problem. Så det måste vara något med hur de arbetar på socialtjänsten i Hjo. Anders Kastor och Jennie Lindeberg förklarade det på samma sätt som andra kommuner som omhändertar få barn: De har en bra öppenvård som de satsar mycket på. På Familjecentralen Arken finns barnavårdscentral, barnmorskemottagning och öppen förskola samlade på ett ställe. På den öppna förskolan passar Anders på att prata med dem som är intresserade om familjeliv och barn. Man kan till exempel spela ett spel och dra upp kort med diskussionsämnen kring barnuppfostran. För mig lät det som Anders Kastor beskrev mest av allt som en fritidsgård för barnfamiljer: Man kan gå dit, träffa andra som också har barn, träffa någon som har erfarenhet av barn och kan lyssna och komma med råd, hänga lite, snacka

lite. Anders poängterade också den allmänsociala aspekten av verksamheten: En viktig anledning till att barnfamiljer kommer till Familjecentralen är att de vill träffa andra barnfamiljer.

I samma byggnad finns också en verksamhet som kallas Dialogen, som är inriktad på att ge stöd åt specifika familjer och individer. På Dialogen jobbar man mycket med en metod som heter Marte Meo, som syftar till att förbättra samspelet mellan barn och vuxna. Det går ut på att man filmar barnet och föräldern tillsammans och väljer sedan ut de sekunder av filmen då samspelet var som bäst, till exempel om barnet skrattar. Sen diskuterar man vad det var som fungerade just då. Metoden är inte specifikt utvecklad för socialtjänsten utan används även av andra som arbetar med barn. Man hjälper också barn och föräldrar att prata med varandra genom att lära ut hur man kan lyssna och bekräfta, genom att prata med hela familjer och föreslå hur de kan lösa sina konflikter och genom att prata med barn individuellt och sedan förmedla till föräldrarna vad barnet ville ha sagt. Helst vill man kunna ge människor råd och stöd förutsättningslöst även om man i dagens läge anpassar sig efter den lagstiftning som säger att stöd riktat till specifika individer måste dokumenteras.

Anders och Jennie poängterade flera gånger att öppenvårdens verksamhet är helt frivillig.

"Man kommer ingenstans med människor som inte vill", påpekar Jennie.

"När man inleder ett familjestödsarbete är det viktigt att lyssna in vad familjen vill ha hjälp med", förklarar Anders. "Det kan vara så att en socialsekreterare ser fler områden där familjen behöver stöd än familjen ser själv. Men kraften i ett framgångsrikt stödarbete ligger i att hitta alliansen med familjen och det som de själva vill ha hjälp med. Om man lyckas med det är det inte ovanligt att familjen med tiden blir mer benägen att ta emot hjälp."

Jennie poängterar starkt vikten av ett gott bemötande. Oavsett om det någon är anklagad för stämmer eller inte, är det mycket viktigt att framföra det på ett respektfullt sätt vid ett första möte.

"Det är de minuterna du har på dig där. Det är det verktyget du har", säger hon. Både Jennie och Anders pratar om vikten av att skapa en allians med de familjer som kommer i kontakt med socialtjänsten, så att familjerna uppfattar socialtjänsten som någon som kan hjälpa dem snarare än någon som tvingar dem. Om en familj säger helt nej till alla insatser, så kan det vara bättre att låta det vara, men vara vaksam på om det dyker upp fler tecken på problem. Och socialtjänsten i Hjo gör förstås också omhändertaganden av barn. De gör det bara betydligt mer sällan än andra kommuner. De förlitar sig gärna på släktingplaceringar, och man arbetar målmedvetet med att placerade barn ska kunna flytta hem igen.

Det är med andra ord ingen revolutionerande specialmetod som gör att Hjo kan bedriva socialt arbete utan att fosterhemsplacera en väsentlig del av de barn socialtjänsten kommer i kontakt med. Tvärtom beskriver Jennie Lindeberg det hon gör som normalt socialt arbete. Hon är inte hälften så övertygad som jag om att hennes metoder är bättre än hennes kollegors på andra sidan kommungränsen. När jag försöker förklara vad jag tycker är fel med svensk socialtjänst känner hon inte igen sig särskilt mycket alls. Det kan lika gärna vara Hjos arbetssätt som är dåligt och de andra kommunernas som är bra, säger hon.

Jag har funderat mycket på denna ovilja att kritisera andra socialarbetare. Normalt sett brukar ju yrkesmänniskor inte dra sig för att kritisera kollegor som arbetar helt annorlunda. Men inte heller Izabela Szabo i Olofström vill säga något negativt om socialsekreterare som Eva Sethson och Emma Lilja, trots de väldigt tydliga skillnaderna i arbetsmetod mellan dem. Jag tolkar det som att Jennie och

Izabela helt enkelt är bra socialarbetare: De letar efter positiva sidor hos alla, både hos sina klienter och hos sina kollegor. Denna positiva grundinställning till människor gör att de kan bemöta sina klienter på ett genuint trevligt sätt och på så sätt kan de vinna deras förtroende.

En sak som Jennie Lindeberg sa till mig reagerade jag speciellt på. Hon förklarade att socialtjänsten i Hjo i möjligaste mån brukar försöka placera barn hos släktingar, för att det inte ska bli mer dramatiskt än nödvändigt. Hon sa att om till exempel hon blev anmäld för något som socialtjänsten tyckte såg oroväckande ut, så skulle socialtjänsten och hon komma överens om att barnen kunde bo hos mormor i ett par veckor tills anklagelserna hade hunnit utredas bättre.

Det är förstås en mycket bra idé, speciellt jämfört med att placera barnen hos främlingar i ett jourhem, som i Almas fall. Men det jag mest av allt reagerade på var att hon använde sig själv som exempel: Jennie Lindeberg tänker faktiskt att hon själv skulle kunna hamna i samma situation som sina klienter. I detta skiljer hon sig antagligen från många av sina kollegor. Hon skiljer sig definitivt från sina kollegor i Olofström. Emma Lilja och Eva Sethson visade aldrig några tecken på att vilja sätta sig in i min situation när de utredde min familj. Tvärtom verkade de föredra att fjärma sig intellektuellt och emotionellt. Det var tydligt att de såg oss som en annan sorts människor. Antagligen är det en vanlig inställning. Socialsekreterare får i sitt arbete se sin beskärda del av olyckor och misär. Det är fullt förståeligt om de vill sätta upp psykologiska barriärer mot detta och se på sina klienter som "de andra", objekt man hanterar i arbetet men inte människor man kan ha en personlig relation till. Förståeligt men beklagligt. För man kommer inte att kunna skapa sig någon rättvisande bild av de personer man utreder om man inte kan sätta sig in i deras situation.

Sanning och konsekvens – om utredningsmetodik

Eva Sethson sa redan första gången vi träffade henne att de inte behövde några bevis för att vidta åtgärder. Det lät förstås underligt, men som vi senare förstått är inte Eva Sethson den som låter sig begränsas av logik eller sunt förnuft. Då är det mer förvånande att hennes chef, Anna Brandholm, sa nästan exakt samma sak när vi träffade henne ett år senare:

"Vi pratar ju inte utifrån att vi ska ha bevis", sa Anna Brandholm när jag frågade om hur socialtjänstens sätt att prata med barn skiljer sig från polisens.

"Behöver ni inte bevis då?", frågade jag.

"För vad?"

"För att ett barn far illa. Ni har ju mängder med ärenden där barn misstänks fara illa. Behöver ni inte bevis i de ärendena?"

"Nej, vi jobbar inte så. Inte med bevis."

Jag försökte verkligen få ett svar från Anna Brandholm om hur de jobbar istället. Det gick inte bra: Hon tyckte inte att hon behövde förklara det för mig. Utifrån hur Eva Sethson och Emma Lilja jobbade i vårt fall är min gissning att de jobbar med känslor. Antingen känns en person eller en familj bra. Då känner de inte oro. Eller så känns personerna inte bra och då känner de oro. Och när de känner oro så måste de vidta åtgärder. "Jag är orolig", sagt med Eva Sethsons monotona tonfall, har vi hört så många gånger att det har blivit ett stående skämt här hemma.

Det är allmänt känt att ett av de största problemen inom socialt arbete är att utredarna redan från början bildar sig en känslomässigt grundad uppfattning[19]. Sedan går den så kallade utredningen enbart ut på att bekräfta denna uppfattning. Eileen Munro, brittisk professor i socialt arbete, menar att det är ett generellt mänskligt drag. Att bilda sig en

känslomässigt grundad uppfattning är enkelt och går fort. Nackdelen är att man missar väldigt mycket information: All information som kommer efter att man har gjort sitt känslomässigt grundade ställningstagande blir irrelevant för beslutet[20]. Därmed blir en stor del av socialtjänstens utredningar inte utredningar, utan bara bekräftelser av vad utredaren från början tror sig veta[21].

Det var ganska uppenbart så det gick till i vårt fall. Eva Sethson och Emma Liljas utredning försöker inte ens låtsas att den är objektiv. Allt som talar för att Anders och jag är suspekta har förstorats upp. Det som talar emot har ignorerats. Dagen efter att Alma omhändertogs åkte Eva Sethson till Isaks skola och frågade honom om han eller hans syskon blev slagna hemma. Isak svarade (efter vad han sa till mig) att nej, det blev han inte och inte någon annan heller. Men Eva Sethson skrev ingenting i journalen om deras möte och nämnde det aldrig igen. Troligtvis tyckte hon inte att det var värt att skriva ner eftersom det inte bekräftade den bild av fallet som hon redan hade skapat sig; det Isak sa stödde inte hennes tes och då var det inte relevant.

Att helt låta bli att dokumentera viktiga samtal man håller under en utredning är ett ovanligt tydligt exempel på att man inte sköter sitt arbete objektivt och opartiskt (och dessutom är det ett brott mot socialtjänstlagen). Men vår utredning är full av mer eller mindre märkliga missuppfattningar. Missuppfattningar som man egentligen bara har kunnat få till om man redan på förhand är övertygad om hur saker förhåller sig och läser in all ny information i den redan färdiga mallen. Till exempel påstås jag vilja skicka min dotter till psykolog för att hon ska lära sig plocka upp sin smutstvätt (i verkligheten hade jag sagt att vi jobbade på att få Alma att hålla bättre ordning på sitt rum och, vid ett annat tillfälle, att jag trodde att Alma kanske behövde gå till en psykolog när hon kom hem igen). Enligt journalen ska min mor ha sagt att Anders och jag är mycket dåliga föräldrar (i verkligheten sa hon många saker om oss och vårt föräldra-

skap, men inget mer negativt än att vi är lite annorlunda). Min far påstås ha sagt att det är bra att Alma har flyttat till ett ställe med regler (i verkligheten sa han bara att Alma behövde regler att förhålla sig till). Det här är bara några av de mest uppenbara exemplen, nästan allt i journalen visar ett eller annat tecken på att, medvetet eller omedvetet, ha förvrängts eller tagits ur sitt sammanhang för att passa handläggarnas fördomar om oss.

I början var vi ovana vid detta arbetssätt och pratade på som man gör med normala människor, med viss ödmjukhet och självdistans. När de frågade om hur Anders och jag träffades så fällde jag en skämtsam kommentar om att jag tyckte att Anders såg otrevlig ut innan jag pratade med honom första gången. Denna kommentar blev en central del i socialtjänstens dokumentation under avsnittet "familjebakgrund". Även i det slutliga protokollet, där familjens bakgrund bara tar upp några rader, är dessa ord från mig huvudnumret. En lång utläggning av mig om varför det inte vore bra för mig och min familj att bli instängd och övervakad på ett utredningshem i två månader blev på något vis nedkortad och förvrängd till att framstå som att jag erkände att jag var psykiskt sjuk.

Det är troligt att Eva och Emma inte ens har märkt de här sakerna. De anteckningar de har fört in i journalen är sammanfattningar av vad som har sagts på möten och förhör. De har tagit vad de anser har varit det viktigaste och skrivit ned det. Och vad de tycker är viktigt är helt beroende av vad de har haft för förutfattade meningar om oss när de började utredningen. Om man tror att någon är en dålig människa blir det lätt att man letar efter tecken på uselhet. Och hittar man sådana tecken så är det dem man skriver ned, även om tecknen på motsatsen är väldigt många fler.

Det är allvarligt

Det är frestande att förklara bristerna i vår utredning med stressade och inkompetenta handläggare. Resursbrist är standardförklaringen när brister uppdagas inom socialtjänstens arbete. Det är en bra förklaring så länge man bara har enskilda exempel att luta sig på och inte vet något om socialtjänstens arbete i stort. Och hur socialtjänsten arbetar i stort är väldigt svårt att visa eftersom allt deras arbete lyder under sekretess. Men det finns ändå sätt att få små inblickar i socialtjänstens utredningsmetodik. Stockholms stad har gett ut en broschyr till sina socialsekreterare om hur utredningar kan bedrivas: *"Barn och ungdomar utsatta för våld"*[22]. Den säger inte något om hur utredningar går till i praktiken, utan visar hur de socialsekreterare som har skrivit den tycker att socialtjänstutredningar bör genomföras.

Broschyren säger att man ska förhålla sig kritisk till alla uppgifter, inhämta så mycket information som möjligt från så många källor som möjligt och annat som kan tyckas självklart. Och det låter ju bra. Men en stor del av broschyren tas upp av ett exempel på en fiktiv utredning som bryter mot de flesta av de rekommendationer författarna själva ställt upp. Exemplet är intressant eftersom det är fiktivt och (får man anta) utformat för att framstå som den ideala utredningen. Vi får alltså en inblick i hur socionomerna som har författat broschyren tänker sig att en perfekt socialtjänstutredning ska gå till. Bilden den ger av hur socionomer ser på utredningsmetodik är inte särskilt smickrande.

Exemplet handlar om en familj med pappa, mamma och två barn, Adam och Kalle. Familjen utreds utifrån misstankar om att deras pappa misshandlar barnen. All information som utredarna i exempelfallet drar sina slutsatser utifrån har jag citerat nedan. Först kommer den initiala anmälan från skolan, som ser rätt illa ut:

> *"Rektor anmäler till socialtjänsten per telefon att Adam berättat i skolan att pappa slår honom och hans bror över*

huvudet så att det gör ont. Det sker när pappan är trött och när barnen gjort något fel i skolan. Senaste gången det hände var igår kväll då Adam inte ville göra sin läxa. Pappa blev arg och skrek elaka saker som "din jävla idiot" och slog Adam två gånger i huvudet och knuffade Adam in på rummet så att han slog sig på höger arm i dörrkarmen. Adam berättar också att en gång, han kommer inte ihåg när, så sparkade pappa Kalle. Rektor har också pratat med mamma om vad barnen sagt och hon medger att de har problem hemma."[23]

På grund av detta telefonsamtal från en person som säger sig ha pratat med två personer, bestämmer socialtjänsten sig för att vidta tvångsåtgärder mot familjen:

"Socialtjänsten inleder utredning och bedömer att en polisanmälan ska göras utifrån våldet. Ett team bildas med tre socialsekreterare och en gruppchef. Efter en Mappning (se nedan) görs bedömningen att pappa i nuläget inte kan lämnas ensam med barnen utifrån oro för att barnen kan utsättas."

Det vill säga, socialtjänsten bestämmer sig för att ingripa med myndighetsmakt i familjen på grund av tredjehandsuppgifter från en rektor. Mer information än så tycker de sig inte behöva: Inte heller socialtjänsten i Stockholm jobbar med bevis, verkar det som.

Därefter hörs föräldrarna, först per telefon:

"Föräldrarna kallas per telefon. Under telefonsamtalet med mamma framkommer följande: "Pappa har inte lyssnat på mig när jag pratat med honom om allvaret med att han hotar. Han kan inte stoppa sig själv. Han kan hota barnen och säga "om ni inte skärper er kommer ni få". Mamma har inte sett att pappa slagit barnen. "Han skriker på barnen så att de blir rädda minst en gång per vecka i perioder när det är mycket och han har sagt till mig att han kan ta i barnen men att det inte är hårt. Jag tror inte han vet att det kan göra ont och han är stark."[24]

Socialtjänsten pratar med Adam och Kalle enligt metoden Tre hus, där de får beskriva både vad de tycker är bra och dåligt hemma. Adam nämner följande dåliga saker:

Gå upp på morgonen.
Rädd för pappa när han är hårdhänt.
Rädd att pappa ska hamna i fängelse.
Man får en rysning när pappa är arg.
Jobbigt att bli retad på fritids.

Kalle nämner dessa dåliga saker:
När man har gjort något och då tvingas man sitta med pappa och prata jättelänge.
Det värsta med mamma och pappa är att de är upptagna hela tiden.
Pappa kan vara läskigt arg.
Mamma lovar mycket som hon inte håller.
Pappa slog mig över huvudet men bara lite löst och jag minns inte den där sparken som Adam pratar om.

Socialtjänstens slutsats av informationen så här långt blir:

"*Utifrån mappningen beslutar socialsekreterare i samråd med gruppchef att stå fast vid att pappa inte kan vara ensam med barnen och att ett nätverk behöver involveras. Genom att använda skalfrågan "På en skala mellan 0 och 10 där 0 betyder att barnen blir slagna igen av pappa och är mycket rädda för att bli det, och 10 betyder att barnen är helt trygga med sin pappa och att pappa har bra strategier att hantera sin ilska. Vart befinner vi oss idag?" Socialsekreterarna resonerar med sin gruppchef kring denna skalfråga och bedömer att våldet är allvarligt och att kommer krävas mycket av pappa för att förändras.*"[25]

Vad barnen och modern berättar för socialtjänsten avslöjar inget annat än våld som är så lätt som våld kan vara om det fortfarande ska kunna kallas våld. Det rektorn berättar att en lärare har sagt att Kalle har sagt låter värre. Men det

är tredjehandsuppgifter och borde inte ses som särskilt tungt vägande, åtminstone inte jämfört med barnens förstahandsuppgifter. Är det ändå dessa tredjehandsuppgifter som ligger till grund för bedömningen att "våldet är allvarligt"? Eller menar broschyren verkligen att ett löst slag över huvudet är att betrakta som allvarligt våld? Vad kallar man i sådana fall våld som leder till märken och skador? Superduperallvarligt våld? Jag har bett författarna till broschyren om en förklaring till vad som är allvarligt våld och om man inte riskerar att avdramatisera våld som leder till hjärnskakning och brutna revben genom att kalla ett väldigt lätt slag över huvudet för allvarligt våld. De har hänvisat till Socialstyrelsens riktlinjer som enligt dem säger att allt våld mot barn ska betraktas som allvarligt. Om deras tolkning är korrekt så betyder alltså "våldet är allvarligt" på socialtjänstspråk inte mer än "någon form av våld existerar".

I exemplet får även pappan komma till tals:

> *"Under samtalet med pappa framkommer följande: "Ni överdriver. Det här är en bagatell". Detta är information som förs in i mappningen under rubriken skada/fara."*[26]

Vad som händer här är att socialsekreterarna direkt sorterar in information de får baserat på sin redan färdiga uppfattning. Eftersom socialtjänsten redan har bestämt sig för vad som har hänt så blir pappans förnekande av detsamma bara ytterligare en varningsmarkör och den placeras därför i kategorin för faror. Alternativet att pappan talar sanning och att det hela faktiskt *var* en överdrift och en bagatell beaktas överhuvudtaget inte. Detta trots att det är mycket vanligt att överdrifter uppkommer när information färdas från en person till en annan person till en tredje person som tycks vara fallet i exemplet.

Socialsekreterarna var på ett tidigt stadium övertygade om att problemet var att pappan slog barnen. Och deras lösning är givetvis att pappan ska sluta med det. Eftersom detta exempel är särskilt utvalt är det en riktig solskenshistoria där pappan är djupt ångerfull över hur barnen har

uppfattat honom och lovar bot och bättring, något han också får när socialtjänsten tillsätter en socialpedagog som ska lära honom att hantera sin ilska. Med denna hjälp kan pappan bli en bättre människa och familjen bli mer harmonisk så att de till slut, sex veckor senare, inte längre behöver socialtjänstens insatser.

Antagligen har författarna inte tänkt på det själva men en annan läsning är fullt möjlig. I den viftar föräldrarna först bort anklagelserna som överdrivna och triviala men efter att ha förstått vidden av socialtjänstens makt (de beslutar, helt över huvudet på föräldrarna, att pappan inte längre får ta hand om sina barn), så inser de att för att de ska överleva som familj så måste de lägga sig platt och göra precis vad handläggarna önskar. Därför erkänner pappan de förseelser han tidigare viftat bort och lovar att ta emot socialtjänstens hjälp.

Man kan undra hur författarna till Stockholmsbroschyren kunde tycka att det var en bra idé att ta med ett exempel med en uppenbart usel utredning. De har svarat mig att det inte är en rekommendation, utan bara ett exempel "för att ge liv åt processen". Men varför ta ett dåligt exempel om man har ett bra? Och varför har inte någon av de hundratals socionomer som har läst texten reagerat på att den innehåller ett skolexempel på en undermålig utredning? Antagligen för att utredningen framställs som ganska oviktig. Hela exemplet med Adam, Kalle och deras föräldrar tar upp 15 sidor i broschyren från Stockholms stad. Men av dessa 15 sidor är det bara 5 som handlar om utredningen. Resterande 10 sidor handlar om säkerhetsplanering för barnen och vilka insatser man ska genomföra. Fokus är helt enkelt inte på att utreda vad som har hänt utan på att åstadkomma förändring. I hela broschyren, som består av 110 sidor text, nämns orden "förändring", "förändra" och "förändras" sammanlagt 70 gånger. Det är med andra ord ett stort fokus på hur man kan förändra klienterna. I en passage sägs det närmast uttryckligen:

"Utredningsprocessen är inte ett linjärt förlopp där vi alltid börjar med att undersöka barnets bakgrund, nuvarande situation och behov för att sedan undersöka familjens vilja till förändring och önskningar om framtiden. Många gånger sker ett motivationsarbete under tiden vi har kontakt med familjen."[27]

Sedan står det i och för sig att man inte ska vara alltför tvärsäker; anklagelser kan vara felaktiga. Men ändå. Hur kan man motivera människor att förändras innan man ens har hunnit utreda om de alls behöver förändras? Kan man aldrig bli "frikänd" i en utredning från socialtjänsten?

Det var det intrycket jag fick i Olofström. Mina möjligheter att bli erkänd som något annat än en defekt person som på något sätt behövde förändras var obefintliga. Eva Sethsons och Emma Liljas inställning var att har man fått en sådan anmälan emot sig, så *måste* det vara något fel med en. En åsikt de aldrig ändrade.

Känslan av oro

Bo Edvardsson, professor i psykologi vid Örebro universitet, har forskat om socialtjänstens utredningar under 20 år. Hans forskning kan i princip sammanfattas som att socialtjänstens utredningar till stor del baseras på känslor. Han har myntat begreppet tycka-tro-känna-uppleva-argument[28]: Socialtjänstens utredningar är fulla av upplysningar om vad utredaren upplevde och kände i en viss situation snarare än faktisk information. Det är en rätt bra beskrivning av utredningen som Emma Lilja och Eva Sethson gjorde av oss. Ett exempel från journalanteckningarna:

"Handläggare upplever att Alma inte har någon god kommunikation med sina föräldrar. De upplevs inte prata med varandra speciellt mycket."

Varför upplever de detta? Det står det inget om. Kanske upplevde de att deras egen kommunikation med oss föräldrar inte var särskilt god och drog utifrån det slutsatsen att vi

hade en dålig kommunikation även med Alma. I verkligheten pratade Alma med oss föräldrar mer eller mindre konstant hemma. Det hade de kunnat få reda på om de iakttagit vår familj under några minuter. Men det gjorde de aldrig. Istället gick de på sina känslor och känslorna sa dem att vi var sådana som inte pratade så mycket. Enligt Bo Edvardsson utgör sådana här "upplevelser" utan bakomliggande argument en väsentlig del av de utredningar som leder till att barn omhändertas.

Detta ställer stora krav på den som är klient hos socialtjänsten. Man ska inte bara göra rätt, man måste också få handläggarna att känna rätt. Hur jag och Anders var som föräldrar var till största delen ovidkommande; vad som spelade roll var hur Emma Lilja och Eva Sethson kände om oss som föräldrar. Att Eva Sethson kände oro var tillräckligt för att Alma skulle fosterhemsplaceras. De faktiska omständigheterna var sekundära.

Och vad får egentligen en människa att känna oro? Det som är uppenbart otäckt förstås. Men också det som är obegripligt. Det man inte förstår är alltid mer eller mindre oroväckande. Då spelar det ingen roll hur bra förälder man rent objektivt är. Så länge inte Eva Sethson förstod på vilket sätt vi var bra föräldrar så kände hon oro. Under socialtjänstens överinseende skulle vi inte bara vara bra föräldrar till vårt något speciella barn. För att Eva Sethson skulle kunna godkänna det skulle vi även vara bra föräldrar på ett sätt som hon förstod och kände igen.

Tänker man efter så inser man att allt som avviker från normen är ett potentiellt orosmoment. Det blir som när barn mobbar varandra: Allt som känns fel, är fel. För min del medförde mötet med socialtjänsten en högst underlig känsla av att vara tillbaka på högstadiet. På högstadiet var jag anklagad för att vara en plugghäst. Och det var egentligen det som var Eva Sethsons och Emma Liljas huvudsakliga anklagelse mot mig: *Teoretiserar i stället för att känna* skrev de högst upp i sin oroskolumn. Jag hade hört den saken förr,

femton år tidigare. Tänkte man mer än genomsnittet var man automatiskt suspekt. Tydligen gäller detta lika mycket i socialtjänstens mötesrum som i högstadiets korridorer.

"Det är inte mitt jobb att förstå er"

Det var bland det sista Eva Sethson sa till mig. Det lät rätt anmärkningsvärt där och då. Men när jag tänker efter så är hennes inställning kanske inte alls så ovanlig. I broschyren från Stockholms stad står visserligen att det är viktigt att förstå den våldsutövandes motiv[29]. Men deras eget exempel innehåller ingen sådan reflektion. Det går helt och hållet ut på att fördöma det våld som socialsekreterarna tycker sig veta har ägt rum och på att förmå pappan i familjen att uttrycka hur angelägen han är att "förändras".

Detta är i sig en bedrift. De flesta människor kan tänka sig att göra vissa saker annorlunda, eller att tänka annorlunda på en eller annan punkt, om de får goda argument i den riktningen. Men mycket få människor vill förändras till att bli något annat än de är. Detta vet otaliga makar och makor, som har försökt förändra den person de lever närmast. Därav har uttryck uppkommit som "man kan bara förändra sig själv, man kan inte förändra andra". Också inom barnuppfostran är detta allmänt erkänt. Det räcker att öppna valfri bok om barnuppfostran (eller gå på socialtjänstens föräldrautbildning) för att få rådet att inte kritisera personen, utan beteendet, och att erbjuda alternativ. Som förälder ska man inte fråga ett felande barn om det vill förändras och bli bättre. Man ska påpeka att just det beteendet inte är bra och, om barnets ålder tillåter det, diskutera fram ett bättre sätt att hantera situationen i fråga.

Men tydligen är det något helt annat som gäller vid socialtjänstens vuxenuppfostran. Den är formulerad i mycket generella termer. Från Stockholms stads exempel:

> "*Socialsekreterarna ställer då en fråga kring pappas vilja till förändring. "På en skala mellan 0 och 10 där 0 be-*

tyder att pappa inte alls är intresserad av att förändras när det gäller hans aggressivitet, att han egentligen redan tycker att han kan hantera den och 10 är att han känner att han vill göra stora förändringar och är beredd att jobba hårt för dessa."

Man behöver inte alls förstå varken pappa Bengt eller hans familj för att bestämma sig för att Bengt är aggressiv och sedan övertala honom att "förändras". Man behöver bara ha fått en uppgift någonstans ifrån om att Bengt är alltför aggressiv och ha en uppfattning om att detta är dåligt.

Om socialtjänsten hade varit intresserad av att förstå Bengt så hade andra möjligheter till lösningar eventuellt kunnat uppenbara sig. Socialtjänsten bestämmer sig redan från början för att problemet består i att Bengt har dålig impulskontroll. Lösningen blir därmed att Bengt ska lova att skaffa sig bättre impulskontroll. Men informationen i utredningen antyder att Bengts utbrott inte beror på slumpvis orsakad irritation utan på att han tycker att det är viktigt att barnen sköter sig, i synnerhet i skolan, och gör sina läxor. Han tycker det är så viktigt att han skrämmer barnen för att uppnå det. Kanske hade familjens problem kunnat lösas genom att mamman tog mer ansvar för att barnen gjorde sina läxor och för uppfostran generellt? Det hade kanske varit ett mer effektivt sätt att lösa problemen än att försöka förbättra Bengts impulskontroll? Det får vi inte veta, för socialsekreterarna i exemplet försöker inte förstå Bengt, de nöjer sig med att fördöma honom.

"*Utredningsprocessen är inte ett linjärt förlopp där vi alltid börjar med att undersöka barnets bakgrund, nuvarande situation och behov för att sedan undersöka familjens vilja till förändring och önskningar om framtiden. Många gånger sker ett motivationsarbete under tiden vi har kontakt med familjen.*"[30]

Den passagen antyder att socialsekreterarna i Stockholm ser utredningen som något sekundärt, nästan ett slöseri med tid, åtminstone i jämförelse med deras primära uppgift,

som är att åstadkomma en förändring. Jag skulle vilja ställa det i kontrast till något som Jennie Lindeberg i Hjo sa till mig. Hon sa att ibland behövs det inga insatser i samband med en utredning. Bara det att man startar en utredning kan få så mycket att hända i en familj att när utredningstiden har passerat så har problemen också blivit mycket mindre. Ofta räcker det att någon uppmärksammar familjen och frågar hur saker och ting egentligen fungerar hos dem för att familjemedlemmarna själva ska se sina problem och hitta lösningar till dem.

Annorlunda uttryckt; en saklig utredning är inte alls något slöseri med tid. En korrekt utredning upptäcker vilka problemen är, något som inte bara utredarna utan även klienterna själva har nytta av. En rättvisande undersökning kan fungera som ett påpekande för människor att det finns saker som de skulle kunna göra annorlunda. Men en förutsättning för det är att utredningarna är så bra att både socialarbetarna och familjerna själva kan se vilka problemen är.

Att detta sker så sällan kan bero på att det är ganska svårt. Att faktiskt förstå andra människor är ingenting som lärs ut på socionomprogrammet, och det är tveksamt om det alls kan läras ut på en högskoleutbildning. Snarare kräver det människokännedom, erfarenhet och ett visst mått av intelligens. Det är mycket enklare att göra en svepande utredning som konstaterar att något är ospecificerat fel ("föräldraförmågan är bristfällig", "våldet är allvarligt") och tvinga föräldrarna att bli som socialsekreteraren anser att goda föräldrar ska vara. Eller åtminstone tvinga föräldrarna att låtsas som att de är som socialsekreterarna vill att de ska vara. I jämförelse med att faktiskt förstå andra människor är detta mycket enklare. Så enkelt att det kan kortas ner till några kryssrutor på ett formulär.

Vill inte utreda, kan inte utreda

När man kritiserar handläggarna på socialtjänsten bör man ha i åtanke att det är genuint svårt att göra en bra barnavårdsutredning. Faktiskt på många sätt svårare än att göra en brottsutredning. En brottsutredning utreder vad som har hänt och försöker bevisa det. En barnavårdsutredning utreder också vad som har hänt, helst med bevis, men förutom detta ska den också ta reda på vad kommer att hända i framtiden. Kommer det här barnet att ha det acceptabelt i sin nuvarande miljö eller måste vi ändra på något?

För att kunna göra sådana framåtblickande prognoser måste man i praktiken förstå sina klienter på djupet. En detektiv hos polisen behöver framförallt vara rationell och logiskt kunna nysta upp en händelsekedja. En utredare på socialtjänsten behöver vara både rationell och empatisk. Hen behöver både förstå hur något skedde men också varför det skedde för att i möjligaste mån kunna förutsäga om det kommer att ske igen. Det finns utan tvekan människor som kan vara både kyligt analytiska och medmänskligt empatiska. Men tyvärr är de inte särskilt många.

Att det är svårt att utreda barnavårdsärenden är en sak. Betydligt värre är att det svenska systemet utgår ifrån att det är lätt. Eller, snarare, så är det svenska systemet uppbyggt enligt antagandet att socialsekreterarna som utreder barn och familjer alltid är maximalt kompetenta. I praktiken granskas deras arbete i mycket liten grad. Och lagen ger dem i princip ensamrätt att bedöma barns problem: Alla yrkesgrupper i Sverige som arbetar med barn; skolpersonal, förskolepersonal, vårdpersonal och andra; är enligt lag skyldiga att rapportera alla misstankar om att barn far illa. Lagen är strikt formulerad och säger att dessa yrkesgrupper "är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden"[31] om de får kännedom om barn som far illa. Att lagen är på riktigt finns det rättsfall på, 2015 dömdes en förskollärare för att

ha dröjt i en vecka med att anmäla misstankar om att ett barn utnyttjades sexuellt[32].

Detta låter ju bra: Barns trygghet tas på stort allvar. Men vad lagen i praktiken säger är att det är förbjudet för psykologer, läkare, lärare och andra att tänka själva. Lagen säger att de genast ska anmäla alla misstankar, de får inte ta sig tid att undersöka vad som kan ligga bakom en vag anklagelse, utan måste direkt överlämna allt till en socialsekreterare. Detta även om de tror att de, som ofta redan känner barnet, hade kunnat göra en bättre bedömning av barnets situation än en okänd socialsekreterare. På ren svenska säger lagen: "Tänk inte. Anmäl!"

I detta läge är det av visst intresse vilka som är satta att tänka i andra människors ställe. Vad gör dem bättre än alla andra yrkesgrupper att förstå sig på barn och familjer? Jag kan förstås inte säga något generellt om vårt lands tusentals socialsekreterare. Men jag kan säga något om de två slumpvis utvalda socialsekreterare som jag själv har stor personlig erfarenhet av, Eva Sethson och Emma Lilja.

Ett av de första problemen som uppstod med Eva och Emma, var att de inte förstod vad Anders och jag sa. Alltså inte problem med att förstå hur vi tänkte utan faktiska problem att förstå orden vi använde och hur vi satte samman dem. Emma hade uppenbara svårigheter med det, kanske för att hon förde anteckningar, och det hände att hon avbröt för att be oss förklara något ord eller förtydliga något resonemang. Det var heller inget hon skämdes för utan det står till och med nedtecknat i journalen:

> *"Ut[redaren, Emma Lilja,] säger att Ut haft svårt att förstå Tove och Anders tidigare i möten då det känns som vi inte pratar samma språk."*

Visserligen använder både Anders och jag antagligen ett något mer akademiskt språk än genomsnittet. Men det brukar sällan vara ett problem när vi pratar om vardagliga saker. Särskilt myndighetspersoner, som ändå har en viss ut-

bildning, brukar inte ha några som helst problem att förstå oss.

Vad Eva Sethson förstod och inte förstod var svårt att bedöma eftersom alla problem hon stötte på var någon annans problem. *"Nu förstår jag inte"*, avbröt hon ofta med anklagande ton och antydde att vi sagt något fullkomligt vansinnigt. Huruvida hon verkligen inte förstod eller om det bara var en härskarteknik från hennes sida vet jag fortfarande inte.

Emma Lilja verkade däremot ha genuint svårt att begripa vad vi pratade om. Även om hon formellt sett var huvudhandläggaren var det nästan alltid Eva Sethson som skötte snacket. Efterhand började jag misstänka varför. När Emma Lilja väl sa något var det för det mesta något litet inhopp som mest av allt visade att hon inte riktigt hängde med. När jag till exempel försökte förklara att Anders och jag hade haft vissa svårigheter att komma fram till en gemensam strategi för att bemöta Alma och att han därför hade lagt över det mesta ansvaret på mig, så sa Emma Lilja något för första gången på hela mötet:

> *"Barn kan spela ut vuxna mot varandra om de vuxna inte är överens."*

Hon sa det som om det var något mycket anmärkningsvärt, trots att det var precis den saken jag just hade resonerat kring i några minuter och trots att det är ungefär det första som står i varenda bok om barnuppfostran.

Emma Lilja var egentligen inte osympatisk. Men jag misslyckades helt med att resonera med henne. Hur tänkte hon? Hade hon ens någon socionomutbildning? Jag började undersöka hennes akademiska bakgrund, och fick tag på både hennes gymnasiebetyg och högskoleprovsresultat och högskolemeriter. Gymnasiebetygen var inte imponerande. Emma hade gått hotell- och restaurangprogrammet och gått ut med ett betygssnitt på 10,98. 10 betyder att man har det lägsta godkända betyget i allt, så 10,98 innebär att hon bara

var precis godkänd i de flesta ämnen. Högskoleprovet var inte särskilt mycket bättre, hon hade skrivit det två terminer efter varandra med 0,7 första gången och 0,6 andra gången. Det vill säga, som bäst låg hennes resultat bland de 36 sämsta procenten[33].

Märkligt nog räckte hennes högskoleprovsresultat ändå för att komma in på socionomprogrammet vid högskolan i Kristianstad. År 2010 krävdes det bara 0,7 för att få en plats där. Kristianstad var heller inte unikt på något sätt. Hösten 2010, när Emma Lilja antogs, hade hon även kunnat få en plats på socionomprogrammen i Örebro, Kalmar eller Gävle, som också antog sökande med 0,7 på högskoleprovet[34]. De låga antagningspoängen orsakades inte heller av brist på intresse för utbildningen: Reservlistan var fylld med kandidater som hade lägre resultat på högskoleprovet än Emma.

När jag ändå höll på undersökte jag även Eva Sethsons akademiska meriter. Hennes socionomexamen är från den mer prestigefyllda utbildningen vid Lunds universitet. Men inte heller hennes väg till examen var helt spikrak. Från gymnasiets samhällsvetenskapliga program gick hon ut med slutbetyg 3,14, helt genomsnittligt enligt det relativa betygssystemet. De betygen räckte antagligen inte för att komma in på en socionomutbildning i Lund, för efter att ha läst några strökurser i Lund flyttade hon till Östersund där hon började på socionomprogrammet. Efter 1,5 år där lyckades hon på något sätt byta studieort, flyttade tillbaka till Lund varifrån hon så småningom fick ut en socionomexamen.

Det är med andra ord inte särskilt svårt att komma in på ett socionomprogram. Det är heller inte särskilt svårt att klara studierna, socionomprogrammet är bland de högskoleutbildningar som har högst examensfrekvens[35]. Även de med låga akademiska förutsättningar tycks klara av att bli socionomer. Men spelar det egentligen någon roll?

Alla människor, oavsett akademiska framgångar, har givetvis en roll att spela i samhället. Men vanligtvis brukar vi reservera de viktigaste samhällspositionerna, de med störst

ansvar och inverkan på andra människor, till dem som har de främsta akademiska meriterna. De flesta föredrar till exempel att läkare rekryteras från de mest begåvade procenten av befolkningen. Trots allt fattar läkare beslut som kan göra skillnaden mellan liv och död för andra människor. Därför vill vi att de ska vara så skickliga och kunniga som möjligt.

Socialsekreterare fattar också beslut som gör skillnaden mellan liv och död för andra människor. Faktiskt så är dödligheten bland deras klienter så pass mycket högre än för befolkningen i stort att man kan jämföra dem med läkare. Vilken behandling man erbjuder en tung missbrukare är en väldigt konkret fråga om liv eller död. Var ett barn ska växa upp är också ett mycket stort beslut, som både påverkar barnets livschanser och dess risk att dö i förtid. Det hade varit bra om de som fattade sådana beslut var så skickliga och kunniga som möjligt. Antingen genom att socialtjänsten lyckas rekrytera sin personal ur samhällets mer skickliga och kunniga segment. Eller genom att de livsavgörande besluten flyttas någon annanstans.

Humankapitalet

Socialtjänstlagen är en ramlag. Det innebär att den bara sätter upp löst definierade mål ("barnets bästa") och ganska vida ramar inom vilka socialtjänsten ska verka. Inom dessa ramar kan socialsekreterarna i mycket stor utsträckning göra som de vill. Det är både ett problem och en möjlighet. Hade alla som arbetar på socialtjänsten varit perfekt intelligenta, samvetsgranna, ärliga och medkännande så hade den svenska socialtjänsten fungerat alldeles utmärkt med nuvarande lagstiftning. Den tillåtande socialtjänstlagen ger bra socialsekreterare möjlighet att prestera sitt allra bästa. Men den lämnar också fältet vidöppet för de mindre bra socialsekreterarna att orsaka betydande skada. Ska man vara krass så är den svenska socialtjänstens stora problem att alla dess anställda inte är fullt så perfekta som lagstiftarna hade hoppats på.

Detta har i sig sänkt nivån på diskussionen om socialtjänsten. År 2015 skrev Maciej Zaremba en serie artiklar i Dagens Nyheter[36] där han tog upp ett antal hårresande historier om allvarliga problem inom socialtjänsten. Tyvärr var grunden i alla historierna socialsekreterare som antingen var inkompetenta eller direkt illvilliga. Akademikerförbundet skrev en debattartikel som svar[37] som inleddes med "Zaremba gör gällande att socionomer är okunniga och inkompetenta" och sedan fortsatte med att förklara att så fick man inte säga. Slut på den diskussionen.

Men problemet som Zaremba pekade på var egentligen inte att socialsekreterare är okunniga och inkompetenta. Vad hans artiklar sa var att det svenska systemet låter okunniga och inkompetenta socialsekreterare bete sig okunnigt och inkompetent. Det stora problemet är inte kompetensnivån överlag, utan att alla socialsekreterare, oavsett kompetens, har makt att göra nästan vad de vill med de familjer som hamnar under dem.

Frihet att terrorisera

Många skulle säga att socialsekreterare inte alls har stor makt. Deras beslut granskas av förvaltningsrätten och går att överklaga till kammarrätten. Och för övrigt är de bara tjänstemän, underställda politikerna i socialnämnden. Men de som säger så förstår inte hur systemet fungerar. Politikerna i socialnämnden är fritidspolitiker som lägger några timmar i månaden på sitt politiska arbete. Om de vet något om enskilda fall så är det för att socialsekreterarna har informerat dem i samband med att beslutet fattas. Deras roll inom den moderna svenska socialtjänsten är något oklar men en välvillig tolkning säger att de ska övervaka att socialsekreterarna sköter sitt arbete i enlighet med lagen. Politikerna är också folkets representanter och personer som känner sig förfördelade av tjänstemännen ska kunna gå till sina politiker och klaga. I praktiken fungerar det sällan så. En undersökning följde arbetet i några svenska socialnämnder och konstaterade att av 250 studerade fall så fick tjänstemännen igenom sina förslag 250 gånger[38]. I några fall justerade politikerna några detaljer, men det förekom aldrig att de helt förkastade tjänstemännens förslag.

När fallen sedan kommer upp i förvaltningsrätten möter de något mer motstånd, men även där är spelbrädet kraftigt vinklat till socialsekreterarnas fördel. Det finns en stark maktobalans genom att socialtjänsten har närmast obegränsad tid på sig att samla bevis mot en familj innan de genomför sitt LVU och går till förvaltningsrätten. Familjen har sedan bara en vecka på sig att samla sitt försvar och det juridiska ombud som familjen har rätt till får vanligtvis bara betalt för att ägna ett fåtal timmar åt att bemöta socialtjänstens anklagelser. Detta avspeglar sig i siffrorna, bara ungefär en tiondel av alla LVU-fall underkänns av förvaltningsrätten[39].

Men de allra flesta fall där barn omhändertas granskas inte i ett fåtal timmar, utan noll. Det är nämligen så att "fri-

villiga" omhändertaganden inte behöver granskas alls. De är ju frivilliga. Antagligen var det så lagstiftarna tänkte. Som jag har nämnt tidigare hamnar de flesta omhändertaganden av barn, 81 procent[40], i denna kategori. Och "frivillig" betyder i sammanhanget ofta "frivillig under hot".

Man kan fråga sig varför föräldrar går med på att lämna ifrån sig sina barn utan att kämpa emot. Varför lämnar vi våra barn till främlingar inom samhällsvården utan att ens få det rättsligt prövat? Jag ska försöka förklara.

Föreställ dig att du står anklagad för barnmisshandel, kriminell lättja eller dåligt omdöme och att ditt barn därför omedelbart ska tas ifrån dig. Tänk dig att du visste att anklagelserna var byggda på mycket svaga indicier som en uppmärksam domstol borde ha kunnat genomskåda. Dina alternativ är att gå till domstol eller att samtycka till en placering.

Om du går till domstol prövar förvaltningsrätten ditt fall inom sju dagar. Ditt barn kommer ändå fosterhemsplaceras hos främlingar för de närmaste sju dagarna. I förvaltningsrätten har du bara 10 procent chans att få ditt barn tillbaka. Eftersom ditt fall bygger på så lösa indicier (tycker du i alla fall, de 90 procent av föräldrarna som förvaltningsrätten går emot tyckte kanske samma sak) borde dina chanser vara bättre än så, men de är fortfarande långt ifrån 100 procent. Har du otur hamnar du inför domare som av ren rutin går på socialtjänstens linje. Mycket handlar också om vilket juridiskt ombud ditt barn får. Det kan antingen bli någon som anstränger sig för att bilda sig en egen uppfattning eller det kan vara någon som köper socialtjänstens förklaring rakt av och inte ens bryr sig om att prata med barnet. Det är ingenting som du har någon kontroll över.

Fyra veckor efter omhändertagandet håller förvaltningsrätten en förhandling för att omvandla det omedelbara omhändertagandet till ett permanent LVU. Förlorar du även där kan du överklaga till kammarrätten. Det kan å andra sidan socialtjänsten också göra om de förlorar. Kammarrät-

ten tar upp ditt fall när de har tid, vilket vanligtvis brukar bli inom några månader. Under tiden överklagan pågår kommer ditt barn med största sannolikhet att sitta kvar i fosterhemmet. Dina chanser att vinna i kammarrätten är lite bättre än i förvaltningsrätten, men fortfarande inte särskilt bra. Förlorar du även i kammarrätten har du antagligen förlorat ditt barn för överskådlig framtid (det går att överklaga till Högsta förvaltningsdomstolen, men den tar nästan aldrig upp LVU-fall).

För att sammanfatta kan man säga att om du vinner i domstolen får du troligtvis tillbaka ditt barn efter en vecka. Förlorar du kommer ditt barn vara borta i ett antal månader, och antagligen betydligt längre. Om du istället samtycker till omhändertagandet så kan barnet komma hem när som helst, kanske redan imorgon. Om det är som du tror, att hela historien bara är ett missförstånd, så borde det gå snabbt att reda ut.

Vilket alternativ skulle du välja? En stor majoritet väljer bevisligen att samarbeta. Det gjorde vi också. Visserligen trodde vi att vi hade goda chanser att vinna i en domstol, men det fanns också en betydande risk att vi skulle förlora. I jämförelse kändes det säkrare att samtycka till en fosterhemsplacering medan socialsekreterarna tog sitt förnuft till fånga. Man kan säga att vi riskminimerade. För socialsekreterarna var det bara ännu en dag på jobbet men för oss handlade det om vår familjs och vårt barns framtid. Det var inget vi kunde spela med. Denna riskaversion ger socialtjänsten ett starkt överläge. Socialsekreterarna kan ta ett fall till förvaltningsrätten på vinst och förlust. Förlorar de, lämnar de tillbaka barnet och det är inte mer med det. För föräldrarna står hela tillvaron på spel. Den sida som har mest att förlora måste också vara mest försiktig. Och därför vågar föräldrar sällan begära en rättslig prövning av sin föräldraförmåga.

Som förälder till ett omhändertaget barn ställs man inför uppgiften att göra en avancerad strategisk bedömning allde-

les på egen hand: När gynnar det barnet att få sin sak prövad i domstol? När är det värt risken? Det är omöjligt att göra en sådan bedömning helt perfekt, vilket i sig är starkt ångestframkallande. Dessutom har man som förälder alltför lite information. När vi ställdes inför ultimatumet att få vårt barn omhändertaget hade vi väldigt lite kunskaper. Inte bara hade vi dålig kunskap om hur systemet och lagarna fungerade. Vi visste inte heller vilka av socialtjänstens hot som var verkliga och vilka som var påhittade. Elizabeth Retfalvi och Eva Sethson sa att om vi inte samtyckte till omhändertagandet kunde Alma bli tvungen att byta skola och inte få träffa sin mormor. Så här i efterhand kan jag konstatera att det var, om inte helt falskt, så åtminstone kraftigt överdrivet, de hade inga skäl eller ursäkter för att ta till sådana åtgärder. Men det var inte lätt att veta just då.

Inte heller tycks vi vara ensamma om dessa erfarenheter. En mamma från Olofström som jag pratat med (som inte vill medverka i någon bok) hade fått sina två barn fosterhemsplacerade ett år tidigare och blivit informerad om att de skulle bo kvar i fosterhem tills de fyllde 18. Trots att hon alltså inte gavs något hopp om att barnen skulle få bo hos henne igen hade hon inte gått till domstol. Anledningen var att hennes socialsekreterare, en viss Eva Sethson, hade sagt att om hon och hennes man inte samtyckte, skulle hon se till att barnen flyttades till annan ort och att föräldrarnas umgänge med barnen kraftigt inskränktes. Som det var nu fick barnen bo hemma hos föräldrarna varannan helg och de tyckte inte att de kunde riskera att förlora det också. Det här är bara muntliga uppgifter jag har fått och jag har ingen möjlighet att bekräfta dem. Men det är ingenting som hindrar att det har gått till på precis det här sättet. Det finns inga mekanismer i systemet som kan förhindra det. Hur vanligt förekommande sådan terror är går inte att säga. Det räcker med en snabb googling för att se att det är många som har liknande erfarenheter av socialtjänstens utpressning. Men

såvitt jag vet har det inte gjorts några vetenskapliga studier av fenomenet.

Skyldighet att terrorisera

Den svenska socialtjänstens hotbaserade sätt att arbeta är kanske inte en genomtänkt strategi från lagstiftarnas sida. Men det är definitivt sanktionerat av lagen och man kan argumentera för att lagen aktivt uppmanar till det. I LVU står att vård enligt denna lag får ges bara om:

> *"behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne"*

Det är en formulering som mer eller mindre kräver att socialsekreteraren först ställer ett ultimatum till föräldrarna för att se om de möjligtvis samtycker till den redan beslutade vården.

Det här hotbaserade sättet att tänka genomsyrar numera hela socialtjänsten. Detta syns tydligt i broschyren från Stockholms stad som jag tog upp tidigare. Ingenstans i deras exempel om Adams och Kalles fall nämns LVU eller att de har hotat med LVU. Men redan efter ett telefonsamtal från rektorn på barnens skola beslutar socialsekreterarna att den misstänkte pappan inte får befinna sig ensam med sina barn. Vilken lag ger dem rätt att bestämma detta? Svaret är: ingen. Den enda lag som ger socialsekreterare rätt att besluta om privatpersoners familjeliv är LVU. Och LVU omfattar bara omhändertaganden, inte beslut om att vissa föräldrar inte får vara ensamma med vissa barn. Ändå agerar socialtjänsten som om det är självklart att de kan fatta sådana beslut över huvudet på den aktuella familjen. Socialsekreterarna är helt enkelt vana vid makt. Även sedan utredningen har konstaterat att Adam och Kalle knappast kan komma i fråga för LVU så fortsätter socialtjänsten att bete sig som om föräldrarna ska lyda blint.

Hur kan socialtjänsten tvinga en familj till långtgående anpassningar som de inte har något lagstöd för? Genom

direkta och indirekta hot, förstås. Även om lagen inte tillåter tvångsåtgärder mot familjen i exemplet, så förbjuder den inte hot om tvångsåtgärder. I broschyren från Stockholms stad finns till och med beskrivet hur man kan formulera sig när man hotar mindre samarbetsvilliga föräldrar med LVU. I Adam och Kalles exempel nämns aldrig att man använder sådana formulerade hot, kanske för att deras fall inte uppfyller kriterierna för LVU. Men det faktum att föräldrarna lägger sig platt för socialtjänstens krav, trots en initial ovilja, visar tydligt att man lyckats förmedla vilka maktmedel man förfogar över. Kanske förlitar de sig bara på socialtjänstens skräckinjagande rykte. Vad exemplet verkligen visar är att socialsekreterare är så vana vid att utöva godtycklig makt över människor att de inte ens tänker på att de gör det.

Barnen ingen ser

Eftersom 81 procent av alla fosterhemsplaceringar är "frivilliga" och därmed osynliga för alla utom socialsekreterarna och familjen så betyder det att den stora majoriteten av alla omhändertaganden inte granskas alls. Det i sin tur innebär att tusentals barn placeras varje år av skäl som en domstol mycket väl hade kunnat underkänna. En uppskattning av hur klena grunderna bakom många omhändertaganden är får man om man tittar på vårdtiderna. För SoL-placeringar är mediantiden ungefär fem månader, efter fem månader har hälften av barnen fått flytta hem igen[41]. Nästan en fjärdedel av de omhändertagna barnen är tillbaka hos sina föräldrar inom en månad. Det säger sig självt att man inte kan bota allvarliga sociala problem, det som är själva syftet med socialtjänstens omhändertaganden, på mindre än en månad. Det ligger nära till hands att misstänka att det inte var något fel på de flesta av familjerna som förlorade sina barn under så här kort tid. De har bara känt sig tvungna att gå med på ett frivilligt omhändertagande för att undvika ett LVU. Den korta vårdtiden visar också att det i många fall

går att få socialtjänsten att ta sitt förnuft till fånga på ganska kort tid. Men det förändrar inte det faktum att det med stor sannolikhet inte fanns något lagstöd i grunden för de flesta av dessa omhändertaganden.

Får man tillbaka sitt barn efter kort tid så är det rationellt att samtycka till ett omhändertagande. Vet man om att omhändertagandet ska bli långvarigt är det mer rationellt att begära rättslig prövning. Men det vet man inte. Och när omhändertagandet väl har pågått i flera månader eller år är föräldrarna inte sällan så nedtryckta att de inte orkar ändra ståndpunkt och tvinga fram en domstolsförhandling. Det krävs att de kommer till en punkt då de inser att det inte längre gynnar dem och deras barn att de samarbetar. Många kommer aldrig till den punkten. Huruvida det är lämpligt att begära rättslig prövning är en mycket svår avvägning. Det är mycket svårt för en välutbildad, stabil och socialt väletablerad person att avgöra en sådan sak. För personer med låg utbildning som lever under pressade personliga förhållanden, så som många föräldrar till omhändertagna barn gör, ter det sig antagligen helt omöjligt. Dessa personer har oftast inte heller tillgång till någon hjälp med att reda ut de byråkratiska processerna bakom det som händer.

Att många av dessa personer aldrig kommer till den punkt då de begär en domstolsförhandling är begripligt. Men resultatet av det är att det antagligen finns ett stort antal barn som vill vara hos sina föräldrar och enligt lagen borde få vara hos sina föräldrar men som ändå tvingas växa upp i fosterhem. Eftersom dessa barns sak aldrig blir prövad i domstol, kan de år efter år vara fosterhemsplacerade av precis vilken anledning som helst. Det räcker att ett par socialsekreterare tycker det, att socialnämnden inte lägger sig i tjänstemännens arbete (det brukar den inte göra) och att föräldrarna aldrig vågar kräva en juridisk prövning. Det finns ingen forskning på hur många dessa barn är. Men med tanke på hur många barn som befinner sig i frivilliga om-

händertaganden år efter år, kan de mycket väl räknas i tusental.

Tillsynsmyndigheterna

Givetvis finns det tillsynsmyndigheter som ska granska att det går rätt till på landets socialtjänster. Det är framförallt Inspektionen för vård och omsorg, IVO, som har uppdraget att övervaka socialtjänsten. Men IVOs uppgift är inte att rota i enskilda fall utan att försäkra sig om att vård och omsorg håller en hög kvalitet överlag. Enskilda fall kan vara intressanta om de kan avslöja systematiska brister eller felaktiga arbetsmetoder, men handlar det bara om att ge personlig upprättelse till någon enskild så tycker IVO vanligtvis inte att det är ett fall för dem.

Vill man ha upprättelse av en myndighet kan man istället vända sig till Justitieombudsmannen, JO. JO hjälper medborgare som blivit utsatta för myndighetsmissbruk eller myndigheter som på olika sätt brutit mot lagen. Det är en vanlig instans att vända sig till om man har problem med socialtjänsten. Även i fall där föräldrarna samtycker till omhändertaganden kan man anmäla till JO om man tycker att socialtjänsten har betett sig felaktigt.

Problemet med JO är att det är en juridisk myndighet som enbart undersöker myndigheter som bryter mot lagen. Det är inte olagligt att vara inkompetent eller osympatisk, socialtjänster som beter sig så har JO ingenting emot. JO ägnar sig bara åt fall där socialtjänsten på något sätt har handlat i strid med lagarna. Det här blev tydligt när jag begärde ut alla de senaste årens JO-anmälningar mot socialtjänsten i Olofström. Av de flesta framgick att socialsekreterarna hade varit osakliga, orättvisa eller otrevliga. Men det finns inga lagar mot det. Anmälningarna hade också blivit nedlagda utan åtgärd.

Anna Brandholm, chef för individ- och familjeomsorgen i Olofströms kommun, har i brev till Anders och mig pekat på

de många nedlagda JO-anmälningarna som ett bevis på att hennes organisation följer lagen. Men det troliga är inte att anmälningarna blev nedlagda för att inga lagbrott begicks, utan för att anmälningarna ur en juridisk synvinkel var illa skrivna. När JO väl har fått in en juridiskt sett välskriven anmälan, har myndigheten inte haft några problem med att hitta fel. En sådan anmälan fick de in år 2014. Den skrevs av Carola Aili, som vid tiden var lektor i pedagogik vid Högskolan i Kristianstad, och numera docent i pedagogik vid Lunds Universitet. Hennes anmälan ledde till en erinran från JO, ett uppmärksammande på att socialtjänsten i Olofström i det här fallet hade gjort fel.

En JO-anmälan är inte anonym så jag kontaktade Carola Aili och bad att få träffa henne. Det underlättade att vi var bekanta sedan tidigare. Som barn bodde jag granne med Carolas familj och var ofta hemma hos dem och lekte med hennes barn. Carolas fall är för komplicerat för att tas upp i detalj här. I korthet handlade det om att hon sökte psykiatrisk hjälp för ett barn i yngre tonåren, något som omöjliggjordes av att barnets pappa inte samtyckte till detta. Socialtjänsten i Olofström hade kunnat hjälpa henne, men vägrade trots att ett större antal orosanmälningar om barnets tillstånd hade kommit från både skolan och polisen. Under ett och ett halvt år byggdes deras oenighet upp till en situation där Carola började undra vem som egentligen var galen: Var det de eller hon? Precis som i vårt fall förvred socialsekreterarna all information till oigenkännlighet för att bevisa vad de redan hade bestämt sig för. Och de var extremt otrevliga i all sin kommunikation: Carola har beskrivit deras möten som att hennes handläggare, Eva Sethson och Anna Brandholm, skällde ut henne och slängde tillmälen efter henne. I synnerhet Anna Brandholm var extremt hetsig och kunde byta humör på ett ögonblick. Hon kunde avbryta ett möte mitt i med förevändningen att Carola var aggressiv (jag har träffat både Anna Brandholm och Carola Aili och påståendet framstår som något bakvänt, Carola är en ovanligt lugn och

samlad person medan Anna Brandholm ger intryck av att när helst kunna explodera). Under mötena kunde Anna och Eva häva ur sig att Carola var dum i huvudet, att hon inte hade läst på och att hon helt enkelt ljög. Men det är fullt tilllåtet för socialsekreterare att skrika på folk och kalla dem lögnare. Vilket universitetslektor Carola Aili mycket väl visste. Istället fick hon leta upp något obetydligt formaliafel som de hade gjort sig skyldiga till på socialtjänsten i Olofström, något som inte brukar vara så svårt eftersom alla socialtjänstutredningar producerar sin beskärda del av formalia och handläggarna ofta inte tycker att pappersexercis är den roligaste delen av jobbet. I hennes fall handlade det om att hennes barn hade fått en kontaktperson utan att hon hade lämnat sitt samtycke till det. Det var ett litet men tydligt brott mot socialtjänstlagen och JO gick på anmälarens linje och delade ut en erinran. Ska man säga något om det så måste det vara att det hela var en verklig petitess, särskilt med tanke på att Carola egentligen var positivt inställd till en kontaktperson. Men kan man inte sätta dit socialtjänsten för att den är otrevlig och osympatisk så får man sätta dit den för något formaliafel som otrevligheten förr eller senare leder till. En universitetslektor kan göra det. Men tyvärr kan de flesta av socialtjänstens klienter inte det.

Vad gör dom på IVO?

JO tycks faktiskt reagera på det mesta som högutbildade människor klagar på. Men av någon anledning finns det två tillsynsmyndigheter för socialtjänsten: JO, som bemannas av jurister, och Inspektionen för Vård och Omsorg, som bemannas av socionomer. Carola Aili förmedlade en positiv bild av IVO: De hade tagit hennes klagomål på allvar, förklarat att de kände till att förhållandena var undermåliga vid socialtjänsten i Olofström men sagt att det inte fanns så mycket de kunde göra åt saken. Istället hade de rekommenderat henne att flytta till en annan kommun för att få bättre

hjälp till sitt barn, när hon nu ändå funderade på att flytta närmare sitt arbete.

Fem år senare var socialtjänsten i Olofström precis lika ofunktionell. Men IVO hade helt tappat intresset. Det spelade ingen roll vad vi skrev till dem: De var inte intresserade av att utreda något. Till slut ringde jag dem och frågade varför: Varför brydde de sig inte om vad vi påtalade om problemen i Olofström, när de nu hade känt till dem så länge efter vad Carola berättade? Jag blev då ombedd att göra en skriftlig anmälan om varför jag tror det finns systematiska brister på socialtjänsten i Olofström. Jag skrev om tre olika fall med likartade problem och förklarade varför jag tyckte att det fanns systematiska fel. Ett par veckor senare fick jag ett brev om att IVO inte tänkte granska det, men att kommunen är skyldig att granska sig själv, så jag kunde ju kontakta socialnämnden med mina synpunkter. Med andra ord menar tillsynsmyndigheten IVO att de normalt sett inte ska utöva tillsyn över socialnämnderna eftersom socialnämnderna redan övervakar sig själva. Jag ringde upp handläggare Ameli Strömblad Uhlin som hade skrivit detta till mig och hon bekräftade att det var IVOs inställning:

"De är enligt lag skyldiga att utreda klagomål", sa hon.

Jag försökte förklara att ber man en myndighet att utreda hur den arbetar så kommer den komma fram till att den arbetar precis som den ska. Tillsyn har man för att få ett utifrånperspektiv. Ameli upprepade tålmodigt att socialnämnderna faktiskt är skyldiga att utreda klagomål från allmänheten. Kommer de fram till att de inte har gjort något fel så har de kanske inte gjort något fel, antydde hon.

Men IVO gör ändå inspektioner ibland. När de ser tecken på "allvarliga systematiska brister".

"Betyder det att det ser mycket värre ut på andra socialtjänster?" frågade jag. "Om ni inte tycker att det jag har skrivit var allvarligt, ser det mycket värre ut på andra ställen?"

Ameli ville förstås inte svara på det. Hon upprepade att IVO gör ett ställningstagande om vad som ska utredas.

Ett ställningstagande baserat på vad då? ville jag veta.

Det fick jag inte.

"Ni utreder alltså vad ni känner för att utreda?" provocerade jag. Ameli upprepade tålmodigt att de "gör ett ställningstagande".

Formellt utreder IVO exakt samma saker som JO: Brott mot lagar, förordningar och föreskrifter. Skillnaden ligger i att JO alltid försöker tillvarata den enskilda medborgarens intressen vid lagbrott från myndigheters sida, medan IVO gör en utredning när de känner för det... förlåt, gör ett ställningstagande.

Det händer nog att de faktiskt gör något på IVO också. Men är man det minsta cyniskt lagd är det lätt att tro att IVO är till för att ge systemet legitimitet. Det ger en illusion av granskning eftersom det är det man tror att en granskande myndighet gör. I själva verket är det ett gäng socionomer som till övervägande del själva har arbetat som handläggare inom socialtjänsten. De har en färdig uppfattning om vad som är "socialt arbete av god kvalitet". En uppfattning som antagligen är väldigt lik den som yrkesverksamma socialsekreterare har. Är man redan på förhand övertygad om att socialsekreterare är bra människor blir det givetvis svårt att kritisera dem. Helt oavsett vad lagen säger.

Vanvårdade eller svårvårdade?

Socialtjänstlagen tvingar alla yrkesgrupper som arbetar med barn att genast anmäla till socialtjänsten om de misstänker att ett barn far illa. Formuleringarna är ganska lösa och det mesta kan egentligen anmälas; lagen verkar utformad enligt principen att det är bättre att anmäla för mycket än för lite. Men det väsentliga i sammanhanget är att det är just socialtjänsten som allt ska anmälas till. Lagstiftningen utgår ifrån att det är sociala orsaker som gör att barn far illa eller verkar fara illa.

Men i verkligheten är det ofta inte så. Den sortens relativt svårdefinierade problem som tenderar att anmälas till socialtjänsten kan lika gärna bottna i psykologiska faktorer. På socialtjänsten arbetar socialsekreterare, som är utbildade socionomer, det vill säga som har läst ämnet socialt arbete på högskolan. De är tränade att upptäcka och åtgärda sociala problem. När socialtjänsten utreder orosanmälda barn så är det just sociala problem de letar efter. Vilket blir minst sagt besvärligt i de fall där barnets problem egentligen beror på något annat.

Jag är inte ensam om att ha räknat ut detta. Fenomenet är ganska välkänt bland dem som lever med eller arbetar med barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Faktiskt så välkänt att Autism- och Aspergerförbundet gjorde en djupgående granskning av det 2009. Den granskningen beskriver förhållandena så bra att jag inte kan hoppas på att göra det bättre själv. Med deras tillåtelse publicerar jag här några stycken från slutsatserna av deras studie:

"(i) Konsekvenserna av barns funktionsnedsättning tolkas som brister i omsorgen

I de LVU-utredningar som vi granskat har barnets autismdiagnos inte beaktats som en viktig omständighet i den problembild som målas upp kring det aktuella barnets livsförhållanden. Istället tolkas de beteendemönster som

barnet har på grund av sin funktionsnedsättning som tecken på att det finns brister i föräldrarnas omsorg om barnet. Det kan handla om att barnen inte går i skolan, att barnet är inåtvänt och inte fungerar i sociala sammanhang, att barnet har vänt på dygnet, att de har magproblem, är aggressiva etc. När dessa omständigheter tolkas som symtom på brister i omsorgen utan att hänsyn tas till att barnet faktiskt har en funktionsnedsättning med motsvarande symtom riskerar familjer att brytas upp genom ett LVU-beslut. Detta förhållningssätt legitimeras indirekt av Socialstyrelsens allmänna råd som anger motsvarande beteendemönster som tecken på att det råder missförhållanden i familjer som ytligt sätt fungerar väl. (se Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 1997:15 s 28, Brister i omsorgen, Psykiska behov). I dessa beskrivs vissa beteenden hos barn som indikatorer på brister i vårdnadshavarnas omsorg om barnet. Dessa beteenden överensstämmer väl med de beteenden som förekommer hos barn med autism (magproblem, sömnsvårigheter, aggressivitet, inåtvändhet eller isolering från sin omgivning). I flera av de utredningar som vi granskat saknas det sakliga uppgifter om vad som utgör brister i omsorgen, Istället förlitar utredarna sig i stor utsträckning på att de konstaterade problemen runt barnen måste bero på missförhållanden i hemmet. Svepande formuleringar om att föräldrarna saknar förmåga att ge barnet vederbörlig struktur för att kunna gå till skolan, vända på dygnsrytmen, etc. är vanligt förekommande.

(ii) Objektivitetsperspektiv saknas

Föräldrar till barn med autismspektrumtillstånd får ofta kämpa gentemot myndigheterna för att barnets behov av stöd skall erkännas och tillgodoses. När föräldrarna inte delar socialtjänstens uppfattning om barnets behov läggs deras avvikande ställningstagande ofta dem till last i en framtida LVU-process. Ett oliktyckande kan bli förödande.

Det förefaller också som om handläggarna på ett tidigt stadium i utredningsfasen gör ett ställningstagande som sedan inte omprövas. I sin iver att hitta förklaringar till barnets avvikande beteende lyfts triviala och lösryckta omständigheter fram om föräldern (ofta modern) som diskvalificerande beteenden för fortsatt vård om barnet. Varje omständighet som på något sätt stärker det egna ställningstagandet lyfts fram, medan omständigheter som talar mot marginaliseras eller bortses helt ifrån. Detta förhållningssätt förstärks ofta av att det i utredningsfasen uppstår konflikter mellan vårdnadshavarna och socialtjänstens handläggare. Tyvärr hanteras dessa konfliktsituationer sällan på ett professionellt sätt av socialtjänstens handläggare." [42]

Barn med neuropsykiatriska diagnoser blir med andra ord behandlade som om de hade sociala problem. Och försöker föräldrarna påtala det anklagas de för att motarbeta socialtjänsten. Det är inte underligt om barn med autismspektrumstörningar är speciellt drabbade av detta. Det huvudsakliga symtomet på autismspektrumstörningar är just sociala problem. Bara det att orsakerna inte är sociala, utan biologiska. Socialtjänsten är illa rustad för att se detta eftersom både dess organisation och personalens utbildning gör att de ser allt i sociala termer.

I grunden bygger motsättningen mellan socialtjänsten och psykiatrin på två olika perspektiv på människan: Det sociala och det biologiska. Under stora delar av 1900-talet dominerade det sociala perspektivet. Sigmund Freud inledde med psykoanalysen och uppväxtens betydelse. Sedan kom behavioristerna, den existentiella psykologin, anknytningsteorin... Men parallellt med detta jobbade också den forskningsbaserade vetenskapen, och den har kommit fram till rätt häpnadsväckande resultat: Egenheter man så sent som på 1970-talet trodde var socialt grundade har visat sig vara starkt genetiskt betingade. Man trodde till exempel att

intelligens främst var socialt betingat. Men studier har visat att adopterade barns IQ följer de biologiska föräldrarnas till den grad att de i vuxen ålder är i stort sett opåverkade av adoptivföräldrarnas IQ[43]. Funktionsnedsättningar som autism och ADHD förklarades under stora delar av 1900-talet med brister i de drabbade barnens uppväxtmiljö. Man trodde att mödrars känslokyla orsakade autism[44]. Nu vet man att det till största delen är ärftligt, och i övrigt orsakat av problem på fosterstadiet. Om de autistiska barnens mödrar verkade känslomässigt otillgängliga, var det för att de också hade autistiska drag som deras barn sedan hade ärvt.

Psykiatrin har i detta hänseende formats av vetenskapens utveckling. Tiden då psykologer letar förklaringar i sina patienters barndom är i stort sett förbi. Istället utför de tester och analyserar frågeformulär för att leta efter överensstämmelser med genetiskt betingade avvikelser. Socialtjänsten har däremot, som deras namn förpliktigar dem, behållit det sociala perspektivet. Och det är inget fel med det, i grunden. Även om vi människor har visat oss vara mer påverkade av gener än vad vi trodde för några årtionden sedan så är vi utan tvivel även sociala varelser.

Problemen uppstår när det inte blir vetenskapen som får avgöra frågan mellan arv och miljö, utan tillgången på resurser. När det sociala och det biologiska perspektivet står emot varandra för att förklara ett barns problem i dagens Sverige blir det inte en saklig diskussion mellan två olika infallsvinklar. Det sociala perspektivet företräds av socialtjänsten, en myndighet med betydande juridisk makt och stora ekonomiska resurser. Det biologiska perspektivet företräds av barn- och ungdomspsykiatrin, en organisation med betydligt mindre resurser, inga juridiska maktmedel och ökänt begränsad tillgänglighet. Medan det dygnet runt, året runt, finns en jourhavande socialsekreterare tillgänglig i alla landets kommuner så är köerna till barn- och ungdomspsykiatrin flera månader eller till och med år. Lagen säger att alla problem ett barn kan tänkas ha ska anmälas

till socialtjänsten och inte till psykiatrin, även i fall där anmälaren misstänker psykiska problem. Socialtjänsten har dessutom ensidig rätt att begära ut uppgifter från psykiatrin. Tystnadsplikten som vanligtvis omfattar psykiatrin gäller inte när det är socialtjänsten som frågar. Till skillnad från socialtjänsten måste psykiatrin också utvärdera sina metoders effektivitet och anpassa behandlingarna efter de senaste vetenskapliga rönen. Socialtjänsten har inte samma krav på vetenskaplig stringens och kan till exempel år efter år fortsätta att fosterhemsplacera autistiska barn trots att vetenskapen och erfarenheten säger att det är vansinnigt.

I grunden är socialtjänsten illa rustad för att hantera barn med psykiatriska avvikelser. Socialtjänstlagen formulerades på 70-talet, för snart fyrtio år sedan. Den är utformad för att hjälpa barn från fattiga familjer, barn till missbrukare eller barn som på andra sätt inte får sina grundläggande materiella och själsliga behov tillgodosedda. Sedan 1970-talet har den typen av misär som socialtjänstlagen hade i åtanke minskat drastiskt. Ändå har socialtjänstens ingripanden ökat väsentligt. Det enda sättet man kan förklara det på är att förväntningarna på barn och deras föräldrar har vuxit. Det räcker inte längre att bara se till att ens barn får mat, kläder och grundläggande trygghet. Som förälder har man också ett ansvar för att ens barn blir välfungerande samhällsmedborgare.

Vanligtvis sköter sig detta av sig självt. De flesta människor kan ta hand om ett typiskt barn ganska hyfsat. Särskilt som skola och förskola sköter stora delar av barns socialisering. Att uppfostra barn med psykiatriska avvikelser är betydligt svårare. Medan samhället sköter grovjobbet med att socialisera normala barn får barn med neuropsykiatriska problem ofta större svårigheter av att gå i skolan. Dessa barn behöver inte bara helt okej föräldrar. De behöver superföräldrar som anpassar sin uppfostran efter barnets specifika svårigheter. De behöver också engagerade och entusiastiska föräldrar som kan hjälpa sitt barn att hantera skol-

miljön och som kan förmå skolan att hantera deras avvikande barn på ett konstruktivt sätt. Resultatet blir många gånger inte fantastiskt ändå. Men sannolikheten för ett bättre utfall ökar med en superförälder som är energisk, påläst och väletablerad i samhället.

Vad händer när ett barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar istället hamnar hos föräldrar, eller ännu värre, hos en förälder som är lite trött, lite dåligt påläst och kanske påverkas av egna, liknande funktionsnedsättningar? Dessa föräldrar behöver mer stöd av samhället än superföräldrarna som råkar få ett krävande barn. De behöver till exempel mer hjälp att förstå sitt barns handikapp än föräldrar som läser böcker. De behöver mer hjälp att föra barnets talan gentemot skolan när situationen där inte fungerar. De kanske behöver någon form av avlastning för att kunna fokusera på något annat än barnet med funktionsnedsättning, till exempel barnets syskon.

När det fungerar som det ska är det sådan hjälp som dessa föräldrar får. Alla socialtjänster kan erbjuda dessa tjänster och de kallas då öppna insatser. Men det finns inget som tvingar socialtjänsten att ge sådan hjälp. Tvärtom står det dem fullständigt fritt att tolka barnets problem på vilket sätt de vill. För socialsekreterare som är tränade att upptäcka sociala problem men nästan helt saknar kunskaper i psykiatri är det lätt att tolka ett barns avvikande beteende som att familjen döljer allvarliga sociala problem. Och socialtjänstens lösning på allvarliga sociala problem är alltför ofta omedelbart omhändertagande och fosterhemsplacering.

Soc har första tjing

Eftersom det inte finns några lagkrav på att fosterhemsplacerade barn ska följas upp medicinskt så finns det ingen statistik över hur många samhällsvårdade barn som har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Forskningen kan ändå ge oss vissa ledtrådar. En norsk studie visade att näs-

tan hälften av de omhändertagna barnen uppfyllde kriterierna för DSM-IV diagnoser[45]. I synnerhet var ADHD, beteendeproblem och anknytningsproblem vanligt förekommande[46]. Också amerikanska studier har visat mycket hög förekomst av ADHD hos omhändertagna barn[47].

Något annat som tyder på att den ursprungliga hemmiljön inte är det enda problemet i många fosterbarns fall, är att familjehemsföräldrar i uppseendeväckande hög grad tröttnar på sina fosterbarn. Att en placering avbryts i förtid kallas sammanbrott på socialtjänstspråk. Ett sammanbrott innebär att en fosterhemsplacering avbryts oplanerat, det vill säga utan att socialtjänsten har planerat för det (eller en domstol beordrat det). Sammanbrott är mycket vanliga bland omhändertagna barn. En studie av Socialstyrelsen visade att 44 procent av de samhällsvårdade barnen hade varit med om ett sammanbrott under en femårsperiod[48]. Den vanligaste orsaken till sammanbrott är att fosterhemmet plötsligt inte vill ha barnet längre. De sparkar helt enkelt ut barnet. Det här skulle man kunna tolka som att kvaliteten på fosterhemmen är bristfällig. Men en lika rimlig förklaring är att fosterbarnen är svårare att ta hand om än vad både socialtjänsten och fosterfamiljerna hade räknat med.

Vid ett sammanbrott blir socialtjänsten tvungen att mycket snabbt hitta en ny lösning för barnets del. Ibland kan man snabbt ordna fram ett nytt familjehem. Det är också vanligt att barn vid sammanbrott flyttas till HVB-hem. Men det allra vanligaste resultatet av ett sammanbrott är faktiskt att barnet skickas hem. Ungefär hälften av alla sammanbrott leder till att barnet flyttar hem till de biologiska föräldrarna igen[49]. Bo Vinnerljung (som har författat en inte obetydlig del av källorna till den här boken) har skrivit om precis detta i en bok från 1996. Där konstaterar han att lugna och väluppfostrade barn tenderar att bli kvar i sina fosterhem. Detta medan barn som fosterhemmen upplevde som besvärliga i högre grad återvände till sina föräldrar. Detta trots att föräldrarnas situation oftast var precis den-

samma som när barnen placerades[50]. Det är som om föräldrarna får en andra chans att ta hand om sitt barn efter att socialtjänsten har prövat och misslyckats med sin lösning.

Det som händer i dessa fall kan, med lite andra ord, beskrivas så här: Ett barn beter sig socialt avvikande. Socialtjänsten förutsätter att detta beror på brister hos föräldrarna. Socialtjänsten omhändertar barnet. Barnet blir inte bättre under tiden i fosterhem, utan värre. Ofta flyttas det runt mellan olika fosterhem för att se om det möjligtvis går bättre där. Det blir svårare att hitta fosterhem. Till slut får föräldrarna tillbaka sitt barn, något traumatiserat efter sin tid i olika fosterhem.

Låt oss göra ett litet tankeexperiment. Om man nu, av någon anledning, ville försämra en persons förmåga att ta hand om sitt eget barn så mycket som möjligt. Hur skulle man göra då? Kanske skulle man tala om för den personen att den var en dålig förälder och inte dög till att ta hand om sitt barn. Därefter flyttade man barnet till en fosterfamilj. Föräldern tvingade man att hälsa på sitt barn hos fosterfamiljen, en fosterfamilj som var övertygad om sin egen förträfflighet och den andra förälderns underlägsenhet (för det har socialsekreteraren sagt till dem). För att även förvirra barnet och sänka dess självförtroende bytte man fosterhem med jämna mellanrum. Efter något eller några år på det viset kunde man lämna tillbaka barnet och se hur det gick.

Låter det som en bra idé? Det är det inte heller. Men som forskningen och statistiken antyder är det inte helt ovanligt att det går till på precis det här viset. Socialtjänsten tar sig först rätt att prova sin lösning, som är att säga att föräldrarna inte duger och placera barnet. Om det inte fungerar kan föräldrarna få prova igen.

Historien om Sveriges farligaste flicka kan tjäna som ett extremt och tragiskt exempel på hur det kan gå till. Jag vet inte mer än vad som stod i tidningarna[51], men det är tillräckligt för att illustrera fenomenet:

Sveriges farligaste flicka hade ADHD och någon form av autism. Hennes föräldrar hade separerat och som liten bodde hon med sin pappa. Av någon anledning var familjen känd hos socialtjänsten och flickan omhändertogs vid två års ålder. Hon bodde i flera familjehem innan hon vid sex års ålder kastade en sax på en lärare och började få okontrollerbara ångestutbrott. Då beslutade socialtjänsten att låta henne flytta tillbaka till sin pappa, som nu hade gift om sig. Det arrangemanget höll i ett par år. Men när flickan fick våldsamma utfall, som att stå och morra med en kniv i handen och prata om att döda, flyttades hon återigen till samhällsvården. På HVB-hemmet där hon hamnade ansåg personalen att pappans besök gjorde hennes tillstånd värre och kontaktbegränsningar infördes. Men flickans tillstånd blev inte bättre, och hon flyttades under kort tid mellan ett stort antal olika institutioner. Ingen ville ta hand om henne under någon längre tid. Ingen utom hennes pappa, som socialtjänsten ansåg var omöjlig att samarbeta med. Till slut placerades flickan med åtta vårdare i ett specialbyggt rum bakom pansarglas inom vuxenpsykiatrin. Vid knappt 15 års ålder begick hon självmord utanför ett HVB-hem[52]. I sitt självmordsbrev, utlagt på Internet, länkar hon till Aftonbladets artiklar om henne[53].

Hade historien blivit annorlunda om denna autistiska flicka inte hade flyttats runt mellan olika familjer under sina tidigaste år? Var fadern egentligen så olämplig? Eller hade han orkat med sin dotter om han hade fått hjälp och stöd istället för att bli underkänd redan när hon var ett litet barn? Vad är orsak och verkan? Var denna flicka ett hopplöst fall som aldrig hade kunnat bli något annat än komplett asocial oavsett vad? Eller hade hon blivit bättre om hon fått växa upp under mer stabila förhållanden? Detta är långt ifrån det enda fallet där socialtjänsten har en hel uppväxt på sig att förbättra ett barns liv, och misslyckas kapitalt. Och det är ett av många fall där ett barns problem lättvindigt förklaras med brister hos föräldrarna, vilket både gör att

barnets egentliga problem förblir obehandlade och berövar barnet möjligheten att växa upp som en del av en familj.

(Genomsnittliga) Barns Behov i Centrum

Autism- och Aspergerförbundet skriver:

"Socialstyrelsen anför att socialtjänstens utredningar förbättrats med den breda uppslutning som BBIC fått i landets kommuner (Socialstyrelsens undersökning Barnets rätt och LVU juni 2009). Trots detta kan vi konstatera att i de fall där barnet har autismspektrumtillstånd har kommuner som använder sig av BBIC missat att se barnets verkliga behov i utredningen." [54]

BBIC är en förkortning för Barns Behov I Centrum. Det är en serie formulär framtagna av Socialstyrelsen som i princip alla Sverige kommuner numera arbetar efter. Tanken är att socialsekreterare ska följa formulären och därmed försäkra sig om att de får en helhetsbild av barnets förhållanden och inte glömmer något eller bara fokuserar på någon del av hur barnet har det. Men eftersom det är ett färdigt formulär handlar det inte om det specifika barn som utreds, utan om barn i allmänhet. Man utgår från hur barn brukar vara och utreder om föräldrarna tar hand om barnet så som föräldrar förväntas ta hand om ett barn.

Det här har jag personliga erfarenheter av. Från Emma Lilja och Eva Sethson fick jag följande frågor, som uppenbart kommer från BBIC:

Vem tröstar Alma när hon är ledsen?

På vilket sätt tröstas hon av sina vårdnadshavare?

Det sanna svaret på den första frågan är: Ingen. För Alma var inte "ledsen" på det vis som åttaåringar brukar vara ledsna. Hon fick utbrott, som snabbt gick över men som i sin karaktär var mer lika utbrott som en två- eller treåring får. Och eftersom hon var för tung för att hantera som en treåring och inte gav några som helst tecken på att uppskatta

närhet eller ens sällskap i dessa situationer, så lät jag henne skrika av sig inne på sitt rum. Sedan, när hon redan lugnat sig, kunde man gå in till henne och diskutera, sakligt och distanserat eftersom hon inte gärna ville bli påmind om sina utbrott, vad som hade hänt och varför.

Men det kunde jag givetvis inte säga till socialsekreterare som läser innantill från sina BBIC-papper. Istället förklarade jag hur man tröstar ett genomsnittligt barn, visar närhet och tillgänglighet och pratar med barnet tills det har lugnat ner sig. I princip ljög jag och sa att det är så jag gör med Alma. Av allt att döma gjorde jag helt rätt. Mina svar blev godkända såtillvida att ingen har anmärkt på att jag skulle vara dålig på att trösta barn.

Standardiserade formulär som BBIC behöver inte vara fel i alla lägen. Men eftersom de utgår från att barn är allmänna vårdobjekt så kommer de att leda till felbedömningar när barnen inte följer mallen. Det blir en undersökning kring huruvida föräldern kan ta hand om barn i allmänhet snarare än just det barn det rör sig om. Det vill säga, det enskilda barnets förutsättningar och behov hamnar i skuggan av undersökningen av föräldern. Föräldrars Generella Förmåga i Centrum hade egentligen varit en mer korrekt titel på formuläret.

Överlag tycks idén att barn kan vara olika ha slagit igenom rätt dåligt hos socialtjänsten. Inte bara hos enskilda handläggare och socialkontor, utan även hos deras ledning på Socialstyrelsen. År 2009 påpekade Autism- och Aspergerförbundet att det i Socialstyrelsens författningssamling, den samling texter som ger riktlinjer för socialtjänsternas arbete, under tecken på omsorgsbrister finns listat en rad symtom på autism[55]. Fortfarande nio år efter Autism- och Aspergerförbundets publikation står samma text kvar i Socialstyrelsens författningssamling:

> *"Men också i familjer som ytligt sett fungerar väl kan barn fara illa psykiskt eller utsättas för brister i omsorgen. I konflikter mellan föräldrar får barn många gånger sitta*

emellan så att deras utveckling kommer i fara. Barn är känsliga för familjeproblem och missförhållanden i hemmiljön och kan reagera med olika symtom. Dessa kan ta sig uttryck på olika sätt i beteendestörningar eller i psykosomatiska symtom som t.ex. aggressivitet, huvudvärk, magont, sömn- eller matproblem eller inkontinens. En del barn reagerar med depression och blir mycket tysta och inåtvända och isolerar sig från sin omgivning." [56]

Det kan mycket väl vara så att barn som utsätts för omsorgsbrister uppvisar dessa symtom. Men symtomen som Socialstyrelsen listar stämmer också till punkt och pricka överens med symtomen för autismspektrumstörningar. Detta nämner inte Socialstyrelsen med ett ord. Den socialsekreterare som läser Socialstyrelsens riktlinjer innantill kommer i princip bli tvungen att utreda alla barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar för misstänkt omsorgssvikt.

Angående psykisk misshandel skriver Socialstyrelsen i samma dokument:

> *"Med psykisk misshandel menas exempelvis att den unge utsätts för psykiskt lidande genom systematiska kränkningar, nedvärdering eller terror (prop. 1989/90:28 s. 107). Det kan vara att ett barn alltid särbehandlas negativt i jämförelse med syskonen, inte får äta med familjen, inte alls får motsvarande standard som övriga familjemedlemmar etc."* [57]

För vanliga barn är omotiverade orättvisor förstås kränkande. Men hur är det för ovanliga barn? Boken *Barn som bråkar, av* Bo Hejlskov och Tina Wiman, en populär bok om lågaffektivt bemötande, har ett helt kapitel med rubriken *Det är inte rättvist att behandla alla lika*[58], där de förklarar att barn med olika behov behöver olika mycket stöd och hjälp och därmed olika regler. Som exempel tar de ett barn som alltid får sitta i framsätet i bilen för att han bråkar i baksätet. Författarna föreslår:

"Ändra på reglerna eller rutinerna kring de situationer när det blir bråk. Kanske behöver alla i familjen inte äta samtidigt eller i samma rum?" [59]

En bra utredare kan se skillnad på föräldrar som särbehandlar barn på grund av olika behov och föräldrar som särbehandlar barn för att förnedra dem. Men kan en halvbra utredare det? Eller en rakt av dålig utredare som i stort sett saknar analytisk förmåga?

Det finns goda skäl att anta att i övrigt rätt normala föräldrar till barn med neuropsykiatriska avvikelser är en växande klientgrupp hos socialtjänsten. Traditionellt sett är det underklassen som är rädd för socialtjänsten. Det är den fortfarande. Men andelen öppen misär minskar stadigt i det svenska samhället samtidigt som socialtjänstens utredningar och omhändertaganden ökar. Det innebär att det är nya kategorier människor som blir föremål för socialtjänstens uppmärksamhet. *Ingen familj är en ö*, en självbiografisk roman av Anja Wikström, beskriver en familj på Södermalm i Stockholm. Föräldrarna är i yngre medelåldern, välutbildade och högavlönade. Ändå är de rädda för socialtjänsten. Deras dotter har nämligen svår ADHD och lätt autism och de beteendeproblem som följer på det. Både skolan och BUP anmäler familjen till socialtjänsten. Anja Wikströms alter ego blir själv felaktigt förtalad av en läkare på BUP som självmordsbenägen, och hon konstaterar att alla familjer vars barn har ADHD och autism lever under hot:

"Jag är rädd. Livrädd att förlora My. Att hon inte ska få bo kvar hos oss. Att socialtjänsten ska utreda vår föräldraförmåga, att de ska tro på det som står i journalerna och tänka att My skulle må bättre i en annan familj. Att de ska dra slutsatsen att skolan inte fungerar för att My har en självmordsbenägen mamma som är labil och inte kan ta hand om sina barn. Det är inte en helt ogrundad rädsla, som de flesta utan barn med särskilda behov tror. Jag vet föräldrar som har blivit anmälda till Socialtjänsten. Jag vet föräldrar som har blivit av med sina barn trots att de inte

vill, och det är inte knarkare och psykiskt sjuka föräldrar, tvärtom. Det är föräldrar som vi. Trötta föräldrar till barn med diagnoser liknande Mys. Föräldrar med vanliga arbeten, vanliga förhållanden. Några är visserligen utbrända, skilda och arbetslösa, ifall det nu har betydelse. Men långt ifrån alla. I många fall har det börjat med att skolan gör en anmälan till Socialtjänsten för att barnet inte fungerar i skolan." [60]

Diagnostisera mera

Utdelandet av neuropsykiatriska diagnoser har ökat explosionsartat de senaste 20 åren. Idag är så många som 10 procent av alla tonåringar i Stockholms län diagnostiserade med antingen autism eller ADHD, eller båda samtidigt[61]. Det finns många som är skeptiska till denna utveckling, som kritiserar "medikaliseringen av barndomen" och som anser att det är onödigt eller till och med skadligt att sätta medicinska diagnoser på tillstånd som mestadels ändå inte kan botas eller ändras och därför lika gärna kan rubriceras som naturlig mänsklig variation. Jag var själv en av dessa skeptiker.

Att Alma inte är helt och hållet som andra barn har jag vetat sedan hon var liten. Hon är spontan, kreativ, livlig och mycket intelligent, men också egensinnig och impulsstyrd. Anders brukade muttra något om att hon säkert hade en diagnos när han var trött på henne, men vi såg ingen anledning att blanda in psykiatrin, vi trodde inte att den kunde hjälpa oss med något. Dessutom hade hon inga synbara problem i skolan, vilket mer eller mindre är en förutsättning för att få en neuropsykiatrisk diagnos.

Hela den ekvationen ändrade sig när socialtjänsten omhändertog henne. Jag försökte redan tidigt förklara för Emma Lilja och Eva Sethson att Alma hade lite speciella sätt att interagera med andra människor. Helt utan resultat. Där jag såg ett barn med vissa sociala egenheter, egenheter som

bland annat gjorde att hon ogärna berättade om sina innersta känslor utan hellre sa vad hon trodde att personen framför henne ville höra, såg de ett stackars misshandlat barn som äntligen vågat anförtro sig till någon vuxen. Att jag hävdade något annat bevisade bara min skuld: De påstod uttryckligen att jag försökte skylla ifrån mig och lägga skulden på mitt barn. Det blev antagligen inte bättre av att jag på egen hand kontaktade BUP och försökte tigga till mig en neuropsykiatrisk utredning så snart som möjligt. Chefen för BUP i Karlshamn ringde upp Emma Lilja som utan betänkligheter förklarade att socialtjänsten inte ansåg att Alma behövde någon neuropsykiatrisk utredning. Och eftersom de just då hade makten över Alma blev det heller ingen utredning.

När Alma väl blev frisläppt kontaktade jag BUP igen och bad om att få den där utredningen som vi tidigare nekats. Vi hamnade i vårdkön med preliminära möten, utredning om utredningen och så småningom en riktig utredning bestående av frågeformulär och ett antal träffar med en psykolog som genomförde tester. Våren 2018, tio månader efter att vi ställt oss i kön, fick Alma diagnosen Aspergers syndrom.

Detta var något överraskande. Traditionellt sett har det inte räckt att ha sociala svårigheter för att få diagnosen Aspergers syndrom, eller högfungerande autism som det också kallas, utan man behöver också ha ensidiga specialintressen, fixering vid rutiner eller överkänslighet för ljud, ljus eller beröring. Vilket Alma inte har. Och ärligt talat har hon inte den typen av sociala svårigheter som man vanligtvis associerar med autister heller, hon är lite udda, men inte nödvändigtvis på ett autistiskt sätt.

De senaste åren har diagnosen autism breddats kraftigt. Det kan numera betyda väldigt mycket, så mycket att det faktiskt räcker att vara lite socialt avvikande för att få den. Statistiken bekräftar detta. En svensk studie från 1993[62] undersökte tiotusen svenska skolbarn och konstaterade att 0,036 procent av barnen med stor säkerhet uppfyllde krite-

rierna för Aspergers syndrom och att 0,071 procent av barnen antagligen uppfyllde dem. Men 0,071 procent är bara en bråkdel av de 3,1 procent[63] av ungdomarna i Stockholms län som är diagnostiserade med någon autismspektrumstörning. Neuropsykiatriska diagnoser har helt enkelt blivit mycket rymligare än de har varit tidigare.

Alla är ansvariga

Därmed inte sagt att jag är ledsen över att Alma har fått en diagnos. Tvärtom. Nu vet jag något som jag inte visste innan socialtjänsten kidnappade mitt barn: Att i dagens samhälle, behöver man faktiskt licens för att avvika. Åtminstone om man är ett barn. Alla tecken på att ett barn inte har det perfekt måste rapporteras och utredas och syndabockar behöver hittas. I detta sammanhang är det helt enkelt nödvändigt för barn som saknar förutsättningarna för att bete sig perfekt att ha papper på det. Annars riskerar de att utsättas för försök till förbättringsåtgärder som är lika skadliga som välmenande.

Jag tror man måste se det som att i dagens Sverige ligger inte ansvaret för barns välfärd odelat på föräldrarna. Faktiskt är det tänkt att yrkesgrupper som lärare och vårdpersonal ska fungera som ett nästan lika viktigt skyddsnät för barn, i de ganska många fall där föräldrarna vid något tillfälle misstänks inte riktigt hålla måttet. Det vill säga: Lärare med flera är inte utomstående. De är medansvariga för ens barn.

Detta är en av få skillnader jag kan notera mellan att växa upp idag och för 20-30 år sedan. Om man jämför mina barns generations uppväxtvillkor med min generations är det mesta rätt likt. Men det är som att ambitionsnivån har höjts. Detta märks om inte annat i skolan. När jag började skolan (vilket visserligen var under 90-talskrisen) så var det 25-30 elever per lärare. Mina barns klasser är ungefär hälften så stora. Dessutom finns det inte bara lärare i skolan utan "re-

surser", vuxna utan lärarutbildning som hjälper till att hålla ordning på barnen.

Det framstår helt enkelt som att skolan idag har betydligt större resurser än för bara en generation sedan. Men den förväntas också utföra väldigt mycket mer. När jag gick i skolan fick vi (hjälpligt) lära oss att läsa, skriva och räkna. På rasterna rådde djungelns lag, och till stor del även på lektionerna, vilket inte är så underligt när en och samma lärare ska undervisa och hålla ordning på 26 barn som alla har sina egenheter. Även dagens skola har ambitionen att lära barnen att skriva och räkna. Men den har också ambitioner för barnens sociala utveckling. Den arbetar aktivt mot mobbningstendenser och försöker hjälpa barn som avviker socialt på något sätt tillrätta.

Det är svårt att inte vara tacksam för en sådan utveckling. När det fungerar, fungerar det bra. När det inte fungerar, så behöver skolan snabbt något att skylla på. Ibland blir det barnets psykiska förutsättningar, och skolan uppmanar föräldrarna att ställa barnet i kö för psykiatrisk utredning. Ibland blir det föräldrarna, och skolan gör en anmälan till socialtjänsten.

Det är inte svårt att räkna ut att lärarens val av förklaringsmodell till mycket stor del beror på relationen till föräldrarna. Om läraren känner föräldrarna och har fått ett gott intryck av dem, säger uteslutningsmetoden att det är psykiska problem som är orsaken. Om läraren däremot har en dålig relation till föräldrarna som präglas av viss ömsesidig misstänksamhet, ligger det nära till hands att misstänka att föräldrarna helt enkelt är dåliga och att lösningen finns hos dem. Att det är så det går till har jag fått bekräftat av Johan Tornberg, rektor för Gränums och Jämshögs skolor. Han sa angående påstådd misshandel och åtföljande orosanmälan:

> *"Det är ju just därför det är så viktigt att det finns en bra kontakt mellan föräldrarna och skolan. När man känner föräldrarna väl så kan man ju ofta fråga dem vad det handlar om och få en rimlig förklaring, så kan man kon-*

statera att äh, det där var ju ingenting, vi vet verkligen att det här är schyssta människor."

Detta sagt som ett svar på mina utläggningar att om vi bara haft en bättre relation med Maria Johannisson så hade vi aldrig behövt bli orosanmälda och därmed aldrig fått vårt barn kidnappat av socialtjänsten. Om jag hade varit en helschysst människa i Maria Johannissons ögon så hade Almas påstående att Anders slog Aron antagligen avfärdats som att Alma hade fått för sig något. Nu blev det istället en karusell där Alma fick mer bekräftelse och uppmuntran ju mer illa hon pratade om sina föräldrar, vilket hon därmed gärna gjorde. Alla barn skulle inte reagera på det viset, men det är antagligen inte en helt ovanlig reaktion heller. De flesta sådana barn bara upptäcks inte, eftersom reaktionen när de först slänger ut en trevare om att pappa slog lillebror blir ett nervöst hummande och möjligtvis ett lite oroligt samtal med föräldrarna som man är rätt säker på aldrig skulle ha gjort det de anklagats för ("barn pratar ju så mycket").

I praktiken är det som anmäls till socialtjänsten inte att ett barn säger något misstänkt. Det som anmäls är att föräldrarna inte upplevs som så trevliga, normala och pålitliga som de borde ha varit. Om läraren och rektorn inte förstår hur man som förälder tänker och agerar blir man lätt en av "de andra", de som gör saker man inte själv skulle göra, inklusive kanske att vanvårda sitt barn på något sätt. Det är lite som att socialtjänsten manar på skolorna att markera mot avvikande vuxna, precis som mobbande elever känner sig manade att markera mot avvikande barn. I bästa fall slutar det där och socialarbetarna ser skillnad på dem som bara inte följer normen och de som lever under verkliga missförhållanden. Men i alltför många fall kan inte socialsekreterarna göra den uppdelningen utan utgår ifrån att allt som de inte förstår måste vara ett skäl för oro.

Livet på landet

Min egen historia med Maria Johannisson visar hur viktigt det ibland är att vara normal, eller snarare att man inte upplevs som onormal av sin omgivning. Maria bor i Gränumstrakten precis som vi. Antagligen sågs hennes lokala förankring som en merit när hon anställdes på skolan, men det är bara en gissning från min sida. Att vara lokalt förankrad kan antagligen vara en fördel om det betyder att man redan har fungerande personliga relationer med en del av barnen och deras föräldrar. Men det kan också vara en nackdel om relationerna redan är ofungerande.

Lite hårddraget kan man säga att det var vad som gällde i vårt fall. Maria har en son som är jämngammal med Isak, mitt äldsta barn, de har gått i förskolan och lågstadiet tillsammans utan att bli närmare bekanta. En gång i förskolan, det bör ha varit det år då de fyllde sex år, skulle Marias son ha kalas i den lokala bowlinghallen, ett rätt vanligt ställe för barnkalas i Olofström vid den tiden. Alla barn i klassen var inbjudna, inklusive Isak. Vi var positiva men det var inte Isak. Det var något med att någon hade skrattat åt honom när ett torn han hade byggt hade rasat, och han ville inte gå på kalaset. Vi försökte övertala honom under några dagar men han fortsatte att vägra. Vi lyckades inte fatta något definitivt beslut innan inbjudan hamnade längst ner i en hög med papper där vi glömde bort den.

Några månader senare var jag ute och grävde i trädgården intill den lilla skogsväg som går förbi vårt hus. En för mig okänd kvinna kom ridande förbi, när hon såg mig stannade hon och frågade:

"Är du Isaks mamma?"

"Ja", svarade jag.

"Varför ringde ni inte och sa att Isak inte kunde komma på kalaset?", frågade hon.

"Eh, förlåt, vi glömde det", svarade jag.

Maria Johannisson red vidare.

Det var helt sant att vi inte hade ringt och avbokat oss till kalaset. Trots att det hade stått något i stil med "ring om du inte kan komma" på inbjudningskortet. Antagligen hade de fått extra kostnader på grund av vårt bristande ordningssinne. Det var helt klart dåligt skött av oss.

Men när jag tänkte på det i efterhand så framstod det ändå som ett rätt märkligt beteende att ta upp den saken flera månader senare. Givetvis borde vi ha följt instruktionerna på inbjudan. Men om man anordnar ett kalas där man är verkligt oroad över att folk inte ska komma så borde man väl skriva "ring om du kommer" snarare än "ring om du inte kommer"? Varför tänkte hon inte på det? Vi hade begått ett socialt misstag genom att slarva bort en inbjudan. Men det kändes som att även Maria begick ett socialt misstag genom att klaga över den saken i efterhand.

Efter det varken såg eller hörde jag av Maria Johannisson mer. Inte förrän två år senare då Alma skulle börja första klass och vi blev informerade om att hennes lärare var en viss Maria Johannisson. Jag var inte helt förtjust men utgick ifrån att vi ändå skulle kunna ha en fungerande professionell relation. Och det var ungefär det vi hade. Maria Johannisson var professionell och korrekt. Hon var aldrig otrevlig, men hon gjorde heller aldrig några ansatser att förstå oss och vårt barn.

Alma hade börjat skolan ett år för tidigt och var uppenbart begåvad. Innan och under skolstarten var hon också väldigt intresserad av skoluppgifter, så vi hade köpt skolböcker till henne som hon arbetade i hemma. I början av Almas skolgång försökte jag ta upp de här sakerna med Maria, att Alma hade ovanligt goda förutsättningar för studier och att hon kanske behövde en lite anpassad undervisning för att få tillräckliga utmaningar. Vid ett tillfälle tog jag med en mattebok för årskurs tre som Alma räknade i hemma. Jag försökte med dess hjälp förklara att det var onödigt att Alma satt i skolan och räknade ettans matematik. Helt opåkallat sa Maria:

"Alma har sagt att hon vill leka mycket."

Ungefär där gav jag upp mina försök att anpassa Almas skolgång. Det var tydligt att Maria inte ville samarbeta med oss i den frågan. Medan vi fokuserade på inlärning koncentrerade Maria sig på sociala förmågor. Och eftersom vår relation var professionell men i övrigt rätt kylig så hade vi inga möjligheter att sätta oss in i varandras perspektiv och arbeta tillsammans. Från och med den dagen såg jag på skolan som ett ställe där Alma kunde leka och träna socialt samspel, men var det något annat jag tyckte att hon behövde kunna så räknade jag med att få lära henne det själv.

Vi gav alltså upp alla försök att förhandla mer med Maria. Vi gick på alla utvecklingssamtal och fick Almas (utmärkta) skolprestationer presenterade för oss och hennes (mindre utmärkta men acceptabla) sociala relationer förklarade. Men något annat än det rent professionella kunde vi aldrig diskutera. Känsliga ämnen som Almas opålitliga humör hemma var inget vi kände att vi kunde ta upp. En gång frågade vi Maria om hon trodde att Alma kunde ha någon neuropsykiatrisk diagnos, men nej, det såg hon verkligen inga tecken på. Närmare än så kom vi aldrig något utbytande av personliga åsikter.

En sådan korrekt men opersonlig relation till ens barns lärare hade antagligen fungerat om bara inte Alma hade fått problem. I årskurs tre märkte vi att skolan fungerade sämre för henne. Tidigare hade hon gärna gått till skolan, men nu blev hon ovillig att gå dit. På höstterminen i trean fick hon plötsliga anfall av magont som tvingade oss att komma och hämta henne, och problemen gick alltid över så fort Alma hade kommit hem. Jag försökte ta upp det här med Maria Johannisson men blev mer eller mindre avvisad. Hon hade redan bestämt sig för att problemet var att Alma inte åt frukost, det hade Alma sagt till henne en gång, och hon var inte intresserad av några andra förklaringar. Vägen till Almas försvinnande var redan inledd.

Med skolan som fiende

Det mest anmärkningsvärda är inte vad Maria Johannisson gjorde före sin anmälan till socialtjänsten. Även om det mesta tyder på att någon på ett tidigt stadium har ställt ledande frågor till Alma finns det en möjlighet att hon faktiskt pratade på helt på eget initiativ, och Maria bara lyssnade och rapporterade som lagen kräver. Men Marias agerande efter omhändertagandet är svårare att bortförklara eftersom det finns dokumenterat i socialtjänstens journal (som Maria har fått tillfälle att kommentera). Vad Maria gjorde var i princip att propagera för att Alma skulle hållas ifrån sina föräldrar. I socialtjänstens journal står det saker som:

"Maria [berättar] att Alma inte tycker skolan är rolig. Hon tycker allt är för lätt. Hon vill hellre läsa om Anders Breivik och liksaå om han som mördade Engla. Hon säger att det skrämmer henne och undrar vart hon får det ifrån, om föräldrarna pratar om sådana saker inför barnen hemma."

"Maria säger även att hon aldrig sett Alma så glad innan, hon såg en helt annan Alma när vi lämnade henne hos eva än hon sett tidigare. Maria tyckte att det kändes jätte bra att lämna Alma där."

"Tidigare nedstämd och ledsen men efter omhändertagandet har hon varit gladare och lättare att prata med. Hon har börjat interagera mer med andra barn."

"Läraren Maria berättar att Alma är ett helt annat barn sen hon placerades, hon är gladare och piggare och leker mer med andra barn."

För Maria kändes det antagligen bra att säga dessa saker, det var trots allt hon som var den direkta orsaken till att Alma nu bodde på fosterhem. Det är ett stort ansvar att bära och det är mänskligt att försöka legitimera sina beslut inför sig själv och andra.

Skolpersonal har inte sällan en rätt skev bild av barnen som går hos dem. Skev såtillvida att de bara ser en sida av

barnen, den sida de visar upp i skolan, och det de vet om barnens hemmiljö är ofta starkt färgad av det barnen själva berättar. En kanadensisk studie har visat att orosanmälningar från skolan ovanligt ofta är ogrundade[64].

I Kanada kan man undersöka ungefär hur pass välgrundade anmälningar från olika typer av anmälare är, eftersom deras socialtjänst har som uppdrag att utreda huruvida en anmälan är välgrundad eller ogrundad. Den svenska socialtjänsten har inget sådant uppdrag. Här förväntas socialsekreterarna bara känna av läget, gärna tillsammans med anmälaren själv. I praktiken innebär det att ingen anmälan någonsin behöver bedömas som grundlös och alla anmälningar, oavsett hur lite som ligger bakom dem, är ett hot mot de barn och familjer som anmäls.

Att kränka ett barn

Inget har varit så svårt att skriva i den här boken som det här kapitlet. Jag har skrivit om och slängt och skrivit om igen. Det finns få så svåra dilemman som misshandel och sexuella övergrepp mot barn. Å ena sidan måste det bekämpas. Å andra sidan kommer detta bekämpande emellanåt till en förödande kostnad för de familjer som misstänks. Och även för de skolor, förskolor och fritidshem som förvandlas från utbildningsinstitutioner till rättsvårdande instanser.

Jag skriver medvetet att "misshandel" behöver bekämpas. Inte "våld mot barn". För tänker man efter så bygger en stor del av omhändertagande och uppfostran av barn upp till en viss ålder på våld. En stor del av det som är vård och fostran av mindre barn, går på olika sätt ut på att föräldern utnyttjar sitt fysiska överläge till att göra saker med barnet som det själv inte vill. Man bär bort barnet från det som är farligt. Man håller fast barnet när det tänker göra något olämpligt. Man tvingar barnet att sätta sig i badkaret när det är smutsigt. Man spänner fast barnet i bilen när man har bestämt att det ska åka någonstans. Handlingar som alla hade varit djupt oacceptabla att utföra mot en vuxen, utför man som förälder regelbundet mot mindre barn. Som ett exempel på en del nutida föräldrars överdrivna försiktighet, påpekar debattören David Eberhard:

> *"Jag känner föräldrar vars barn kom till dagis i trosorna, för att hon vägrat sätta på kläder. Vad är problemet? Ungen är tre år, sätt på henne kläder!"* [65]

Det Eberhard syftar på är att en vuxen, och än mer två vuxna, har ett sådant fysiskt överläge mot ett barn att de utan vidare kan tvinga på henne kläder med våld oavsett vad hon tycker om det. De flesta skulle nog hålla med David Eberhard om det riktiga i det: Det är absurt att vägra bruka våld mot en treåring till den grad att hon inte får kläder på sig. Och detta är så självklart att man inte ens talar om det.

Ändå säger lagen att barn inte ska tvingas utstå värre kränkningar än vuxna. Och jag hade funnit det minst sagt kränkande om två storvuxna personer tvingade på mig kläder med våld. Eller, om de tvingade *av* mig kläderna med våld. Därmed är frågan om inte föräldrarna i Eberhards exempel egentligen var de som hade tolkat lagen mest korrekt. All uppfostran som innefattar att utnyttja sitt fysiska överläge, så länge den inte sker i anslutning till akut fara, är potentiellt olaglig. Lagen säger bara att

> *"Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader."* [66]

Allt som är olagligt mot vuxna, är också olagligt mot barn. Om det är olagligt för starkare vuxna att använda sitt fysiska överläge för att hålla fast, bära iväg eller tvinga svagare vuxna, så är det också olagligt för starkare vuxna att göra samma saker mot svagare barn.

Alla är skyldiga

Vintern 2018 gick jag på Olofströms kommuns föräldrautbildning. Instruktörerna var två medelålders kvinnor som arbetade på socialkontorets barnavårdsavdelning, samma avdelning som hade kidnappat Alma året innan. Vid ett tillfälle pratade den ena instruktören om värdet av ögonkontakt med barnet, särskilt vid gränssättning.

En pappa bland kursdeltagarna sa då: "Det kan jag bara ha om jag håller fast huvudet på mina barn."

"Ja, jag med", bekräftade instruktören.

Jag borde ha frågat mer där och då. Men jag blev så förvånad att jag bara antecknade tyst. Är det inte väldigt kränkande att hålla fast någons huvud och tvinga den att titta på en? Vad säger lagen om det? Har min man rätt att hålla fast

mitt huvud och tvinga mig att titta honom i ögonen när vi pratar om något vi inte är överens om? Nä, just det!

Som ett test på var vårt samhälle står i dessa frågor, ringde jag till Bris vuxentelefon. Jag förklarade vad som hade sagts på föräldrautbildningen och undrade lite försynt om det verkligen var okej. Kuratorn i andra änden av linjen kunde inte svara på om det var lagligt eller inte, men det var definitivt olämpligt. "En kränkning" upprepade hon. "Följ din magkänsla", bekräftade hon mig, "du är på helt rätt spår". "Att hålla fast ett barn under en tillrättavisning är en kränkning."

Därefter kontaktade jag Rädda Barnen som var på precis samma våglängd. Han som svarade var helt övertygad om att det handlade om en kränkning av barnet. Dessutom tyckte han att jag skulle kontakta kommunen och klaga. "Jag tycker du gör ett fantastiskt jobb som vågar tänka kritiskt och se saker ur ett barns perspektiv", avslutade han med.

Vad som slår mig mest är hur mycket beröm jag fick för att klaga på andra vuxnas sätt att hantera barn. Jag fick samma sorts bemötande som Maria Johannisson fick när hon anmälde Anders och mig till socialtjänsten: Uppenbarligen finns inget finare än att angripa andras föräldraskap.

I själva verket var jag också skyldig. Jag hade gjort liknande saker mot Alma: Som att rikta hennes ansikte mot mig och tvinga henne att titta på mig. Jag har hållit henne i armarna medan jag förklarat att hon fick ta och lägga av. Det var förstås inget jag nämnde för socialtjänsten eller polisen. Jag visste att dessa handlingar ligger i den legala gråzonen och att någon som var fientligt inställd till mig hade kunnat använda det mot mig. Överhuvudtaget aktade jag mig noga för att medge någon kroppskontakt alls med mitt barn i situationer då vi inte var överens.

Efter att ha läst på mer om frågan, inser jag att min försiktighet var befogad. Det finns ett flertal exempel på föräldrar som blivit dömda för närmast triviala händelser. Till exempel pappan som dömdes för att ha stängt in sin dotter

på sitt rum när hon skulle sova och öppnade igen när hon hade somnat. Hans arbete tillät inte att familjen anpassade sin dygnsrytm efter de sena vanor som dottern, som var i förskoleåldern, föredrog, så han löste situationen några gånger genom att stänga in flickan på hennes rum tills hon hade somnat. Straffet blev villkorlig dom och 24 000 kronor i böter[67].

Eller mamman som dömdes i hovrätten för att ha slagit sin 13-årige son lätt i huvudet. Sonen uppgav att slaget kändes "ungefär som att en mygga skulle suga blod från mig. Alltså nästan ingenting". På grund av det tyckte rätten inte att den kunde döma mamman till misshandel utan domen blev istället ofredande. Händelsen inträffade efter att mamman och sonen hade varit på utvecklingssamtal på sonens skola. Efteråt, inne på hans rum, försökte mamman prata med sin son om vad de hade sagt på utvecklingssamtalet. Hon böjde sig ner för att hennes ansikte skulle hamna i nivå med sonens medan hon försökte prata med honom. Sonen svarade med en rad med skällsord och slog sin mamma tre gånger i ansiktet, varpå mamman reagerade med det mygglätta slag som är hela anledningen att detta bråk har blivit en offentlig angelägenhet. Sonen fortsatte sedan genom att sparka på henne och när hon försökte få kontroll på situationen föll de båda, varefter pojkens pappa kom in i rummet och bråket upphörde. På grund av omständigheterna försökte mamman hävda att hon agerat i nödvärn. Men hovrätten konstaterar i domen att mammans agerande "inte utgör någon typisk avvärjningsmanöver mot ett barn", utan framstår som ett försök att påverka barnets beteende. Det anses vara en försvårande omständighet att våldet har utövats av en förälder, som pojken borde kunna känna förtroende för, och i pojkens eget hem, där han borde kunna känna sig trygg[68].

Båda de här fallen har gemensamt att föräldrarna ifråga utan vidare erkände vad de hade gjort. Kanske förstod de

inte ens att de hade gjort något brottsligt när de berättade om det för polisen.

Lagar som alla bryter mot

Det finns antagligen föräldrar som aldrig utövar någon form av våld mot sina barn. Jag kan till exempel inte minnas att jag har utfört någon form av fysiskt tvång mot min äldste son (utöver att jag lyfte honom då han var väldigt liten). Det har inte funnits någon anledning, eftersom han alltid har gjort vad man har bett honom om, eller åtminstone varit beredd att resonera om saken. Sådana barn finns. Men de är antagligen undantag. Betydligt vanligare är barn som mer eller mindre ofta inte reagerar på verbala tillrättavisningar. År 2011 skrev krönikören Anitha Schulman:

"Jag tycker man ska få lyfta upp sitt barn om det är helt översvämmat av exempelvis trotskänslor vid en godishylla. Arga, trötta och sockersugna. Låt oss ponera att de har fastnat i en känsla och inte längre är samarbetsvilliga. Då måste man kunna lyfta upp barnet och gå därifrån. Jag tycker också att det är okej att markera att barnet har gått för långt genom att ta tag runt barnets arm. Inte rycka eller slita, utan bara ta tag."

"Om nu detta "tag" eller grepp klassificeras som aga vet jag en massa "lekparksmisshandlare" - nästan alla föräldrar i lekparken faktiskt." [69]

För Anitha Schulman är detta antagligen inget problem i praktiken, trots att hon i skrift bekräftar att hon kan tänka sig att försätta sin dotter i vanmakt genom att ta ett tag runt hennes arm. Om ingen vill Anitha något illa, blir hon varken anmäld till socialtjänsten eller polisen. Hon kommer inte att behöva förklara exakt vid vilka tillfällen hon försätter sin dotter i vanmakt, hur hårt hon tar i dotterns arm och vad som driver henne till det. Hon kommer inte att behöva höra Eva Sethson gravallvarligt mässa om "våld mot barn". Hon

kommer inte att behöva uttrycka ånger och skuld eller gradera sin vilja till förändring på en skala från ett till tio.

Eftersom detta är brott som nästan alla föräldrar gör sig skyldiga till så räcker det att man blir inblandad i någon form av konflikt för att hamna på de anklagades bänk. I infekterade vårdnadstvister är det numera nästan rutin att en eller båda parter anklagar den andra för barnmisshandel. Men alla är egentligen i riskzonen. Blir du osams med din granne, din svärmor eller dina barns lärare så finns alltid risken att de anmäler dig till socialtjänsten för handlingar som David Eberhard och Anitha Schulman beskriver som ytterst normala.

Det finns ett generellt problem med lagar som nästan alla bryter mot. De som döms blir inte dömda för att de har begått ett brott utan för att de har blivit angivna (eller råkat ange sig själva). Det är inte så man tänker sig att ett rättssamhälle ska fungera. I en domstol leder sådana här anklagelser som regel bara till dagsböter. Ofta leder de inte ens dit eftersom det kan vara svårt att bevisa att brott verkligen har begåtts. När ord står mot ord blir domen som regel friande. Men det är domstolen det. Som Eva Sethson och Anna Brandholm har konstaterat så behöver socialtjänsten inga bevis. Även om ringa misshandel är ett lindrigt brott i rättssamhällets ögon, kan det vara ett mycket grovt brott hos socialtjänsten.

Vad vet man?

Svensk lag kan utan vidare tolkas som att vuxna inte får använda sitt fysiska överläge mot barn för att disciplinera dem. Man får däremot uttrycka ilska mot dem på samma sätt som mot andra vuxna. Man får skrika högt åt dem. Och man får se arg ut. Så detta är vad svenska föräldrar gör när vi försöker övertyga våra mindre barn om att våra åsikter är värda att ta på allvar. Om ett barn till exempel inte slutar kasta saker trots att vi säger till det, hade de flesta av oss

skrikit åt barnet att sluta. Inte för att vi tror att barnet hör illa utan för att framkalla precis lagom mycket rädsla för att barnet ska bry sig om vår åsikt. En fransk förälder kan i samma situation få för sig att snärta till sitt barn lätt med handen för att uppnå samma effekt.

Vad leder det senare beteendet till? Sanningen är att man inte vet. Den omedelbara effekten blir nästan exakt densamma som när den svenska föräldern skriker på nära håll: Barnet finner att föräldern är värd att ta notis om, blir en aning rädd och börjar kanske gråta. Men vad händer på lång sikt? Det finns ett antal teorier: Barnet lär sig själv att använda våld och blir mer våldsamt. Relationen mellan barn och förälder blir otrygg. Det blir ett sluttande plan mot allt grövre våld.

Forskning är svårt att genomföra på området. Det går inte att arrangera randomiserade studier där man säger åt en grupp föräldrar att aldrig behandla sitt barn fysiskt våldsamt på något sätt och ger en annan grupp i uppdrag att tillrättavisa sina barn med lätta slag. Eller? Är det egentligen inte en gigantisk randomiserad studie att vissa länder tillåter kroppsliga bestraffningar medan andra inte gör det? Den uttalade målsättningen med agaförbud är ofta att förmå föräldrar att förändra sitt beteende. Det vill säga, man genomför en intervention som syftar till att minska kroppsliga bestraffningar i vissa länder. I andra, socialt och ekonomiskt likartade länder, genomför man inte den interventionen, utan låter föräldrar fortsätta att uppfostra sina barn ungefär som tidigare. Detta är så nära en randomiserad studie som man kan komma.

Sverige är det land där interventionen infördes tidigast. Svenska föräldrar var de som allra först blev förbjudna att slå sina barn det minsta lilla. Övriga nordiska länder följde efter. Tyskland införde en liknande lag först i början av 2000-talet. Frankrike och Storbritannien tillåter fortfarande föräldrar att fysiskt tillrättavisa sina barn, med måtta. Studier tyder på att de också gör det[70].

Det finns förstås en mängd felkällor. Barnuppfostran är inte exakt densamma i Frankrike och Sverige. Men likheterna är betydligt större än skillnaderna, förutom att de flesta franska föräldrar i någon grad slår sina barn. Vad blir konsekvenserna av detta? Är franska barn våldsammare än svenska barn? Har svenska barn tryggare relationer till sina föräldrar än brittiska barn? Får fransoser och britter mer psykosociala problem än svenskar som unga vuxna?

Forskning som försöker jämföra uppfostran med och utan kroppsliga bestraffningar har gett blandade resultat, men finner oftast att barnaga är negativt. Men hur negativt? Enligt en metastudie, en studie som sammanställer andra studier, från 2013 så är korrelationskoefficienten mellan barnaga och externaliserade psykiska problem (aggressivitet och liknande) 0,07 (agade barn är mer aggressiva), för barnaga och internaliserade psykiska problem 0,10 (agade barn är mer deprimerade) och för barnaga och kognitiv förmåga -0,11 (agade barn är dummare)[71].

De studier som ingår i metastudien indikerar alltså att det finns ett samband mellan barnaga och sämre utfall hos barn. Men sambandet är mycket svagt. Korrelationskoefficienter går från 0 till 1 där 1 är ett perfekt samband och 0 är absolut inget samband alls. Siffror kring 0,1 indikerar ett mycket svagt samband. Som jämförelse kan nämnas en amerikansk studie där skilsmässor och barns psykologiska välmående (*psychological well-being*) korrelerar -0,259[72]. Ska man tro dessa studier är det betydligt värre att ens föräldrar skiljer sig än att ens föräldrar agar en.

Metastudien om effekten av måttlig barnmisshandel kanske kan förklara varför man inte kan se någon uppenbar skillnad mellan unga vuxnas psykiska hälsa i Frankrike och i Sverige, trots att 67 procent av alla franska föräldrar säger sig aga sina barn. De negativa effekterna är helt enkelt så små att de inte märks på befolkningsnivå.

Vetenskapen och politiken

Barn blir mestadels rätt okej både i Frankrike och Sverige, trots skillnader i uppfostran. Vilken linje man väljer är alltså mer en politisk fråga än en vetenskaplig. Om vi i Sverige vill bekämpa alla former av barnmisshandel är det i grunden inget fel med det. Det finns som sagt till och med ett svagt vetenskapligt stöd för den ambitionen.

Problemen uppstår när samhället måste välja mellan ambitionen att utrota alla former av barnmisshandel och enskilda barns välmående. Även om det går att visa på marginellt negativa effekter av lättare barnmisshandel, så går det att visa på starkt negativa effekter av fosterhemsplacering. Att fosterhemsplacera barn för att undvika att de utsätts för fransk eller brittisk uppfostran visar att vi menar allvar med vårt förbud mot barnaga. Men för det enskilda barnet är det en personlig katastrof att räddas från något som ofta inte är särskilt farligt, in i något som faktiskt är skadligt på riktigt.

Ändå godkänner svenska domstolar att barn behandlas precis så. Sommaren 2017 dömde högsta förvaltningsdomstolen i ett LVU-mål rörande en sexårig flicka[73]. Högsta förvaltningsdomstolen tar bara upp några enstaka LVU-mål per år så varje dom har stort värde som prejudikat. Flickan som det här fallet handlade om hade kanske blivit misshandlad av sina föräldrar. Flickans uppgifter var vaga och föränderliga men antydde upprepad ringa misshandel. Att den var ringa bekräftades av läkarundersökningen som inte kunde hitta några skador eller andra tecken på misshandel på henne eller hennes äldre syskon. De senare fosterhemsplacerades i en månad enbart på grund av sin yngre systers uppgifter, och tycks ha haft det ovanligt miserabelt i sitt jourhem, dit de gråtande tvingades av skolpersonalen efter skoldagarnas slut[74].

Flickans uppgifter om misshandel var som sagt vaga, hon hade svårt att bestämma sig för om det var pappan eller

mamman eller båda två som misshandlade henne. Men det mest anmärkningsvärda är egentligen att flickan helst ville bo hemma hos sina föräldrar. I fosterhemmet var hon ledsen och led av hemlängtan. Och domstolen tog hänsyn till hennes hemlängtan, men inte för att låta henne komma hem utan som ett bevis för att hon inte hittade på när hon sa att hon blivit slagen. Varför skulle hon ljuga på ett sätt som missgynnade henne?, resonerade domstolen. Utifrån detta kunde domstolen göra bedömningen att anklagelserna om misshandel antagligen var sanna och flickan dömdes därför till fortsatt LVU-vård.

Att det kan gå till så beror på att svenska domstolar inte har någon åsikt om barnets bästa. Domstolen avgör bara om en viss insats uppfyller rekvisiten för LVU och i LVU § 2 står klart och tydligt att fysisk misshandel, alla former av fysisk misshandel, är skäl för LVU. Det är istället socialtjänsten som har i uppgift att se till barnets bästa. Om de så vill kan de se genom fingrarna med i princip vilken misshandel som helst med motiveringen att de tror att det är till barnets bästa att bo kvar hemma hos föräldrarna. Men om de bedömer att det är till barnets bästa att växa upp i fosterhem eller barnhem snarare än att riskera måttlig barnaga så blir det också så. Det är helt upp till dem som råkar vara anställda på det lokala socialkontoret att känna efter vad de tycker i det enskilda barnets fall.

Socialtjänstens arbete ska bygga på "vetenskap och beprövad erfarenhet". Det är en formulering som ger stor frihet i vilken vetenskap man väljer att arbeta efter och hur man tolkar den. Vetenskapen säger faktiskt att det är skadligt med barnaga, men det är mycket som vetenskapen säger är skadligt. Socialtjänsterna omhändertar inte barn för att deras föräldrar separerar, trots det vetenskapen säger om skilsmässobarn. Kanske speglar socialtjänstens inställning till våld inte vetenskapen så mycket som vårt samhälles normativa uppfattningar. Till exempel säger Socialstyrelsens rekommendationer att barn ska skyddas mot att be-

vittna våld. "I familjer där den ena föräldern misshandlas sviktar i regel båda föräldrarna i sin föräldraroll", skriver Socialstyrelsen[75]. Sedan 2014 måste alla familjer där barn kan ha bevittnat våld utredas. Den praktiska effekten av att anmäla sin partner för misshandel är alltså att man automatiskt blir ifrågasatt som förälder, med en inte obetydlig risk för att barnen fosterhemsplaceras.

Hur farligt är det då för barn att bevittna våld? Studier visar att det är ganska allvarligt[76], minst lika allvarligt som barnmisshandel och till och med i klass med en skilsmässa. Men just att det är ungefär lika illa att bevittna våld som att utsättas för en skilsmässa borde kunna stämma till viss eftertanke. Kanske är det inte våldet som sådant som är så farligt som det faktum att ens föräldrar är osams och bråkar.

Det är inte den slutsats regeringen har dragit. Den har tvärtom föreslagit en ny lag som ska göra det straffbart att låta barn bevittna våld[77]. Beroende på hur lagen utformas kommer kvinnor som berättar att de blir misshandlade av sina män inte bara löpa risk att få sina barn omhändertagna utan även risk att dömas för brott.

En juridifiering av barndomen

Det finns människor som likställer lagen och moralen, och menar att allt som är olagligt per definition är omoraliskt. Men de flesta ser snarare lagen som en approximation för moralen: Den stämmer på ett ungefär med vad de flesta av oss anser vara moraliskt. Men när den tillämpas praktiskt blir den till sin natur rätt fyrkantig, vilket innebär att vår moraluppfattning i enskilda situationer ofta inte är helt samstämmig med lagen.

Denna motsättning löser vi genom att helt enkelt undvika att polisanmäla de flesta mindre lagbrott vi bevittnar eller utsätts för. Och detta är något hela rättsväsendets organisation förutsätter: Hade alla alltid polisanmält alla brott de bevittnar, så hade polisen drunknat i anmälningar och dom-

stolsväsendet översvämmats. Det till och med står i lagen att den ska tillämpas proportionerligt, med fokus på de grövre brotten. Så förutom när det gäller de allra grövsta brotten är vi fria att välja när vi vill blanda in lagen i våra liv och när vi vill låta bli. De flesta väljer att inte anmäla småbrott som ändå inte leder till åtal. Och vi väljer ganska konsekvent att inte polisanmäla familj och vänner för mindre brott om vi inte uttryckligen önskar avsluta relationen till dem.

Men detta gäller bara vuxna, som är fria att fatta egna beslut. Barn har inte den rätten. Om ett barn misstänks ha utsatts för ett brott från föräldrarnas sida är det socialtjänsten som bestämmer om brottet ska polisanmälas. Socialstyrelsen har gett ut en liten broschyr till landets socialtjänster som förklarar hur de ska agera kring polisanmälningar vid fall om misstänkt barnmisshandel. Broschyren säger att barnets bästa ska avgöra om socialtjänsten skickar in en polisanmälan. Men det står inget om hur man ska veta vad som är barnets bästa. Istället för att förklara den saken följer en diskussion om hur viktigt det är för samhället att brott mot barn polisanmäls; det är viktigt att man markerar mot dem, att man visar att samhället inte accepterar dem och att brottsoffret får den upprättelse som bara en fällande dom kan ge[78].

Rekommendationerna innebär att barn tvingas polisanmäla brott som de flesta vuxna aldrig hade polisanmält. Barn som polisanmäler en förälder kommer ofta bo kvar tillsammans med denna förälder. Mycket få vuxna hade anmält sin partner för ringa misshandel om de hade för avsikt att fortsätta att leva ihop med den personen. Inte heller hade vi anmält vår närmaste chef för något mindre brott, om vi hade haft för avsikt att jobba kvar på samma ställe. Vuxna ser en relation som avslutad den dag man börjar kommunicera via rättsväsendet.

I grunden ligger en ganska stark motsättning mellan socialtjänstens arbete och rättsväsendets: Socialtjänsten ska blicka framåt och göra kvalificerade gissningar om vad som

kommer att hända. Rättsväsendet ska bara se bakåt och utreda vad som faktiskt har hänt. Socialtjänsten ska fokusera på barnets bästa. Rättsväsendet ska utreda om brott har begåtts. Även om det sker på bekostnad av barns välbefinnande.

Ändå gillar socialtjänsten att låta polisen sköta förhör med barn, också när brotten som misstänks är ringa och i princip obevisbara. Kanske för att polisen åtnjuter respekt som socialtjänsten inte har. För socialsekreterarnas del finns det en annan fördel med att vända sig till polisen: Polisen har sträng sekretess. Föräldrar kan alltid kräva att få ut socialtjänstens journal om dem. Men de kan bara med yttersta svårighet få veta vad polisen tycker om dem. Att jag alls kan skriva nästa kapitel beror på att jag har fått ut större delen av polisens förundersökning om Almas fall. Men det var inte lätt, det tog tio månaders processande mot polisens jurister och två vändor i kammarrätten. Så svårt är det att få ut någon information om sig själv eller sitt barn från polisen. Socialsekreterarna kan vara ganska säkra på att det som sägs hos polisen stannar hos polisen.

Polishuset i Karlshamn den 10 maj 2017 10.00

På förmiddagen 10 maj 2017 var Alma på förhör hos polisinspektör Linda Yxell i Barnahuset i Karlshamn. Barnahus är en relativt ny företeelse som har spridit sig över hela Sverige under det senaste decenniet. Det är en särskild lokal för att hålla polisförhör med barn. Förutom att ha lite fler kuddar och roliga bilder än polisens normala förhörsrum har det också utrustning för medhörning, hela förhöret spelas in och visas simultant i ett intilliggande rum så att andra förutom förhörsledaren kan följa förhöret i realtid. Tanken är att barnet ska förhöras av en polis medan annan personal, framförallt socialtjänsten, men också ansvarig åklagare och barnets särskilda företrädare, en person som ska stå på

barnets sida istället för föräldrarna, kan vara med utan att behöva synas.

Förutom trevligare lokaler ska poliserna som arbetar på Barnahus också ha särskild utbildning i att tala med barn. Det har Linda Yxell. Hon har en väl inövad strategi för att locka fram anklagelser ur ovilliga barn. Den 10 maj 2017 var Alma fortfarande öppen mot omvärlden. Hon hade vissa sociala egenheter men hon var inte rädd för främmande människor och fick hon chansen briljerade hon gärna med sin verbala begåvning. Att lyssna på förhöret med Alma är en påminnelse om den person hon en gång var, men också en påminnelse om hur det gick till när den sidan av henne försvann.

Linda börjar förhöret med att tala om så alldagliga saker som möjligt, sådant som hon tror en åttaåring kan vara intresserad av: melodifestivalen, som Alma inte vet så mycket om, och dataspel, som hon vet mer om, särskilt Minecraft. Alma pratar på och märker inte att Linda omärkligt försöker föra över ämnet på Almas hemförhållanden. Tvärtom verkar hon trivas utmärkt med att kunna säga lagom retfulla saker om mig och Anders. Inte ens när hon får den för en vuxen antagligen misstänkta frågan om hennes föräldrar bråkar mycket reagerar hon utan berättar glatt att Tove brukar skälla på Anders för att han är snål. "Men nu är han inte snål längre, för han har köpt en grävmaskin", lägger hon initierat till. Hon beter sig inte helt olikt en vuxen som försöker göra sig lite lustig över sina närmaste.

Trots att Linda försöker lyckas hon inte få fram så mycket mer än att Anders är småsnål och att Tove ibland bråkar om detta. Istället påminner hon Alma om att hon var ledsen i skolan för ett par veckor sen. Alma ignorerar frågan men Linda upprepar och förtydligar den, nu ber hon Alma berätta för henne samma saker som hon sagt i skolan. Ungefär nu tycks polletten trilla ner hos Alma och hon inser var hon befinner sig och vad hon gör där.

Alma sluter sig och svarar helst ”vet inte” på alla frågor. Men Linda kan hantera sådant också. Hon väntar. Och väntar. Pauserna är ofta trettio sekunder eller mer och inte sällan slutar de med att Alma känner sig tvungen att säga något. Hon försöker berätta den halvårsgamla historien om hur Anders slog Aron vid diskmaskinen. Men det är Linda inte intresserad av. Hon förklarar mycket specifikt att hon vill att Alma ska berätta om morgonen för två veckor sedan då hon kom ledsen till skolan och pratade med Maria. Det finns ingen anledning för Alma att inte berätta. Linda upplyser henne om att Maria redan berättat allt för henne men nu vill hon höra Alma säga det själv.

Till slut, efter ungefär tio minuters tjatande och långa tystnader säger Alma: ”Tove slängde en sko i ansiktet på mig.”

“Var var ni nånstans när hon slog dig med den?”, frågar Linda tillbaka.

Alma säger ”slängde en sko” medan Linda säger ”slog med en sko”. Uppenbart har Linda redan en bild av vad som har hänt från sitt tidigare förhör med Maria Johannisson och nu ska hon bara få Alma att bekräfta det. Att Alma aldrig säger att hon blivit slagen med en sko är oväsentligt i sammanhanget, Linda har sin version klar och hennes uppgift är att få Alma att bekräfta den. Alma själv tycks inte notera skillnaden och även om hon själv aldrig säger att hon blivit slagen utan bara fått något slängt på sig så rättar hon inte Linda när hon säger annorlunda.

Jag ska kanske poängtera att jag så vitt jag kan minnas aldrig har slängt en sko på Alma, jag har definitivt inte gjort det under de omständigheter som Alma beskriver under förhöret. Jag vet inte varför hon sa det, kanske tyckte hon bara att situationen var jobbig och sa något hon tyckte sig minnas från sitt samtal med Maria för att få komma ifrån förhörssituationen. Men hur som helst: Skillnaden mellan att slänga en sko på någon och att slå någon med en sko kan tyckas liten men rent juridiskt är den stor. Att slå någon är

en medveten handling, det finns ett uppenbart uppsåt att orsaka smärta. Syftet med att slänga något är mycket mer oklart, man kan ha råkat slänga något så att det träffade någon annan. Men Linda Yxell hade som sagt redan bestämt sig för att Alma blivit utsatt för slag med sko, även om Alma själv berättade något annat.

Att Linda Yxell ställde ledande frågor och använde psykologiskt tveksamma metoder för att få Alma att uppge saker som kanske inte var sanna är inte något som bara jag upplever. I sammanfattningen av förhöret har Linda Yxell själv skrivit att Alma berättar om händelsen som förhörsledaren vill veta om "efter mycket socialt stöd, tystnad och suggesioner". Linda Yxell är alltså fullt medveten om att hon pressar Alma hårt. Ändå gör hon det.

Den här ljudinspelningen var det sista jag hörde av Almas öppna och sociala sida, utanför vårt hems fyra väggar. Linda Yxell använde Almas intresse för att prata med främlingar för att förmå henne att tala illa om sina föräldrar. Det låg i Lindas intresse, eftersom det var hennes jobb att förmå henne att göra det. Men det låg inte i Almas intresse att göra det, eftersom det placerade henne med en främmande människa i ett stinkande hus i sex veckor. Vid det här laget vet hon alltför väl vad det kan leda till om man råkar prata lite för mycket med främmande tanter: De kan få en att säga något som man inte ville säga, och så befinner man sig i en situation man inte kan ta sig ur. Jag tror att hon har dragit slutsatsen att det är bäst att bara inte prata. Förhoppningsvis börjar hon med det igen, när hon blir äldre och känner att hon har bättre koll på läget. Men fortfarande, ett och ett halvt år senare, svarar hon sällan mer än "ja", "nej" och "vet inte" på frågor från främmande vuxna.

Ändå är det troligt att Linda Yxell inte alls gjorde något fel. Hennes jobb som polis går inte ut på att vara trevlig mot den hon förhör. Inte heller har hon någon skyldighet att tänka på barnets bästa. Hennes uppgift är att avslöja brott

och leda dem i bevis. Visserligen har det Alma säger under press inget större bevisvärde, men det kan användas för att konfrontera den anklagade och eventuella andra vittnen vilket åklagaren i sin tur kan bygga ett åtal på. Ur ett rent polisiärt perspektiv är det antagligen helt rimligt att ställa ledande frågor och använda social press, även om det får en åttaåring att hitta på saker om sina föräldrar.

Det större problemet är inte polisen så mycket som upplägget med Barnahus. Vad Barnahus i praktiken gör är att det låter polisen sköta socialtjänstens arbete. Eller snarare så åker socialtjänsten snålskjuts på polisens arbete. Som synes medför det vissa risker. Särskilt när socialtjänsten representeras av socialsekreterare som Emma Lilja och Eva Sethson. Som jag nämnde ovan så sa Alma att jag slängde en sko på henne, och inget annat. Men i journalanteckningarna skrev Emma och Eva: "Alma berättar att Tove slagit henne med en sko i ansiktet." Ett påstående som alltså är direkt falskt. De passade också på att utelämna vad Alma sa strax därefter, nämligen att något liknande aldrig hade hänt någon annan gång. Almas påstående om att en enstaka gång ha fått en gymnastiksko slängd på sig förvandlades i socialtjänstens anteckningar till att Alma blev regelbundet misshandlad med tillhyggen.

Det här beteendet är inte bara omoraliskt, det är även direkt rättsvidrigt. Hade vi inte samtyckt till att Alma blev fosterhemsplacerad hade hon blivit LVUad och hennes ärende hade gått vidare till förvaltningsrätten. Förvaltningsrättens uppgift är att i efterhand godkänna socialtjänstens agerande. Men förvaltningsrätten baserar sin dom på de uppgifter som socialtjänsten lämnar in, de gör som regel ingen oberoende bevisgranskning. Med andra ord skulle förvaltningsrätten ha dömt Alma till fosterhemsplacering inte baserat på vad Alma faktiskt sa i förhöret, utan på vad Eva och Emma påstod att hon sagt i förhöret. Rent teoretiskt hade vi föräldrar kunnat lägga fram bevis för något annat, men det tog som sagt tio månader innan polisen släppte

ifrån sig inspelningen av förhöret, och förvaltningsrätten dömer en vecka efter att barnet blivit omhändertaget.

Fördelarna ligger alltså hos socialtjänsten. Hela systemet är uppbyggt kring premissen att socialtjänsten i varje givet ögonblick arbetar för barnets bästa. Detta ses som så självklart att det knappt kan ifrågasättas. I en artikel om LVU-rättegångar från tidningen Advokaten säger en rådman vid förvaltningsrätten rakt ut att socialtjänsten inte behöver granskas så mycket eftersom den ändå "måste se till barnets bästa och vara opartisk"[79]. Detta alltså sagt av en domare vid en förvaltningsrätt, den instans som är tänkt att vara den som faktiskt granskar socialtjänstens arbete.

Ett hus för barn

Barnahus har som sagt blivit väldigt populära på relativt kort tid. Kanske för att det låter bra. Ett hus för barn. Alla gillar barn, alltså måste de gilla Barnahus, att säga något annat vore att begå politiskt självmord. Men är Barnahus egentligen så bra?

Det beror på hur man mäter. Undersökningar har visat att personalen som jobbar med Barnahus gillar dem[80]. En uppföljning av de första Barnahusen visade att de ledde till fler åtal men inte fler fällande domar[81]. Barnahusen gör alltså polisen bättre på att locka fram bevis, men dessa bevis har inte högre bevisvärde och räcker därför inte i en domstol. En doktorsavhandling om Barnahus konstaterade att de hade gett polisen inflytande på socialtjänstens bekostnad och fokus hade flyttats från hur barnets situation kunde förbättras till vad barnet hade utsatts för[82].

Barnahus har alltså lett till att barnets bästa hamnar allt mindre i fokus, till förmån för samhällets ambition att upprätthålla lagen. Barn som hamnar på Barnahus behandlas inte främst som individer med sociala och psykiska behov. Istället behandlas de som vittnen som kan ge detaljer om ett begånget brott. Det hade varit helt rimligt om brottet ifråga

var våldtäkt eller grov misshandel. Det finns ett samhällsintresse av att de som begår sådana brott avslöjas och fångas in så att inte fler riskerar att drabbas av dem, även om det sker till priset av stress och psykiska problem för de barn som tvingas vittna mot dem. Jag hade haft förståelse om polisen hade pressat Alma på det sätt som de gjorde om det var något verkligt allvarligt som stod på spel. Nu gällde anklagelsen istället en uppgift om ringa misshandel. Ett brott som hade lett till dagsböter om det mot all förmodan hade lett till fällande dom. Det var i förhoppningen att lyckas lagföra mig för detta som Linda Yxell pressade Alma till den grad att hon blev den sista främmande vuxna människan som Alma alls vågade prata med.

Vad Barnahus rent generellt gör är att se till att fler polisanmälningar görs, och därmed att allt fler barn tvingas att agera vittnen, utan att mycket annat händer. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik mer än fördubblades anmälningarna om våld mot barn 0-6 år (våld som nästan uteslutande begås av föräldrarna) mellan 2008 och 2018[83], under samma period som Barnahusen bredde ut sig över landet. Det finns inte offentlig statistik över hur antalet barnmisshandelsdomar har förändrats över tid, men en mycket låg andel av alla polisanmälningar leder till fällande dom. Enligt en analys från 2011 var det bara 6 procent av polisanmälningarna om våld mot barn 0-6 år som ledde till en fällande dom[84]. Av de sex procenten dömdes 87 procent till dagsböter eller villkorlig dom[85], vilket innebär att det handlade om relativt ringa brott. Eftersom grova brott är enklare att bevisa än lindriga brott kan man dra slutsatsen att en väldigt stor majoritet av de anmälda brotten mot barn rör ringa misshandel, ofta på en nivå som inte ens hade varit olaglig i de flesta länder.

Polisens arbete ska präglas av proportionalitet. Det mesta tyder på att en institution som Barnahus, som automatiskt lägger stora polisiära resurser på små misstänkta brott, drar iväg från den principen. Det finns förstås fördelar med

att lärare, socialarbetare, förhörsledare och advokater är lyhörda för barns uppgifter om potentiella brott och missförhållanden. Men som läget är idag, är det i stort sett ingen som uppmärksammar de negativa konsekvenserna av att alltför nitiskt pressa barn på juridiska uppgifter. Det har växt fram en kultur där förhörsledares och juristers, och även lärares och socialarbetares, framgångar mäts i hur pass illa de kan få barn att tala om sina föräldrar. Frågan är hur stor andel av Barnahus-barnen som känner sig hjälpta, och hur stor andel som, liksom Alma, bara slutar prata?

Barn som någon måste kränka

En pappa får inte stänga in sin dotter på hennes rum för att hon ska lugna ner sig och somna. Det får bara staten göra. Det som är olagligt för föräldrar att göra kan nämligen vara fullt tillåtet om det är staten som gör det. Statens Institutionsstyrelse driver ett antal HVB-hem med särskilda rättigheter, så kallade §12-hem eller SiS-hem. Dit skickas barn som av något skäl anses "svåra" och förutom att hela hemmet är låst och de intagna barnens rörlighet alltså är begränsad, som på ett fängelse, så har personalen även rätt att isolera barn som de tycker stör. Det innebär att de placeras i isoleringsrum där de kan bli sittande närmast helt utan kontakt med omvärlden. På det viset hölls 13-åriga Jasmine Bergström isolerad i ett rum i nio månader, utan att träffa någon annan än SiS-hemmets personal. Efter nio månaders isolering lyckades hon begå självmord genom att strypa sig med skärpet till en morgonrock[86].

SiS-hemmen har förstås inte bara rätt att isolera barn, utan också att fysiskt tvinga dem in i isolering. Det finns ingen nedre åldersgräns för vem som kan hamna på SiS-hem. Som vanligt råder det kommunala godtycket: Om en kommun bestämmer att ett barn ska till SiS-hem så kan Statens institutionsstyrelse inte neka dem en plats, oavsett barnets ålder eller tillstånd.

Existensen av SiS-hem visar att sociala myndigheter anser att det finns barn som man trots allt måste utöva våld emot. Och dessa barn har bara staten rätt att vara våldsam emot. Det är olagligt för en förälder att brotta ner en autistisk elvaåring som får våldsamma utbrott (om man inte kan åberopa nödvärnsrätten). Det är inte olagligt för personalen på ett SiS-hem att göra samma sak. Även om det vore extremt negativt för ett barn med den formen av problematik att bo på institution kan det ändå vara det enda alternativet, eftersom institutionen har rättigheter som föräldrarna inte har. Våld mot barn är så känsligt att bara staten själv får ägna sig åt det.

Andras barn

De flesta barn som placeras i familjehem eller HVB-hem flyttas dit för att de ska få det bättre än hos sina biologiska föräldrar. Om man visste säkert att de faktiskt fick det bättre i fosterhem hade det varit helt rimligt att flytta dem dit. Även om man bara på goda grunder trodde att de skulle få det bättre hade det kunnat vara motiverat att ta dem från deras biologiska föräldrar och placera dem någon annanstans.

Men så är det inte. Det finns mängder av forskning om barn som tas från sina föräldrar för samhällsvård. Det finns till och med mycket svensk forskning på ämnet. Vad den säger är att inget tyder på att det genomsnittliga fosterbarnet får det bättre av att bli fosterhemsplacerat. Däremot finns det mycket som tyder på att det får det sämre.

Det främsta skälet till att man omhändertar barn är att de ska vara trygga. Tyvärr har samhällsvårdade barn en betydligt större tendens att dö än andra barn. I en svensk studie[87] av barn som omhändertagits före tonåren och vuxit upp i fosterhem konstaterades att dödligheten var 54 procent högre för de barn som varit omhändertagna än för befolkningen i stort. En annan studie[88] visar att fosterbarn begår självmord fem gånger så ofta som normalbarnet. Man kan förstås argumentera för att dessa barn blir fosterbarn just för att de hade det eländigt från början, vilket ger en hög grundläggande självmordsrisk. Men också när man korrigerar för socioekonomiska faktorer, missbruk och psykiska sjukdomar hos de biologiska föräldrarna så är det fortfarande dubbelt så vanligt att omhändertagna barn tar livet av sig.

I praktiken omhändertar svenska myndigheter sällan barn för att rädda livet på dem utan för att rädda dem från diverse sociala problem. Inte heller detta går särskilt bra. Barn som har omhändertagits av samhället löper till exempel betydligt högre risk för att ha narkotikaproblem[89], även

då de inte har blivit omhändertagna för narkotikabruk. Ett annat potentiellt problem är att fosterbarn betydligt oftare än andra barn själva blir föräldrar. En svensk studie visade att 15-20 procent av alla flickor som hade haft insatser från socialtjänsten i form av fosterhemsplacering eller kontaktfamilj blev mödrar före 20 års ålder. Detta jämfört med 3 procent för hela befolkningen. Även flickor som socialtjänsten och fosterhemmen hade haft mer än fem år på sig att reformera, fick 3-5 gånger oftare själva barn i tonåren jämfört med övriga flickor i samma ålder[90]. Också fosterhemsplacerade pojkar löpte större risk att bli tonårsföräldrar, om än inte lika hög som flickorna. Efter vad jag vet finns ingen svensk forskning om vad som händer med fosterbarnens barn, men internationell forskning säger, inte helt överraskande, att barn till före detta fosterbarn löper hög risk att själva bli fosterbarn[91].

Även psykiatriska problem är betydligt vanligare hos barn som omhändertagits än hos andra barn. Korrigerat för socioekonomiska förhållanden, missbruk och de biologiska föräldrarnas sjukdomshistoria så är det 3-4 gånger mer sannolikt att omhändertagna barn kommer att vårdas för psykiatriska problem[92]. Det är också betydligt högre sannolikhet att fosterbarn börjar medicinera med psykofarmaka än barn generellt[93].

I allmänhet finns mycket som tyder på att samhällsvårdade barn utvecklas dåligt på ett psykosocialt plan. En svensk studie utsatte barn som nyss blivit omhändertagna för ett antal kognitiva och sociala tester och gjorde sedan om motsvarande tester två år senare. Dessa visade att 80 procent av de omhändertagna barnen hade en negativ intellektuell, emotionell och social utveckling jämfört med jämnåriga barn[94]. Bara 20 procent kunde sägas utvecklas normalt (studien omfattade dock bara 25 barn så man kan inte dra alltför stora slutsatser utifrån den). En annan studie som studerade samma 25 barn konstaterade intressant nog att 80 procent av socialsekreterarna till de omhändertagna

barnen tyckte att de utvecklades väl i fosterhemmet[95]. Socialsekreterarna såg inte, eller ville inte se, att det faktiskt gick rätt dåligt för barnen de ansvarade för.

De riktigt stora problemen för omhändertagna barn finns på utbildningsområdet. Bland svenska barn födda mellan 1972 och 1979 var det drygt tio procent som aldrig fick mer än grundskoleutbildning. Men bland barn som hade varit placerade i fosterhem under lång tid, hade mellan 35 och 55 procent bara grundskoleutbildning[96]. Korrigerat för de biologiska föräldrarnas utbildningsnivå så har fosterhemsplacerade barn 3 gånger högre risk att inte gå gymnasiet och 3-4 gånger högre risk att inte ha någon högskoleutbildning (siffran varierar beroende på vilka utbildningsnivåer hos föräldrarna man jämför)[97]. Märkligt nog går det inte bättre för barnen som har varit längst i samhällsvård. De barn som tillbringat nästan hela sitt liv i ett och samma fosterhem (medianvårdtid 15,3 år) hade inte bättre utbildningsresultat än de barn som bara varit placerade kortare tid. Trots att de i praktiken har tillbringat hela sin uppväxt i en av myndigheterna godkänd familj lyckas de alltså fortfarande uselt på utbildningsområdet.

Man kan förstås hävda att de långtidsplacerade fosterbarnen bara är lågbegåvade. Men forskningen motsäger den teorin också. En svensk studie undersökte 25 barn som bott länge i fosterhem (inte samma 25 barn som i den tidigare nämnda studien) genom att låta barnen göra kognitiva tester med två års mellanrum. Under de två åren fick barnen ett antal insatser med psykolog och specialpedagog. Vid de första testerna presterade de fosterhemsplacerade barnen klart under genomsnittet. Två år senare hade resultatet förbättrats så att barnen presterade nästan precis på genomsnittet. Deras förutsättningar var alltså inte sämre än normalbarnets, de hade bara inte lyckats realisera sin kapacitet. Forskarna betonar särskilt vilka låga förväntningar fosterhemsbarnen verkade ha på sig själv, många blev uppriktigt

förvånade när testerna visade att de hade helt normal IQ och alltså inte var dummare än andra barn[98].

Varför går det så dåligt utbildningsmässigt för fosterbarnen? Allra sämst resultat har fosterbarnen när det kommer till andelen som studerar på högskola, trots att högskolestudier sker efter fosterhemstiden. Om man tänker lite på vad ett fosterhem egentligen är så har det en logisk förklaring. Ett familjehem får betalt för att ta hand om ett barn under en begränsad tid, även om den begränsade tiden råkar vara en hel uppväxt. När barnet väl blir vuxet tar familjehemmets arbete slut och ofta klipps banden mellan fosterbarn och fosterfamilj av fullständigt. Eftersom kontakten med den biologiska familjen som regel också är helt borta efter många år i fosterhem så står det forna fosterbarnet helt ensamt i världen. En effekt som det för med sig är att före detta fosterbarn inte vågar studera vidare. Att läsa på högskolan är lite av ett vågspel, man är ekonomiskt utsatt och de flesta studenter är, trots att de är vuxna, ändå mer eller mindre beroende av sina föräldrar. Även en dålig förälder kan låna ut lite pengar medan man väntar på studiemedlet eller hjälpa en att flytta från ett studentrum till ett annat. Men många före detta fosterbarn har inga föräldrar alls, varken bra eller dåliga.

Att före detta fosterbarn inte har några föräldrar alls är tyvärr inte bara en bildlig sanning. En svensk studie från 2006 visade att bland artonåringar som varit fosterhemsplacerade under mer än fem år hade 26,4 procent minst en död förälder, detta jämfört med 3,6 procent av alla artonåringar[99]. Den stora majoriteten av dessa föräldrar har dött efter att deras barn omhändertagits, ofta av självmord eller missbruk. Föräldrar som får ett barn omhändertaget har ofta någon sorts problem sedan innan och att även bli underkänd som förälder leder ibland in i en negativ spiral som till slut leder till döden. Vilket, om inte annat, får effekten att före detta fosterbarn står utan stöd när samhället anser att de är vuxna.

Man skulle kunna argumentera för att det dåliga utfallet för fosterhemsplacerade barn var värt det om det innebar att några barn kunde undvika förskräckliga tragedier. Varje år mördas några svenska barn av närstående. De skulle kanske ha varit betydligt fler om inte socialtjänsten hade skyddat så många barn genom fosterhemsplaceringar? Men inget tyder på att så är fallet. Det mördas inte färre barn i Sverige än i andra rika länder[100], trots att Sverige fosterhemsplacerar fler barn än de flesta. Till exempel mördas betydligt färre barn i Spanien, trots att de bara omhändertar hälften så många barn som Sverige[101].

Alla de ovan nämnda studierna av fosterbarns livschanser lider av samma svaghet, nämligen att de studerar hur saker har blivit och inte varför de blev så. Ja, omhändertagna barn klarar sig uselt i livet. Men klarar de sig uselt i livet för att de blev omhändertagna eller blev de omhändertagna för att de klarade sig uselt? Socionomer som ställs inför ovanstående forskning tenderar att hävda det senare och deras lösning är därför att omhänderta ännu fler barn, ännu tidigare, för att undvika att barnen är förstörda redan när de kommer in i fosterhemssystemet[102].

Det finns ledtrådar i den ovan citerade forskningen som antyder att dessa socionomer har fel, till exempel att det inte verkar gå bättre för barn som har varit omhändertagna lång tid än kort tid. Men det är bara ledtrådar. För att få definitiva svar från forskningen brukar man sträva efter att göra randomiserade studier, man vill slumpvis kunna välja att skicka vissa barn till fosterhem, låta andra stanna kvar hos sina föräldrar och sedan jämföra hur det gick för dem. Av etiska skäl kan man inte göra så i forskningssyfte. Men forskare kan utnyttja det faktum att det finns ganska mycket godtycke i alla placeringsbeslut.

I delstaten Illinois i USA fördelas anmälningar om försummelse av barn slumpvis mellan olika handläggare på deras socialtjänst. En studie från 2008 utnyttjade att handläggare är människor med subjektiva åsikter som därför

fattar lite olika beslut om vilka barn som bör omhändertas. Med andra ord blir en del barn omhändertagna som inte skulle ha blivit det om de råkat få en annan handläggare. Genom att jämföra barnen från olika handläggare kunde forskarna komma väldigt nära en riktig randomisering. Efter lite statistisk behandling kunde de sedan jämföra hur barn med liknande bakgrund klarade sig som omhändertagna respektive icke-omhändertagna. När forskarna undersökte hur många av barnen som i vuxen ålder fanns registrerade i Illinois brottsdatabaser visade det sig att för barn på gränsen till att bli omhändertagna löpte de som faktiskt blev omhändertagna 2-3 gånger högre risk att bli kriminella än de som fick bo kvar hos sina föräldrar[103].

Med tanke på hur ytterst randomiserad den svenska fosterbarnsvården är, borde Sverige vara en lysande plats att utföra en liknande studie: Även mellan socialt och ekonomiskt likartade kommuner kan antalet omhändertagna barn skilja sig enormt. Det borde vara möjligt att följa grupper av socialt utsatta barn i kommuner som omhändertar många respektive få barn och jämföra utfallet. Men så vitt jag vet har ingen sådan studie gjorts i Sverige.

En av orsakerna till att det går så dåligt för barn i fosterhem är antagligen bristen på stabilitet. Fosterhem ska enligt lag vara tillfälliga och barnet ska bara befinna sig där tills de biologiska föräldrarna kan ta över igen. Det rent praktiska upplägget bidrar till instabiliteten. Det finns ofta inte fosterhem i nära anslutning till det biologiska hemmet och barn som fosterhemplaceras kan bli tvungna att byta både skola och vänkrets samtidigt som de byter föräldrar. Inom några år bryter sedan en stor del av alla placeringar samman, och barnet flyttas till ytterligare ett nytt hem, ytterligare en skola och så vidare.

Att byta föräldrar kan i sig vara rätt påfrestande. Även om de biologiska föräldrarna inte är perfekta eller ens bra så är de ändå människor som man känner på djupet, på ett sätt som man sällan gör med fosterföräldrar som man bor

hos under begränsad tid. När man verkligen känner varandra kommer man förbi det artiga och lite försiktiga sätt som människor förhåller sig till varandra i offentligheten. Risken är att fosterbarn inte gör det, utan mer eller mindre konstant befinner sig i offentligheten: Många av dem är aldrig riktigt "hemma", utan bara "placerade". Dåliga föräldrar påverkar inte heller bara sina barn negativt. De blir också något att definiera sig emot: Sån där ska jag inte bli. Att känna sina biologiska föräldrar är, på gott och ont, att känna en del av sig själv.

För att uppväga för allt det negativa som en flytt till helt nya människor, och oftast även ny skola och nya vänner innebär måste fosterhemmet vara väsentligt mycket bättre än den biologiska familjen. Forskningen och statistiken antyder att det ofta inte är så. Antingen för att de omhändertagna barnens familjer inte är tillräckligt dåliga, eller för att familjehemmen inte är tillräckligt bra.

Vilka är familjehemmen?

Bara under tiden som jag skrev det här kapitlet, i augusti 2018, rapporterade massmedia om två barn som dött till följd av olyckor i familjehem: En 15-årig pojke blev ihjälbiten av sin fostermammas kamphund[104] och en ettåring dog efter att ha ramlat ner från ett skötbord medan fosterpappan hämtade en blöja i ett annat rum[105]. I båda fallen hände precis vad socialtjänsten brukar vara orolig för ska hända i familjerna de utreder: Föräldrar som bryr sig mer om sina fritidsintressen än barnens säkerhet och föräldrar som är så väck att de inte orkar tänka på den ytterst grundläggande regeln att aldrig, aldrig lämna små barn utan uppsikt på skötbordet.

Också forskningen säger att det finns stora likheter mellan familjehem och biologiska föräldrar vars barn placeras i familjehem. Enligt en studie av Bo Vinnerljung är den socioekonomiska bakgrunden hos familjehemmen väldigt lik den

som de omhändertagna barnen kommer ifrån. Även i livsstil och "kulturell nivå" (Vinnerljungs citattecken) är de biologiska föräldrarna och fosterhemsföräldrarna likartade. Enligt Vinnerljung är de typiska familjehemmen arbetarklass eller lägre medelklass. De bor ofta på landsbygden eller mindre orter, mer sällan i storstadsområden[106].

Vinnerljungs studie är från 1996, vilket är ett tag sedan, men familjehemmen lyder enligt samma principer då som nu. Socialstyrelsens riktlinjer säger att fosterbarn måste ha ett eget rum, familjehemmet behöver alltså ha gott om plats, något man ofta har på landsbygden men mer sällan i storstaden. Den ekonomiska ersättningen för att ta hand om andras barn är också mer lockande för låginkomsttagare än för höginkomsttagare, vilket gör låginkomsttagarna mer sannolika att bli familjehem.

Det här är grova generaliseringar om hur ett typiskt familjehem ser ut. I själva verket kan de skilja sig åt rätt mycket. Varje kommun väljer själv vilka kriterier de vill sätta på sina familjehem men de flesta använder en bedömningsmetod utvecklad av Socialstyrelsen som heter BRA-fam[107]. BRA-fam innehåller ett frågeformulär som de blivande familjehemmen ska svara på och en bedömningsmall där utredaren kan få hjälp att tyda svaren från formuläret. BRA-fam försöker inte hitta exceptionella familjehem. Det finns överhuvudtaget inte med i uppdragsbeskrivningen. Vad BRA-fam letar efter är riskfaktorer som kan göra familjehemmet olämpligt. Socialstyrelsen tycks anse att man hittar lämpliga familjehem genom att sålla bort de olämpliga så att man bara får de vanliga och normala kvar.

Grundtanken är att bara barn från onormalt dåliga familjer flyttas till normala familjer så kommer de att få det bra. Resonemanget bygger för det första på att bara barn som har det riktigt dåligt blir omhändertagna. En hel del tyder på att det inte är så det fungerar i Sverige. Men det bygger också på premissen att vanvårdade barn får det bra bara de kommer bort från den dåliga miljön och slutar vara vanvår-

dade. Tyvärr antyder forskningen att inte heller det stämmer.

En fransk studie undersökte försummade barn som blivit omhändertagna och bortadopterade mellan fyra och sex års ålder. Vid adoptionstillfället hade barnen ett genomsnittligt IQ på 77, det vill säga bara strax över gränsen för utvecklingsstörning, som brukar läggas vid 70 (den här studien hade medvetet valt ut kraftigt vanvårdade barn). Nio år senare undersöktes barnen igen och det konstaterades att barnen vars adoptivföräldrar var arbetarklass hade ett genomsnittligt IQ på 85. Barnen vars adoptivföräldrar var medelklass hade ett genomsnittligt IQ på 92. Och barnen vars adoptivföräldrar var övre medelklass hade ett genomsnittligt IQ på 98, det vill säga precis under medelvärdet som ligger på 100[108]. Barnen som blev adopterade in i övre medelklasshem gick alltså från att prestera som om de nästan var utvecklingsstörda vid fyra till sex års ålder, till att bli fullständigt normalbegåvade nio år senare. Barnen som placerades i arbetarklassfamiljer blev också bättre men de befann sig fortfarande i den lägsta sjättedelen av befolkningen begåvningsmässigt.

Bo Vinnerljung har kommit fram till att samma principer tycks gälla även i Sverige. I en studie från 2011 har han studerat svenska barn som tidigt flyttades från sina biologiska föräldrar och antingen växte upp i fosterhem eller blev adopterade. Adoption är ovanligt i Sverige men förekommer ibland om det tidigt står klart för alla iblandade parter att ett barn aldrig mer kan bo hos sina biologiska föräldrar. Vid femton och arton års ålder uppskattades sedan barnens kognitiva förmåga, deras utbildningsprestationer och deras psykiska hälsa. Resultatet visade att både adopterade och fosterhemsplacerade barn klarade sig sämre än genomsnittsbarnet, men de adopterade barnen presterade märkbart bättre än de fosterhemsplacerade. Skillnaden bestod även om man korrigerade för de biologiska föräldrarnas utbildningsnivå och psykiska hälsa samt för barnets ålder

vid det första omhändertagandet. Det som däremot tycktes skilja de adopterade och de fosterhemsplacerade barnen åt var vilken sorts hem de hamnade i. Fosterhemmen var som regel arbetarklass eller lägre medelklass, som fosterhem brukar vara. Adoptivhemmen var till stor del övre medelklass[109].

Resultaten antyder att det faktiskt går att ge barn som har fått en dålig start i livet en hyfsad uppväxt. Men det krävs mycket resurser. Barn som inte har växt upp under vanliga förhållanden blir inte vanliga av att placeras i en vanlig familj. Eftersom de samhällsvårdade barnen som regel har problem redan innan de blir placerade och eftersom placeringen i sig själv är en kraftigt negativ upplevelse, så halkar dessa barn efter även om förutsättningarna i övrigt är normala. För att kompensera för sådana omständigheter, krävs mer än vanlighet.

Inblick i ett fosterhem

Vanlig är ett ord som passar ganska bra ihop med Eva Fohlin, det familjehem där Alma befann sig i sex veckor. Eva Fohlin är 66 år gammal och bor i ett normalstort hus på landet utanför Mörrum en dryg mil öster om Gränum. Hon är frånskild och hennes tre barn är vuxna och utflyttade. De senaste 30 åren har hon drivit familjehem. Till en början medan hennes egna barn var små, men sedan fortsatte hon trots att de egna barnen växte upp och hon själv skiljde sig[110].

Under de fem veckor då jag inte träffade Alma och bara visste vad socialtjänsten berättade för mig var jag lite orolig över att Alma hade hamnat hos någon expert på att ta hand om besvärliga barn. Det var ungefär vad Emma Lilja kommunicerade till mig genom att varje gång vi träffades berätta om hur fint Alma hade det i familjehemmet och hur bra hon trivdes där. För allt vad jag visste hade det kunnat stämma. En snäll tant som ägnade Alma sin hundraprocen-

tiga uppmärksamhet hade mycket väl kunnat vara mig överlägsen när det gällde barnpassning. Kanske trivdes Alma så bra att hon inte skulle vilja flytta hem igen.

Det visade sig att Emma Lilja faktiskt överlistade mig där. Då visste jag det inte, men nu vet jag, att socialtjänsten rutinmässigt säger att omhändertagna barn har det bra i fosterhemmet och utvecklas väl, oavsett hur de egentligen har det. När jag så småningom fick läsa journalanteckningarna kunde jag också se att Alma och Eva hade en hel del konflikter: Eva klagade på att Alma hade dåligt bordsskick och i största allmänhet var ouppfostrad och olydig. Jag hade helt enkelt lurats att överskatta Eva Fohlin. Något som gick upp för mig när vi till slut fick besöka Alma i familjehemmet. Visserligen har Eva många djur och Alma gillar djur. Kaninerna i stallet var söta, men de två tupparna som gick utomhus var aggressiva, hundarna var påflugna och skälliga och katterna var sådär reserverade som vissa katter kan vara. Och så var det lukten, så fort man kom innanför dörren hos Eva Fohlin slog en tydlig stank av djururin emot en. Det var säkert väldigt vanligt alltihop, men det var inte imponerande.

När Alma visade mig runt insåg jag att Eva Fohlin inte alls var någon expert på barn. Hon framstod mer som en som älskar allt levande, oavsett i vilken form det uppträder: Hundar, katter, kaniner, barn och höns och det var inte helt noga vem som var vem. Det var hennes jobb att få allt att flyta på, och vad de olika individerna, djur och människor, egentligen sysslade med verkade mindre viktigt så länge den myllrande helheten fungerade. Antagligen är en sådan inställning en stor fördel för hennes typ av jourhemsverksamhet. Barn in och barn ut. Ingenting blir enklare av att man fäster sig vid de olika barnens individuella egenheter.

Kanske var Eva Fohlin van vid denna typ av myller från sin barndom. Hon växte upp som äldst av 13 syskon, så troligtvis fick hon tidigt lära sig värdet av att få saker att flyta på. Hennes barnomhändertagande framstår också som nå-

got gammaldags. Alma berättade att det var mycket viktigt att bädda sängen varje morgon och man fick inte vara på den under dagen när den var bäddad (trots att sängen tog upp en betydande del av golvytan i det lilla rummet). En annan sak som var viktig var att sitta riktigt, det vill säga med benen framför sig om man satt på golvet eller med fötterna på golvet om man satt på en stol. Man fick inte ha fötterna under sig. Och man skulle äta fint med gaffeln i ena handen och kniven i den andra. Det fanns många sådana regler hos Eva Fohlin.

Det hela påminde mig om min farmor, hon växte också upp i ett litet hus med många syskon och hade starka åsikter om ordning och reda och värdet av fint sätt. Min farmor hade ett snövitt överkast på sin säng bestående av hundratals små blommor som hon hade virkat själv. På det fick man absolut inte sitta, det var bara till prydnad. Men till skillnad från hemma hos min farmor tycktes mycket lite hos Eva Fohlin vara till prydnad. Det var ordningsregler men ingen ordning. Regler för reglernas egen skull. Kanske är det ett vanligt sätt att uppfostra barn på men det var inget som Alma hade någon tidigare erfarenhet av.

Den materiella standarden måste också ha framstått som ett svårt nedköp för Almas del. Datorer, surfplattor och wifianslutningar, allt sådant som Alma var van vid hemifrån, saknades helt hos Eva Fohlin. Alma hade ett eget rum, som man ska ha i familjehem, men rummet var i mycket dåligt skick. Det var klotter på väggarna och på det lilla bordet. Allting var väldigt slitet, och husets allmänt dåliga lukt var om möjligt ännu värre där. Men antagligen ska ett barnrum i ett jourhem inte vara alltför fint. Många barn ska passera igenom där, varav en hel del av dem antagligen är ganska ovarsamma.

Kanske är det här att Eva Fohlin inte är så noga en av hennes stora talanger. Om hon inte riktigt bryr sig om vem hon omger sig med ger det henne ett fantastiskt tålamod. Barn som ingen annan orkar med, kan man placera hemma

hos Eva Fohlin. Det gör henne givetvis idealisk som jourhem. Antagligen är hon värdefull för Olofströms kommun, kanske så värdefull att ingen vågar eller vill kritisera henne. Allt vad jag har sett tyder på att hon är övertygad om sin egen förträfflighet när det kommer till att ta hand om andras barn. Hon är åtminstone övertygad om att hon är bättre på det än barnets biologiska föräldrar. I socialtjänstens journal kan man läsa en del saker som Eva Fohlin påstås ha sagt:

"Hon [Eva Fohlin] säger att Alma är väldigt speciell. Hon tycker synd om Alma och funderar på hur hon haft det under sin uppväxt och hur de lever sitt liv."

"När det gäller att äta så är det katastrof, hon har svårt att göra som hon blir tillsagd, Eva säger att Alma behöver ha regler, Eva säger att det verkar som att Alma aldrig har fått lära sig hur saker och ting ska gå till."

"Alma har skrivit en lista på vad hon önskar göra i sommar, hon vill resa och vara borta en hel dag, hon vill rida, till mormor, till djurpark, bada. Eva hoppas på att få ha Alma hos sig hela sommaren för att hon ska få uppleva sådana saker som hon önskar."

Som synes hade Eva Fohlin ganska väl utvecklade åsikter om vår familj trots att hon inte visste något om oss utöver det Alma eventuellt berättat (vilket av journalanteckningarna att döma inte var mycket mer än ja- och nejsvar). Men kunskapsbrist är bara en möjlighet att spekulera fritt. Denna möjlighet utnyttjade Eva till synes reflexmässigt till att skylla alla problem som uppstod på Almas biologiska föräldrar: Om Alma var ledsen så berodde det på att hennes föräldrar var dumma. Om Alma inte gjorde vad hon skulle så berodde det på att vi hade missat att uppfostra henne. Och

trots att hon aldrig hade träffat oss, tycks Eva ha tagit för givet att vi var inkapabla att ta våra barn till badplatsen.

En underlig detalj är att Eva, trots att hon inte verkar ha några skrupler mot att spekulera fritt om hur dåliga hennes fosterbarns föräldrar är, ändå har en idé om hur förhållandet mellan henne och de biologiska föräldrarna bör se ut. I ett reportage om Eva Fohlin från Blekinge Läns Tidning säger hon:

"Det är viktigt att skapa en god relation även till barnets biologiska föräldrar. De måste lära sig att acceptera att deras barn bor hos mig. Och det underlättar om min dörr är öppen även för barnets familj"[111].

Antagligen förutsätter Eva Fohlin att de biologiska föräldrarna aldrig läser socialtjänstens anteckningar. Eller förväntar hon sig på fullt allvar att hon ska ha en bra relation till människor som hon aktivt förtalar?

En fråga om moral

Ibland funderar jag på hur många fosterhem som hade hållit för socialtjänstens granskning om de hade blivit orosanmälda och utredda som normala familjer. Om man hade gjort ett test och anmält till Sveriges alla 290 socialtjänster att en ensamstående 65-årig kvinna hade låtit en flicka bo i ett nedklottrat och illaluktande rum i ett ohygieniskt hus på landet utan andra leksaker än några papper och kritor. Om man dessutom låtit Alma berätta om hur hon fick äta ensam i köket medan Eva åt i vardagsrummet, och att katterna gick på kattlådan bredvid köksbordet under tiden. Eller Almas klagomål på att det inte fanns någon tvål på toaletten. Eller om man hade nämnt hur Eva negligerade Almas påståenden om att hundarna bet henne. "Hundar bits inte, de bara leker", citerar Alma fortfarande Eva Fohlin. Hade man tagit upp allt detta så misstänker jag att flera socialkontor hade funnit skäl att starta en utredning. Kanske till och med socialkontoret i Olofström.

Kanske är Eva Fohlins familjehem sämre än andra familjehem. Kanske inte. Det är svårt att veta. Men det finns faktiskt ett indirekt sätt genom vilket man kan få en antydan om att många familjehem inte är särskilt bra. Jag har tidigare nämnt en rapport från Socialstyrelsen som berättade att 44 procent av alla fem år långa omhändertaganden har råkat ut för sammanbrott, att vården plötsligt och oväntat avbryts. Den vanligaste orsaken till sammanbrott är att fosterhemmet slänger ut fosterbarnet, tätt följd av att fosterbarnet rymmer. En mindre vanlig anledning, bara 8 procent av sammanbrotten beror på detta, är att socialtjänsten på kort varsel underkänner fosterhemmet, med andra ord blir fosterbarnet omhändertaget från fosterhemmet. Det är troligt att fosterhem har högre krav på sig än vanliga familjer och barnen de får sig tilldelade är som regel mer krävande. Men med tanke på att de ska föreställa vara utredda av socialtjänsten från början, är nästan fyra procent plötsligt underkända familjer under en femårsperiod ändå en rätt hög siffra.

Det genomsnittliga familjehemmet blir alltså underkänt av socialtjänsten betydligt oftare än den genomsnittliga familjen. Eftersom forskningen visar att det är skadligt att bo i familjehem är det kanske fullt rimligt. Det familjehem har visat sig kunna göra är att rädda barn från akut fara och uppenbar misär eller när barnets biologiska föräldrar är döda eller på annat sätt omöjligen kan fungera som föräldrar. Det finns barn som behöver räddas från sådana förhållanden. Men de flesta omhändertagna barn omhändertas inte av sådana skäl utan för att deras familjer har mer svårdefinierade fel och brister. Fel och brister som det antagligen hade varit bättre om de inte haft, men som det inte finns någon anledning att tro att ett familjehem ska hantera bättre. Utifrån detta är det svårt att dra någon annan slutsats än att socialtjänsterna omhändertar alldeles för många barn.

Jag ställde frågan till Bo Vinnerljung, om inte hans och andras forskning om samhällsvårdens misslyckande borde

leda till slutsatsen att för många barn omhändertas. Han svarade:

"Det är en helt annan fråga som handlar om moral, etik, hur mycket av knepigheter i hemmet vi kan tolerera utan att gripa in etc."

Författarna till Unicefs broschyr som beskriver hur dåligt den svenska samhällsvården fungerar är inne på samma linje:

"Det är dock viktigt att understryka att placeringar sällan sker i ett vakuum. Ofta är det långa och komplexa processer som slutligen leder till att barn skiljs från sina föräldrar. Inte sällan sker placeringarna efter att andra alternativ är uttömda, samtidigt som det inte är realistiskt att barnet bor kvar med sina föräldrar." [112]

Unicef säger alltså att det finns goda skäl att tro att samhällsvård är direkt skadligt, men det är ändå inte realistiskt att barnen bor kvar med sina föräldrar. Realistiskt med avseende på vad? Barn fosterhemsplaceras uppenbarligen inte för att de ska få det bättre, utan för att någon-måste-göra-något.

Det moraliska har blivit att skilja barn och föräldrar åt i tveksamma fall. Detta framstår som något relativt nytt. Traditionellt var det tvärtom, att familjers självbestämmande hade ett egenvärde och att barn bara flyttades om det fanns goda skäl att anta att det var till barnets bästa. Men i dagens läge tycks principen om värdet av familjesammanhållning övertrumfas av principen att föräldrar inte får vara det minsta dåliga. Det är som att "barnets bästa" omärkligt har ersatts med "barnens bästa": Även om det missgynnar det enskilda barnet att bli flyttat, så signalerar vårt samhälle att föräldrar faktiskt måste hålla en viss standard genom sina barnomhändertaganden. Enligt den logiken omhändertas inte barn för sin egen skull utan för alla andra barns skull: För den stora majoriteten av alla barn som fortfarande bor kvar hos sina biologiska föräldrar, vilka lär sig att frukta

omhändertaganden och därför ser till att sköta sig som föräldrar.

Ingen ansvarig skulle någonsin erkänna att samhället sysslar med den sortens utstuderad terror. Och antagligen är det heller inget medvetet val. Det har bara blivit så på grund av politiska krav om att göra något, även om detta något är direkt skadligt för de inblandade barnen. Den underliggande uppfattningen tycks vara att ska någon misslyckas med att ge ett barn en bra uppväxt, så ska det vara samhället. Om föräldrar tillåts att misslyckas, kan samhället anklagas för att inte ha gjort tillräckligt. När samhället misslyckas, kan man i de enskilda fallen oftast skylla på föräldrarna. Och går inte det så kan man åtminstone hävda att man har försökt göra saker bättre: Det är ju tanken som räknas.

Avskaffa underklassen

Detta glapp mellan verklighet och ambitionsnivå går hela vägen upp till Socialstyrelsen. Och det med besked. Faktum är att Socialstyrelsen har antagit målsättningen att omstörta hela samhällsordningen: Från ett klassamhälle där barn växer upp i olika familjer under olika uppväxtvillkor, till ett samhälle där alla barn, på något sätt, ska växa upp under ideala och helt identiska omständigheter. På ett flertal ställen skriver myndigheten att "det visionära målet" med socialtjänstens arbete är att "alla barn ska ha samma chanser i livet". Till exempel:

> *"Det visionära målet i BBIC är att barn och unga som socialtjänsten stödjer ska ha samma chanser i livet som alla barn och unga i samhället."* [113]

Hur är det egentligen tänkt att alla barn ska kunna ha samma chanser i livet i ett klassamhälle? Det är ju allmänt känt att föräldrars sociala ställning i hög grad påverkar deras barns chanser i livet. Jag skrev till Socialstyrelsen för att få ett klargörande om vilken nivå de vill lyfta socialtjänstens

unga klienter till. Jag fick följande svar från Eva Agåker, utredare och nationell utbildare på Socialstyrelsen:

> *"Utifrån BBIC så utgår man inte från barn från en specifik klass utan utgår ifrån att alla barn oavsett samhällsklass ska ha samma möjligheter. Det är en vision och speglar tyvärr inte verkligheten men ett mål att arbeta mot."*

Alla barn ska ha det lika bra, alltså. Det låter ju jättefint. Åtminstone tills man tänker efter och inser att det antingen betyder att alla föräldrar ska vara likadana eller att alla barn ska växa upp på institutioner där alla har det lika. Om målsättningen är att alla barn ska ha det lika bra, blir all olikhet automatiskt suspekt. Det är många gånger omöjligt att veta vilka avvikelser från genomsnittet som förbättrar barns möjligheter och vilka som försämrar dem. Det innebär att allt som är annorlunda kommer att behöva misstänkliggöras. Vilket sker redan idag: På socialkontor över hela landet, finns handläggare som oroar sig över att barn med lite annorlunda föräldrar riskerar att få sämre livschanser.

Jag försökte få Eva Agåker att utveckla sitt svar och berätta mer om hur man vill göra för att alla föräldrar ska bli identiska, eller om man tvärtom vill avskaffa föräldraskapet som sådant. Men antingen förstod hon inte frågan eller så tyckte hon att den var oförskämd, för hon nöjde sig med att klippa in några stycken från socialtjänstlagen som påbjöd socialtjänsterna att sträva efter "jämlikhet i levnadsvillkor".

"Jämlikhet i levnadsvillkor" är en relativt allmän och harmlös formulering, rimligtvis ska den tolkas som att socialtjänsterna ska hjälpa dem som har det sämst att få det lite bättre. Men Socialstyrelsen verkar ha dragit det betydligt längre och menar att deras vision bör vara att alla barn ska få det lika bra, oavsett bakgrund. Det är vad man brukar kalla en aktivistisk tolkning, de tolkar de existerande lagarna på ett annat sätt än lagstiftarna tänkte sig. För det är rätt otroligt att de socialliberala politiker som röstade fram socialtjänstlagen faktiskt syftade på att socialtjänsten ska sträva efter att bygga om hela samhället i grunden. För att Social-

styrelsens mål ska uppnås, krävs ju logiskt sett att något av följande inträffar:

1. Familjen avskaffas
2. Alla familjer blir likadana (det klasslösa samhället uppnås)
3. Bara en viss sorts människor får ha barn. Får fel sorts människor barn, måste dessa reformeras eller barnen förflyttas till rätt sorts människor.

Skadade är vi allihopa

Av socialtjänstens verksamhet att döma, satsar man främst på alternativ nummer tre: Att reformera dem som ger sina barn sämre chanser i livet än genomsnittet och att flytta på barnen om man misslyckas med detta. För Socialstyrelsen har ju alldeles rätt i att alla barn inte har samma livschanser: Som den ovan nämnda franska studien visade, så har barn som växer upp i en arbetarklassmiljö betydligt sämre chanser i livet än barn som växer upp i en övre medelklassmiljö. En broschyr från Stockholms stad med titeln *Utredningsprocessen enligt en evidensbaserad praktik inom barn- och ungdomsvården* beskriver problemet i detalj i ett kapitel om försummade barn:

> *"Bristande känslomässig tillgänglighet och stimulans från föräldern kan leda till att barnet får svårt att forma sin identitet och utveckla en god självkänsla. Intellektuell försummelse kan leda till en sämre språklig utveckling, mindre ordförråd och sämre begreppsapparat – förmågor som behövs för att orientera sig i och förstå omvärlden. Bristande stimulans och uppmuntran från förälderns sida kan leda till sämre skolprestationer. Genom forskningen vet vi att bristande utbildning har stor inverkan på barns livschanser som vuxna. Det är också ett område som socialtjänsten länge försummat att uppmärksamma. Social försummelse kan innebära att barnet inte får vägledning i de normer och värderingar som gäller i samhället. Barnet*

får inte hjälp att utveckla sin sociala kompetens och kan få svårigheter att anpassa sig i sociala sammanhang och att hantera relationer till andra människor." [114]

Den texten säger inte bara att människor som tillhör medel- och överklassen är bättre på att ta hand om sina barn. Den säger också att människor som inte är medel- eller överklass ägnar sig åt "social försummelse" och att socialtjänsten borde uppmärksamma detta mer. Är man inte själv medelklass blir det svårt att överföra medelklassvärderingar till sina barn. Och enligt Stockholms stads text så bör man i synnerhet överföra medelklassens preferenser för utbildning och studier till sina barn. Gör man inte det riskerar man att få socialtjänstens uppmärksamhet på sig.

I sak har de givetvis en poäng. Den övre medelklassens barn klarar sig i genomsnitt bättre i livet. Menar man att alla som inte ger sina barn de bästa tänkbara förutsättningar försummar sina barn, så har de helt rätt i att människor som lever under sämre socionomiska förutsättningar försummar sina barn. Men broschyren nämner förstås inte klasser. Snarare verkar de sätta medelklassen som ett ideal så självklart att det inte ens behöver namnges. De som inte når upp till medelklassidealet beskrivs inte som underklass, utan som bristfälliga individer. Och de är rätt många individer: Ungefär 10 procent av alla barn försummas i en grad som riskerar att skada deras utveckling, enligt texten[115]. Det nämns också att man särskilt bör leta efter dessa 10 procent bland låginkomsttagare, lågutbildade och bland ensamstående mödrar, kriterier som de flesta av oss antagligen skulle sammanfatta som underklass. I Stockholms stads broschyr beskrivs inte denna underklass som en del av samhället, utan som avvikande individer.

Broschyren har även med ett långt exempel, där en fyraårig pojke kallad Max utsattes för brister som "riskerade att skada hans utveckling"[116]. Bristerna var att moderns känslomässiga tillgänglighet var begränsad, att hon inte hade rutiner för när han skulle äta och sova, att hon inte läste

böcker för honom och att "det fanns få leksaker i hemmet som erbjöd Max övning i färdigheter som tal, språkbegrepp och finmotorik", att hon hade problem med sin ekonomi och att hennes sociala nätverk var begränsat[117].

Exemplet leder in på frågan om vad ordet skada egentligen innebär. I grunden betyder "skada" att man förändrar något redan existerande till det sämre. Man kan skada något fysiskt men man kan också skada något abstrakt, till exempel om man skadar någons självkänsla; i båda fallen försämrar man något redan existerande. I Stockholms stads broschyr handlar skadan inte om något existerande, utan om att något i framtiden inte blir så bra som det hade kunnat bli. Att barnets utveckling skadas, betyder här att han inte kommer att utvecklas till en så pass välutbildad, välanpassad och belevad person som han hade kunnat bli under optimala förhållanden.

Det är nu man börjar fundera på hur många skadade människor som egentligen går omkring på våra gator. Det är med stor sannolikhet mycket vanligt att föräldrar inte lyckas stimulera fram precis hela sitt barns potential: Det är vanligt att föräldrar inte är så känslomässigt tillgängliga som hade varit idealiskt. Det är vanligt att föräldrar inte har tid att prata och leka med sina barn så mycket som hade varit optimalt. Det är vanligt att föräldrar inte lyckas frammana hela sina barns studieförmåga. Vem är egentligen *inte* skadad av sin uppväxt enligt de kriterierna? Dessutom förklarar socialtjänsten i andra texter[118] att även milt våld riskerar att skada barns utveckling. Våld på en nivå som 30-40 procent av alla svenska barn beräknas utsättas för under någon del av sin uppväxt[119]. Slår man samman alla risker för skador som socialtjänsten ser, så bör svenskarna helt enkelt vara en rätt skadad befolkning. Frågan är hur många av dessa påstått skadade individer som själva skulle kalla sig för "skadade av omständigheterna" snarare än "formade av omständigheterna". Hur många av dem som socialtjänsten

menar är skadade av sin uppväxt, ser egentligen sig själva som defekta individer?

Det socialtjänsten gör när den pekar ut en stor del av befolkningen som skadad eller potentiellt skadad, är att värdera sin egen verksamhet extremt högt. Om en väsentlig del av alla barn riskerar att skadas om inget görs, innebär det att det finns ett mycket stort behov av socialtjänstens insatser. Sådana verklighetsbeskrivningar kan säkert vara bra för moralen bland socialtjänstens anställda. Särskilt som forskningen kämpar med att hitta några positiva nettoeffekter alls av socialtjänstens faktiska insatser.

Signs of Safety fungerar inte här

På det internationella planet har många ändå dragit slutsatsen att eftersom samhällsvård uppenbarligen har små möjligheter att ge barn bra levnadsvillkor, så bör det i möjligaste mån undvikas. Redan i början av 1990-talet började två australiensiska socialarbetare, Andrew Turnell och Steve Edwards, att utveckla en modell för socialt arbete som tillåter att socialtjänsten arbetar med att öka utsatta barns säkerhet utan att flytta dem från sina familjer. Modellen som Turnell och Edwards grundade, Signs of Safety, går ut på att undvika att barn omhändertas i onödan och att göra upp säkerhetsplaner för att kunna flytta hem barn som ändå har omhändertagits. Grundtanken är att eftersom samhällsvård inte är bra så kan man inte se det som en lösning på sociala problem. Istället för att felaktigt tro att man eliminerar riskerna för barn genom att placera dem i fosterhem, ska man hantera de risker som ändå alltid finns så rationellt som möjligt[120].

Kärnan i Signs of Safety är att klienterna själva i möjligaste mån ska styra över sina egna liv. Istället för att agera paternalistiskt och försöka tvinga på klienten socialtjänstens lösningar, ska en socialarbetare som arbetar enligt Signs of Safety vara lyhörd för familjens egna lösningar. Ofta finns

lösningarna redan där, bara socialtjänsten tittar. Signs of Safety är uppbyggt för att hitta det konstruktiva i dessa familjer, utan att tappa fokus på det som faktiskt är ett problem[121].

Modellen har blivit mycket framgångsrik och används idag över hela den rika delen av världen. Även i Sverige använder ett stort antal svenska kommuner sig av Signs of Safety. Bland annat nästan 90 procent av kommunerna i Stockholms län[122]. Och, som vi har sett, Olofströms kommun, där socialtjänsten skryter i sina platsannonser om att de använder Signs of Safety, som beskrivs som en metod som är "lätthanterlig och mycket positiv"[123]. Men det är något som inte stämmer. När jag kontaktade kommuner som omhändertar få barn, nämnde inte en enda av dem Signs of Safety. Trots att Signs of Safety utvecklades för att socialtjänsterna skulle kunna omhänderta färre barn så tycks inte de kommuner som omhändertar få barn använda sig av det. Den Signs-of-Safety-utbildade kommunen Olofström har däremot omhändertagit 57 procent fler barn än riksgenomsnittet under de senaste fem åren[124].

För att se om det är en generell företeelse att kommuner som använder sig av Signs of Safety omhändertar ovanligt många barn, skrev jag till Landa Familjevård, som håller utbildningar i Signs of Safety, och bad att få veta vilka kommuner som har varit på deras kurser. Jag fick en lista med ett dussin kommuner och kunde konstatera att nästan alla av dem omhändertog fler barn än genomsnittskommunen. Det vore i och för sig lämpligt om kommuner med många omhändertaganden investerade i kurser för att minska dessa, men inget tyder på att införandet av Signs of Safety har lett till färre omhändertaganden i dessa kommuner. Jag har frågat representanterna för Signs of Safety i Sverige om de ser några tecken på att Signs of Safety i Sverige faktiskt minskar antalet omhändertaganden, men inte fått något svar.

Förklaringen till att Signs of Safety inte tycks minska antalet omhändertaganden i Sverige är egentligen rätt enkel: Man försöker inte ens. Ambitionen att omhänderta färre barn försvann i översättningen till svenska. Originalversionen av Signs of Safety handlar om att hantera allvarliga problem utan långvariga fosterhemsplaceringar. Andrew Turnells böcker är fyllda av exempel där föräldrar misstänks misshandla sina spädbarn, utsätta barn för sexuellt utnyttjande eller har så svåra missbruksproblem att de lämnar småbarn att passa sig själva. Exemplen förklarar hur man ska kunna bemöta dessa människor med respekt och finna sätt att hålla deras barn tillräckligt säkra utan att beröva dem möjligheten att leva med sina familjer. I översättningen till svenska har Signs of Safety förvandlats till ett redskap för att fortsätta ungefär som vanligt, med samma fokus på mindre fel och brister som vanligt. "Ett system av verktyg och värden med fokus på att ta fram insatser till barn och familjer", som en studie från Södertörns Universitet sammanfattar metoden[125].

Jag kontaktade Andrew Turnell för att fråga hur han ser på skillnaderna. Går det över huvud taget att tillämpa en metod som utgår från att barn nästan alltid har det bäst i sina familjer i ett system med ambitionen att korrigera även mycket små fel hos föräldrarna? Andrew Turnell svarade omedelbart att det är en komplex fråga, egentligen för stor för ett mejl. Han medgav att han som australiensare är van vid andra typer av värderingar:

> *"In general Swedish (and Danish and Norwegian) statutory social workers intervene in cases their peers in Australia, NZ, UK Ireland, North America would often not even open as a case. Your social workers often remove children I think why did you do that - the level of risk to me didn't warrant it and we simply in the professional system could not be certain of a better outcome in the care system. [...][P]art of the problem is the different Swedish/scandanavian sensitivities - your culture and govern-*

ment accepts much more state intervention than other countries do"

Det vill säga, på ett ungefär: Det är vår kultur att omhänderta barn på mycket tveksamma grunder, och Signs of Safety kan inte helt och hållet ändra på det. Det ligger förstås en del i det. I Sverige sägs det sociala arbetet med barn vara familjestödjande, medan det i länder som Storbritannien, USA och Australien är barnskyddande. Det vill säga, socialtjänsten i anglosaxiska länder är tänkt att fungera enligt i det närmaste polisiära principer, den ska ingripa när barn redan uppenbart far illa. Det familjestödjande systemet som används i Sverige ska istället stödja familjer innan någon far illa. Vid minsta tecken på problem, ska socialtjänsten kunna hjälpa till.

Och det låter ju bra. Men uttrycker man det annorlunda kan man säga att det barnskyddande systemet utgår ifrån att familjer faktiskt kan ta hand om sina barn. Först när motsatsen har bevisats griper samhället in. Det familjestödjande systemet utgår istället ifrån att alla familjer är i behov av mer eller mindre stöd från myndigheterna för att sköta sina privatliv. Familjestödjande system är helt enkelt mer klåfingriga.

Det finns alltså begränsningar i vad en metod som Signs of Safety kan göra. Men metoden kan väl i alla fall inte skada? Tyvärr tror jag att den kan det: Eftersom Signs of Safety kommer från Australien är metoden helt och hållet utvecklad för att passa i ett system baserat på tvångsmedel. Det är på ett ungefär vad socialtjänsten sysslar med där, eftersom den i stort sett bara arbetar med fall som vi i Sverige skulle se som mycket allvarliga. I Sverige ägnar sig socialtjänsten åt betydligt lindrigare fall och ambitionen är, eller ska åtminstone vara, att arbeta tillsammans med samtyckande familjer.

Vad händer när man importerar en arbetsmetod som bygger på tvång till ett system som ska bygga på frivillighet? En följd skulle kunna bli att tvånget ökar, för att verksamhe-

ten ska passa metoden. Den ovan nämnda studien från Södertörns Universitet antyder att det är precis det som har hänt. I den intervjuas socialarbetare som arbetar med Signs of Safety. Dessa socialarbetare önskar att deras överordnade hade sett till att omhänderta fler barn för att skrämma föräldrarna till den sinnesstämning som metoden kräver[126]. De kritiserar också att man ibland hotar med LVU utan att verkställa hotet, trots att familjen inte följt den uppgjorda säkerhetsplanen[127].

Nu kan det ju förstås vara så att de intervjuade socialarbetarna i studien hade rätt och att samtliga deras fall hade misskötts av deras överordnade. Men det kan också vara så att man har importerat en metod gjord för mycket allvarliga fall till ett land där de allra flesta fallen inte är särskilt allvarliga alls. För att ändå kunna använda metoden som det är tänkt behöver man ta till mer maktmedel än vad som egentligen är befogat.

När Signs of Safety togs till Sverige översatte man helt enkelt verktygen och metoderna som hörde till och sedan började man applicera dem på svenska fall, utan någon genomtänkt strategi för att hantera att de svenska fallen oftast är av en helt annan karaktär än exemplen i Signs of Safety. Signs of Safety är utvecklat för att hitta konstruktiva lösningar även för familjer med mycket svåra problem. Detta har gjort att Signs of Safety räknas som en human metod, något den marknadsförs som även i Sverige. Men det finns ingenting humant med att behandla de 30-40 procent av alla föräldrar som misstänks utsätta sina barn för någon form av otillåtet våld enligt metoder utformade för de promille av alla föräldrar som misstänks ha brutit revbenen på sina spädbarn. Hur antipaternalistisk metoden än är i grunden, leder en sådan användning till extrem paternalism.

För att göra Signs of Safety rättvisa i Sverige, behövs en anpassning av metoden till system som inte enbart bygger på tvångsmedel. Som läget är nu, saknar Signs of Safety mekanismer för att avgöra när ett fall bör hanteras med tvång

och när det bör hanteras enligt frivilliga principer. Det innebär att allt som hanteras enligt Signs of Safety tenderar att hanteras med någon typ av tvångsmedel. Detta även i fall som lätt hade kunnat lösas på frivillig väg.

En av grundtankarna i Signs of Safety, är att metoden ska utgå från vad som verkligen fungerar. Och det som verkligen fungerar i Sverige, tycks vara något annat än Signs of Safety. Det finns kommuner som lyckas mycket bra med att inte omhänderta mer än några enstaka barn, och det är inte Signs of Safety som vägleder dem i detta. Det är något annat.

Det bästa vore antagligen om någon startade från grunden och tog reda på vad detta andra är. Det skulle kunna användas för att utifrån Andrew Turnells och Steve Edwards utgångspunkter bygga upp en metod som fungerar under svenska förhållanden. Idén är inte så radikal som det låter. Turnell och Edwards har själva poängterat att Signs of Safety i grunden är byggt på konkreta erfarenheter från hundratals socialarbetare[128]. Det vill säga, hundratals australiensiska socialarbetare. Även i Sverige finns hundratals socialarbetare som utför ett anmärkningsvärt bra arbete, inom ramen för de lagar och villkor som svensk socialtjänst verkar inom. Någon borde sammanfatta deras kunskaper så att vi kan lyssna på dem.

Alla talar svenska

Socialstyrelsen har en vision om att alla barn ska ha det lika bra. Men i det praktiska arbetet på socialkontoren är denna målsättning förstås alltför fluffig för att vara särskilt användbar. Av allt att döma översätter socialtjänsterna den till att alla familjer ska följa normen och det som bryter mot normen är en potentiell fara för barnet. Men vad är normen? I praktiken visar det sig att normen kan variera rätt mycket.

I den första utredningen om Alma kan man läsa: "Mamma Tove och pappa Anders bemöter Alma med ett språk som inte är adekvat för hennes ålder, de pratar med henne

som om hon vore vuxen." Eva Sethson och Emma Lilja förstod inte tillräckligt bra vad vi sa till vårt barn och det gjorde dem oroliga. Men hur hade de gjort om vi till exempel pratat franska i vår familj, ett språk som jag och Anders kan men som Eva och Emma kanske inte behärskar? Då hade de inte haft en aning om huruvida vi pratade barnfranska eller vuxenfranska med Alma. Hade de fortfarande varit oroliga?

Frågan är i vårt fall hypotetisk, men i många andra familjer i Sverige är den högst reell. I Sverige idag har 25,3 procent av alla barn utländsk bakgrund, de är antingen själva födda i utlandet eller båda deras föräldrar är födda utomlands[129]. Och utlandet betyder bara till mindre del språkligt närstående länder som Norge och Storbritannien. Till större del betyder det Irak, Syrien, Somalia och Afghanistan, med språk som socialtjänsten sällan behärskar.

Socialtjänsten omhändertar givetvis barn med utländsk bakgrund också, till och med något mer än den omhändertar barn med svensk bakgrund[130]. Men det är inte säkert att socialtjänsten omhändertar barn med utländsk bakgrund på samma kriterier som den omhändertar svenska barn. Tvärtom finns det flera indicier som antyder att det finns dubbla måttstockar.

Våren 2018 hade Göteborgsposten en artikelserie om hur skolor och förskolor anpassar sig till extremt religiösa föräldrars krav. Där kunde man läsa om förskolepersonal som hindrar flickor från att ta av sina huvuddukar och skolpersonal som inte låter barn äta av skolmaten eftersom deras föräldrar har sagt att de ska fasta[131]. Ska man tro artiklarna gör socialtjänsten ingenting åt detta. Men vad hade hänt om det hade varit en svensk familj som bestämt att deras barn inte fick äta under dagen eller måste ha mössa på sig inomhus?

Det finns också rapporter om att en tredjedel av alla barn med två utlandsfödda föräldrar växer upp i familjer med så kallat hedersförtryck, vilket är ungefär 240 000 barn. I synnerhet flickor hindras från att klä sig enligt västerländska

normer och att ha ett normalt socialt umgänge och både flickor och pojkar pressas till äktenskap arrangerade av föräldrarna. I många fall finns ett underliggande hot om att bli skickad till det gamla hemlandet om man inte följer föräldrarnas livsstil[132].

Just att det handlar om så oerhört många fall gör nog att socialtjänsterna inser att de inte kan gå alltför hårt fram med dessa familjer, det är i princip bara när utsatta barn personligen ber om att bli befriade från sina familjer som de ingriper. Men att hedersproblematik förekommer i sådan omfattning på svensk mark måste ändå betraktas som en rätt uppseendeväckande kontrast till Socialstyrelsens visionära mål om alla barns lika möjligheter.

Överlag är det svårt att inte misstänka att svenska myndigheter har olika förväntningar på föräldrar från olika kulturer. Jag fick en gång frågan av Izabela Szabo om jag förser min dotter med lämpliga kläder. Jag bad henne utveckla och hon förklarade att det handlade om att Alma skulle ha kläder som är hela och rena och i rätt storlek. "Så att hon inte blir mobbad i skolan", som hon uttryckte det. Jag förväntades alltså klä Alma med tanke på att andra barn inte ska mobba henne. Nu tycker jag inte alls att Izabela hade fel. Jag minns från min egen uppväxt hur viktigt det var att inte behöva sticka ut genom sin klädsel. Men om inte svenska barn ska behöva klä sig i uppenbart avvikande kläder, varför ska flickor av muslimsk härkomst behöva göra det? Har vissa barn färre rättigheter än andra barn?

Antagligen är det inte så socialtjänsten ser på saken. I deras ögon följer invandrarfamiljen normen, även om det är normen från deras gamla hemländer snarare än från deras nya hemland, Sverige. De följer ändå en norm, en norm som följs av andra och därmed ger dem en social kontext, ett nätverk om man vill använda socialtjänstspråk. Antagligen ser socialtjänsten många gånger det som viktigare att man följer en norm, än exakt vad denna norm innebär. Det innebär att den i praktiken inte alls arbetar för att alla barn ska

ha samma förutsättningar, så som det visionära målet säger, utan bara för att inga barn ska ha det mycket sämre än de flesta i den grupp de tillhör.

Sedan Alma blev omhändertagen har jag hunnit berätta vår historia för ett antal människor. Flera av dessa har, oberoende av varandra, sagt "det skulle aldrig ha hänt om ni bott i Stockholm". Med stor sannolikhet har de rätt. Dels omhändertar Stockholm betydligt färre barn än Olofström. Men framförallt så hade vi inte varit annorlunda på samma sätt om vi hade bott i Stockholm. I Olofström blev vi misstänkliggjorda av skolan för att vi engagerade oss i våra barns inlärning och av socialtjänsten för att vi använder svåra ord. Sådant framstår som betydligt mer avvikande i Olofström än i Stockholm. Att avvika från den grupp man förväntas tillhöra kan räcka för att verka misstänkt i socialtjänstens ögon.

Samtidigt, i en annan del av stan...

Under mer än ett halvår efter socialtjänsten i Olofström kidnappade mitt barn, misstänkte jag att vi var någon slags undantagsfall. Kanske var det inte så här illa i de flesta fall, tänkte jag.

Vi var ju faktiskt inte socialtjänstens mest typiska klienter, så handläggarna hade kanske blivit förvirrade och gjort en massa saker som de inte skulle ha gjort annars. Jag misstänkte att det kanske var så det hade gått till. Sedan träffade jag Karl och Ronja (på deras begäran är alla namn på icketjänstemän fingerade i det följande).

Deras historia fick mig att förstå att min familj inte alls hade blivit negativt särbehandlad av socialtjänsten i Olofström. Kanske snarare tvärtom. Karl och Ronja är alldeles vanliga människor och de har ändå blivit extremt dåligt behandlade av socialtjänsten i Olofström. Det vet jag eftersom de har berättat det för mig. Men de har också visat mig all socialtjänstens dokumentation i deras fall och jag har lyssnat på ljudinspelningarna som de gjort från sina möten på socialkontoret. Jag kan alltså med god säkerhet säga att det har gått till på det vis som berättas här.

I januari 2017 bodde Karl och Ronja i en lägenhet i Olofström tillsammans med sina två barn, Novalie 6 år och William 4 år. Novalie var egentligen Ronjas barn tillsammans med en annan man, Per, men han och Ronja hade aldrig haft någon egentlig relation och hon och Karl hade träffats redan innan Novalie föddes. Per hade ingen nära relation till Novalie förrän hon var knappt ett år gammal och började bo hos honom varannan vecka, något hon fortfarande gjorde när detta utspelade sig, fem år senare. Men Karl hade alltså varit med i hennes liv sedan hon föddes och han var i allt väsentligt en pappa till henne också.

Karl arbetade på Volvos fabrik i Olofström och Ronja var arbetslös. Men levnadskostnaderna i Olofström är ganska låga och arbetena på Volvo är relativt välbetalda så det var inget särskilt stort problem. Deras stora problem var istället deras lägenhet: De senaste månaderna hade det varit något stopp i badrumsavloppet som gjorde att hela badrumsgolvet blev översvämmat så fort man spolade mer än en rännil vatten. De hade tagit upp det med vaktmästaren flera gånger men han tyckte att de skulle fixa det själva, vilket de inte kunde.

Nu hade de tröttnat på hela historien och dessutom ville de gärna bo i hus, så de skulle flytta till en hyrd villa i Jämshög, en mindre ort några kilometer söder om Olofström. Villan var något ostädad, men Ronja hade gjort upp med den nya hyresvärden om att de skulle få bo den första månaden gratis mot att hon städade där. Detta i kombination med flytten blev en del jobb, så de hyrde in en städfirma för att flyttstäda den tomma lägenheten. Såhär i efterhand kan man kanske tycka att det var obetänksamt att tro att en flyttstädningsfirma med fast pris skulle ta sig an att städa ett avloppsskadat badrum. Jag har sett bilder på det, både handfatet och badrumsgolvet är bruna av intorkat avloppsvatten. Inte precis ett ställe där man skulle vilja ta sig en dusch. Antagligen krävdes både tid och rätt utrustning för att göra rent där.

Mycket riktigt backade också städfirman ur när de såg hur det såg ut. Men de nöjde sig inte med det. De ringde också till socialtjänsten och rapporterade. Socialtjänsten tog upp det som en orosanmälan och både orden "misär" och "knarkarkvart" nämns i anmälan. Städfirman skickade också bilder på "misären". Dels på badrummet, som faktiskt såg miserabelt ut, men också på ovansidan av köksfläkten, där det fanns damm, på hallgolvet, där det fanns en mörk fläck (blåbärssaft som läckt från en soppåse enligt Ronja) och på dammet som låg där tvättmaskinen hade stått. Det mesta av det som anmäldes, är vad man skulle kalla normal flytt-

smuts. Vem har det *inte* dammigt under tvättmaskinen, liksom?

Men det var inte så socialtjänsten såg på saken. Orosanmälan hamnade hos två för oss bekanta namn: Eva Sethson och Elizabeth Retfalvi. Några dagar efter att anmälan inkommit gjorde Elizabeth ett oannonserat hembesök hos Karl och Ronja i deras nya bostad. Där var det rent. Men det bevisade givetvis ingenting. "Hur ska jag veta att det inte kommer att se ut som i den förra lägenheten om två månader?" frågar Elizabeth retoriskt på en ljudinspelning som Ronja har sparat.

Tja... Ett kostnadseffektivt sätt för alla parter kunde ju vara att helt enkelt besöka familjen igen om två månader och se hur de hade det då. Men Elizabeth ville inte ta risken att Karl och Ronja någonsin hade det smutsigt igen. För att försäkra sig om det krävde hon att de skulle släppa in en person som kontrollerade att de städade, vecka för vecka. Helst någon från socialtjänsten men någon annan tillförlitlig person kunde också duga. Någon nämnde Theresa, Karls mamma, som faktiskt jobbade som städerska och borde vara bättre än de flesta på att tala om för folk hur man städar ordentligt. Så småningom enades man om att Theresa kunde duga.

Ronja visste att Theresa inte gillade henne, men hon trodde inte det spelade så stor roll, hon skulle ju bara komma förbi någon gång i veckan och se hur de hade det. Dessutom var hon faktiskt Karls mamma, hon borde stå på deras sida mot socialsekreterarna. Men Theresa gillade verkligen inte Ronja. Efter några veckor kontaktade hon på eget initiativ socialtjänsten och meddelade att Karl och Ronja inte alls skötte sig. De hade lovat att städa på lördagen men när Theresa kom dit på söndagen var det fortfarande ostädat. Och allt var Ronjas fel. Hon anklagade Ronja för att vara passiv. Det är bara Karl som engagerar sig i William, hävdade Theresa. Dessutom ställde Ronja till med bråk: Hon skriker mycket och hotar med att ta livet av sig och en gång knuffa-

de hon Karl, påstod Theresa. Ronja får Karls ADHD att komma tillbaka, tyckte Theresa. Han försöker få Ronja att söka hjälp, men Ronja vägrar. Theresa rapporterade vidare att barnen inte var på förskolan den dagen, eftersom Karl hade försovit sig.

Hade Karl och Ronja fått några möjligheter att kommentera dessa anklagelser så hade de sagt att Karl inte tycker att Ronja är passiv, att hon är den som engagerar sig mest i William eftersom hon tar hand om honom när Karl jobbar. De hade sagt att Karl inte upplever sig vara det minsta kontrollerad, att Ronja inte skriker mer än en genomsnittlig person och att hon inte uttrycker självmordstankar eller självmordshot. Karl hade sagt att vad han kan minnas har Ronja aldrig knuffat honom. Han hade sagt att han inte alls har värre ADHD än någon gång tidigare i sitt liv, om han nu har ADHD alls, han har aldrig fått någon diagnos på det. Inte heller försöker han få Ronja att söka hjälp, det han sagt var att han tyckte att de tillsammans skulle gå i familjeterapi för att förbättra sin relation och för att kunna ta bättre hand om William som inte alltid är helt lätt att passa.

Men varken Ronja eller Karl fick några möjligheter att säga detta. Eva Sethson och Elizabeth Retfalvi gjorde inga som helst ansatser att undersöka sanningshalten i Theresas påståenden. Enbart baserat på hennes skvaller, beslutade socialtjänsten i Olofström att Ronja inte skulle ha hand om några barn.

Om socialtjänsten akut bestämmer sig för att föräldrar inte längre kan anförtros sina barn så finns det omedelbart omhändertagande enligt LVU att ta till. Men som jag varit inne på tidigare så krävs det en del administration för att genomföra ett LVU och dessutom finns alltid risken för att förvaltningsrätten ska upphäva beslutet, särskilt i ett fall som detta där anklagelserna måste betraktas som ganska lösa. Men som bekant så fungerar det för det allra mesta minst lika bra att hota med LVU som att faktiskt LVUa någon.

Någon omedelbar fara tycks det heller inte vara. Theresa kommer in med sin anmälan på måndagen (oklart när men antagligen på förmiddagen). På måndag eftermiddag sammanträder socialsekreterarna och dömer ut Ronja som förälder och gör bedömningen att barnen måste flyttas från hemmet. Sedan går man hem. Problemen anses vara allvarliga nog för att hota med ett omedelbart LVU, men inte tillräckligt allvarliga för att arbeta kvällstid.

Istället väntar man tills förmiddagen därpå, en tisdag, då man kallar Karl (men inte Ronja) till ett möte på socialkontoret. Men redan innan mötet börjar har Eva Sethson varit på förskolan och hämtat Novalie och William och fört dem till socialtjänstens övervakningslägenhet i centrala Olofström. När Elizabeth tar emot Karl och Ronja (som följt med trots att hon inte var inbjuden) på socialkontoret är barnen redan under socialtjänstens kontroll.

På mötet förklarade Elizabeth för Karl att Novalie skulle flytta till Per och att William skulle flytta till HVB-hemmet Notavillan i Karlshamn. Antingen kunde William flytta själv till Notavillan eller så kunde Karl "ta sitt föräldraansvar" (det står faktiskt så i journalanteckningarna) och flytta med William. Några mer förklaringar än så gavs inte. För Karl var det förstås inget svårt val, normala föräldrar överger inte sina barn så han gick med på att flytta till Notavillan tillsammans med William.

Vad Eva och Elizabeth aldrig berättade för Karl var att de inte hade någon som helst rätt att placera honom och William på Notavillan. Ronja var inte involverad, hela vitsen var ju att utesluta henne från föräldraskapet, så hon kunde inte samtycka till någon placering på HVB-hem. Utan båda vårdnadshavarnas samtycke gick det inte att placera William på Notavillan enligt de vanliga reglerna för frivilliga omhändertaganden. Och något LVU fanns ju inte heller. Istället kom de båda socialsekreterarna på något riktigt kreativt: Karl och William skrevs in på Notavillans avdelning för skyddat boende. Det är riktigt, samma skyddade boende där man van-

ligtvis placerar misshandlade och hotade kvinnor fick nu ta emot Karl och William. Att Karl är 1,92 meter lång och kraftigt byggd verkade ingen reagera på, åtminstone står det inget om det i Notavillans anteckningar. Men så fick de också furstligt betalt och hade rimligtvis ingen anledning att ställa alltför ingående frågor om vad hotbilden egentligen bestod i.

Eva och Elizabeth berättade aldrig för Karl att han skulle bo på skyddat boende. Han trodde att han skulle bo på utredningshem tillsammans med William (vilket det i praktiken var, Notavillan bedriver skyddat boende och utredningshem i samma lokaler, det var nog fler än Karl som hade svårt att uppfatta skillnaden där emellan). En annan sak som socialtjänsten inte berättade för Karl var att det inte finns något särskilt lagstöd för att ta med barn till skyddat boende: Misshandlade kvinnor (och män) får gärna gömma sig på ett skyddat boende. Men tar de med sina barn utan att ha sin medförälders godkännande så gör de sig skyldiga till ett brott som heter egenmäktighet med barn. Detta brukar man inte säga till misshandlade kvinnor eftersom man på goda grunder tror att de inte skulle vilja fly från sina män då. Istället låter man dem bryta mot lagen och hoppas att ingen polisanmäler dem. Det är ett tveksamt tillvägagångssätt när det gäller kvinnor som verkligen behöver skydd. Men Karl hade inget skyddsbehov. Den enda anledningen till att han åkte till Notavillan var att socialsekreterarna annars hotade att LVUa hans barn. I praktiken beordrade Eva Sethson och Elizabeth Retfalvi honom att bryta mot lagen, annars skulle de ta hans barn ifrån honom. Begreppet maffiametoder känns mycket passande i sammanhanget.

Novalie åkte också med till Notavillan, men bara för att bli hämtad där av Per, som socialsekreterarna hade kontaktat per telefon. Han hade också blivit instruerad att gå till tingsrätten och begära enskilt boende för Novalie. Gjorde han inte detta kunde även hon bli LVUad. Novalie var för övrigt inte särskilt förtjust i att bli bortförd. Eva Sethson har

skrivit journalanteckningarna som mot hennes vana är ganska detaljerade. Varför de är det vet jag inte, kanske tyckte hon bara att Novalie var ett roligt barn vars beteende borde sparas för eftervärlden:

> *"I bilen på väg till det skyddade boendet gråter Novalie och är upprörd, hon säger att det är Pers fel att detta har hänt och att det är han som bestämt detta. När sosekr [socialsekreterare?] säger att det inte är pappa Per som bestämt detta utan att det är hon som bestämt detta så haglar ord som, du är en elak människa, du får inte bestämma över mig, du är inte polis, du är den elakaste, du är en tjuv mm."*

William vantrivdes starkt i det skyddade boendet och sov bara ett fåtal timmar varje natt. Även på dagarna var han orolig och saknade sin mamma. Eftersom Ronja hade åkt till släktingar i Göteborg tyckte Karl att han kunde åka hem. Det var ju Ronja som var problemet enligt handläggarna, om hon var borta borde det inte vara någon fara om de var hemma. Ronja hade dessutom sagt att hon kunde hålla sig borta om det gjorde att William slapp bo på institution. På måndagskvällen när de hade bott sex dagar på Notavillans skyddade boende tog Karl med sig William och körde hem.

Det är lite oklart vad som händer sedan eftersom journalanteckningar nästan helt saknas. Senare i veckan, medan Karl och William fortfarande bor hemma, kommer Ronja tillbaka till Olofström och träffar William för första gången på över en vecka under en observation i socialtjänstens lägenhet. Arrangemanget gick ut på att Ronja skulle träffa sitt barn under övervakning av Eva Sethson för att den senare skulle utvärdera samspelet mellan mor och barn. Enligt Ronja gick detta möte bra och William var väldigt glad över att se henne. Men i journalen finns ingenting noterat om detta observationsmöte, på andra ställen nämns mötet indirekt så det har med stor sannolikhet ägt rum. Men det var Eva Sethson som övervakade mötet och av egen erfarenhet vet jag att hon inte drar sig för att "glömma" att dokumente-

ra de delar av utredningen som inte går som hon hoppats. Antagligen är det vad som har hänt även här.

Under veckan fortsatte Ronja att hålla sig borta från det gemensamma hemmet för att inte riskera att socialtjänstens vrede återigen skulle drabba familjen. Det hjälpte inte. Eftersom journalanteckningar nästan helt saknas är det svårt att veta riktigt vad som händer på socialkontoret. Enligt Karl fick han ett ultimatum om att han och William skulle flytta tillbaka till Notavillan, annars blev det LVU igen.

Här har referensramarna plötsligt flyttats utan att en läsare av journalanteckningarna har en aning om vad som har hänt. Från början hette det att Ronja var en dålig mamma och att barnen måste skyddas från henne. Karl hade socialsekreterarna inga anmärkningar mot, de verkar tvärtom se honom som en allierad, så länge han gör som han blir tillsagd så nämns han i närmast berömmande ordalag i journalen. Men sedan han flyttade hem och för första gången demonstrerade en egen åsikt som gick på tvärs med socialsekreterarnas så förvandlas han till ett problem. Och när man är ett problem för socialsekreterarna så är man också en dålig förälder. Det är åtminstone det som tycks vara logiken.

Exakt en vecka efter att Karl och William lämnat Notavillan skrivs de in där igen. Den här gången är det inte i skyddat boende utan som en utredningsplacering. Ronja hävdar att hon vid det tillfället inte hade samtyckt till någon placering och ingenting i journalen säger något om att hon skulle ha gjort det. I sådana fall har socialsekreterarna brutit mot lagen genom att göra en SoL-placering utan båda vårdnadshavarnas samtycke. Det är ändå på något vis mer sympatiskt att socialsekreterarna själva bryter mot lagen än att de tvingar Karl att bryta mot lagen, som de hade gjort två veckor tidigare.

En av de märkligare sakerna i den här historien är att Elizabeth Retfalvi och Eva Sethson faktiskt verkar tro att Karl vill flytta ifrån Ronja och ha ensam vårdnad om William. Det är oklart hur socialsekreterarna har fått för sig det-

ta. Karl och Ronja hade vid den här tiden varit ett par i sex år och just flyttat till ett hus tillsammans. Från journalanteckningarna är det också ganska uppenbart att han går med på socialtjänstens insatser för att han känner sig tvungen till det, inte för att han personligen har något emot Ronja. Men det är som att Eva och Elizabeth projicerar sina egna åsikter på Karl och är relativt sympatiskt inställda till honom så länge de lyckas med det. De fortsätter att utgå ifrån att Karl tycker som dem om Ronja tills Ronja får idén att kontakta en advokat. Advokaten pratar med Ronja och med Karl och kontaktar sedan socialtjänsten. I princip säger advokaten inget annat än att Karl och Ronja har en önskan om att bo tillsammans. Det här får socialtjänsten att göra en kovändning, nu får Ronja vara med igen. Man ordnar en plats åt henne också på Notavillan. I journalanteckningarna står det uttryckligen att hon samtycker till sin nya placering, en indikation så god som någon på att hon aldrig fick samtycka till den ursprungliga placeringen av Karl och William. Bara några dagar senare bor de tillsammans på Notavillan alla tre.

Detta blev Ronjas första chans till upprättelse mot svärmoderns anklagelser mot henne. Ingen frågade vare sig henne eller Karl hur de ställde sig till anklagelserna, inte någon gång under hela utredningen, man bara utgick ifrån att de stämde. Men personalen på Notavillan noterar i sina anteckningar att William är mycket glad över att få träffa sin mamma igen och att hon har god hand med honom. De har mer att anmärka på gentemot Karl, som de tycker har dåligt tålamod. Karl invänder att vem som helst kan få dåligt tålamod av att leva konstant övervakad på Notavillan.

Ronja, Karl och William bor tillsammans på Notavillan under resten av utredningen. I mitten av april, nästan exakt tio veckor efter att socialtjänsten först tog kontroll över barnen, avslutas utredningsplaceringen och de får åka hem. Notavillan har ingenting speciellt att anmärka på Karl och Ronjas föräldraförmåga. Man kan säga att de får godkänt.

Det har kostat Olofströms skattebetalare 188 100 kronor att få reda på att Theresas anklagelser var grundlösa.

Men det är givetvis inte så Eva Sethson och Elizabeth Retfalvi ser på saken. I journalen antyds inte ens med en viskning att de ursprungliga anklagelserna kanske var felaktiga eller åtminstone överdrivna. Istället framställs det som att Karl och Ronja har lärt sig massor om föräldraskap under sin påtvingade vistelse på Notavillan och att det är tack vare detta som de nu kan anförtros vården av sitt eget barn igen.

Jag måste skriva barn i singular, för Ronja har numera bara ett barn. Under tiden som hon satt instängd på Notavillan gick Per till tingsrätten och begärde ändrade boendeförhållanden, så som socialtjänsten hade beordrat honom. Tingsrätten gick på Pers linje och Novalie bor numera enbart hos Per. Ronja får träffa sin dotter för umgänge några timmar varje helg.

Ett par månader efter att de släppts ut från Notavillan valde Karl och Ronja att flytta från Olofströms kommun och dess socialtjänst. De flyttade till Ryd, ett mindre samhälle precis norr om gränsen till Olofströms kommun (det ligger i Tingsryds kommun). Helt fria från Olofströms socialtjänst blev de inte av detta, utredningen hade bestämt att de skulle ha en socialpedagoginsats som gjorde hembesök en gång i veckan, besök som fortsatte även sedan de flyttat till Ryd. Socialpedagogen var samma Inga Pettersson som vi hade haft hemma hos oss. Från journalanteckningarna kan man läsa en del om de goda råd hon hade att ge familjen, bland annat hade hon åsikter om hur de skulle packa upp flyttlådorna, hur bokhyllorna skulle fästas i väggen och vad Ronja borde göra åt sina hälsoproblem. Hon var också kritisk till att William hade långt välvårdat hår, det borde klippas menade hon.

Från socialtjänstens anteckningar framgår att socialsekreterarna i Olofström anser att William inte var en helt

normal fyraåring. Framförallt tycker de att han pratar dåligt för sin ålder, med meningar bestående av högst två ord. I förbifarten nämns också att han är överaktiv och sover dåligt. Men utredningen fokuserar inte på William. Trots att den formellt sett handlar om honom så är han en ganska perifer person. Allt fokus ligger istället på Karl och Ronja och deras föräldraförmåga. Om Williams problem omnämns så är det alltid i relation till Ronjas och Karls förmåga att hantera dem. Till exempel noterar Eva och Elizabeth att Karl och Ronja tar för givet att William kommer att kunna börja skolan som normala barn. Med andra ord så misstänker Eva och Elizabeth att William har någon form av intellektuell funktionsnedsättning som gör att han inte ens kommer att kunna gå i en vanlig skola.

Vad gör man, normalt sett, i dagens samhälle, när man misstänker att ett barn inte utvecklas som andra barn? Svaret är: Man kontaktar barn- och ungdomspsykiatrin så att de kan utreda exakt vad som eventuellt avviker och som utformar individualiserad hjälp till barnet ifråga. Inget hade hindrat handläggarna på socialtjänsten i Olofström från att lyfta på luren och ringa BUP. Men det gjorde de aldrig. De var så fokuserade på att hitta fel hos föräldrarna att de aldrig tog sig tid att fundera på vad de kunde göra för att hjälpa barnet.

Det närmaste man kommer är en "utvecklingsbedömning" av William som Notavillan skulle utföra medan familjen bodde där. Men det går inte. När man ska göra utvecklingsbedömningen springer William bara omkring och undersöker allt i rummet och gör inte vad man ber honom om. Det vill säga, William beter sig som om han hade svår ADHD. Men det är det ingen som engagerar sig närmare i. Man bara noterar att utvecklingsbedömningen inte gick att göra och fortsätter som vanligt.

Efter att familjen blev utsläppt från Notavillan hamnade William så småningom i kön för neuropsykiatrisk utredning på BUP. Ett och ett halvt år efter att socialtjänsten först

kopplades in väntar familjen fortfarande på svar om *varför* William pratar dåligt och beter sig stökigt och impulsivt. Några enkla psykologiska tester hade kunnat ge värdefulla ledtrådar om Williams problem beror på låg generell begåvning, autism, ADHD eller något annat. Han och föräldrarna hade kunnat få specifikt utformad hjälp beroende på vilket. Men trots att samhället har lagt hundratusentals kronor på att "hjälpa" denna familj så har de fortfarande inte fått svar på dessa grundläggande frågor.

Socialtjänsten i Olofström är hur som helst mycket nöjd med sin insats. I journalens avslutande anteckning står:

> *"Idag hade vi avslutningssamtal och gick igenom tiden som har varit. Fam[iljen] har gjort en resa som är positiv där de har lärt sig vad barn behöver. Fam är tacksam både till Notavillan samt till socialen i Olofström, där de kan se att de har fått mycket hjälp,Fam är lite oroliga hur det ska bli i framtiden utan hjälp, Ut[redare] uppgav att få de problem eller undrar om något så ring och fråga då Eva[Sethson] eller någon annan person de känner om råd."*

Jag visade Ronja avslutningen av journalen och frågade vad hon tyckte om det. Hon hade inte tänkt på det tidigare:

"Va," sa hon upprört. "Skulle vi vara tacksamma över att William inte kan sova på nätterna och inte klarar av att vara ensam ens en minut längre? För det är vad de har gjort för oss."

Men ur Eva Sethsons perspektiv framstår de antagligen som tacksamma. Varför skulle de säga något annat till henne? Då skulle hon kunna bestämma att de inte i tillräcklig grad har "lärt sig vad barn behöver" och tvinga in dem på Notavillan igen. Har man väl blivit en av socialtjänstens familjer är det svårt att ta sig ut igen. Ett av de få sätt som finns är att vara så inställsam att socialsekreterarna tror att de lyckats bota en och därför inte längre behöver socialtjänstens hjälp.

Karl och Ronja är helt vanliga människor. Men hur vanlig är

deras historia? Det vet jag inte. Att jag alls känner till den beror enbart på att Ronja, samma dag som hennes barn togs ifrån henne, skrev en desperat anmälan till Justitieombudsmannen. Den gick i princip ut på att socialsekreterarna var osakliga, orättvisa och otrevliga, kort sagt en typisk JO-anmälan och JO la typiskt nog ner den utan åtgärd. Men JO-anmälningar är offentliga och jag hittade både Ronjas anmälan och hennes kontaktuppgifter när jag begärde ut alla JO-anmälningar mot socialtjänsten i Olofström. Det är alltså ren slump som gjort att jag har fått veta något om detta fall av grovt myndighetsmissbruk. Eva Sethson och Elizabeth Retfalvi utnyttjade samvetslöst Karls omsorger om sitt barn till att splittra hans familj. Att Evas och Elizabeths insatser bröt flagrant mot både lagar och allmän moral behövde de aldrig oroa sig för. Ingen utomstående granskade eller ifrågasatte deras arbete. *Business as usual* hos socialtjänsten.

Skurksocionomer

Med tanke på vad vi själva hade varit med om så borde kanske inte Ronjas och Karls historia vara så uppseendeväckande, även om övergreppen de utsattes för på många sätt var värre de min familj utsattes för. Ändå blev jag uppriktigt förvånad över socialsekreterarnas agerande i deras fall. Inte över Eva Sethsons del i det, förstås. Från henne förväntade jag mig inget annat än absurt beteende på en närmast komisk nivå (om det inte hade varit så tragiskt vill säga).

Den som verkligen förvånade mig var Elizabeth Retfalvi. Elizabeth hade inte varit en central del i min familjs utredning, men jag hade ändå träffat henne några gånger. Vid dessa möten hade hon alltid gett ett professionellt och korrekt intryck. Hon var inte den som hävde ur sig uppenbara dumheter, tvärtom var hon mycket bra på att parera mina invändningar utan att egentligen komma med någon mer information. Även om hon bitvis var både känslokall och översittaraktig fick jag ändå intrycket att hon var rätt intelligent, åtminstone jämfört med Emma Lilja och Eva Sethson. Elizabeth var visserligen otrevlig, men hon framstod ändå som kompetent och korrekt.

Men det är inte korrekt att hota människor att begå lagbrott på det sätt som Elizabeth gjorde mot Karl. Även om det på någon absurd nivå faktiskt är lagligt för en socialsekreterare att göra som hon gjorde så kan det aldrig bli korrekt. Vem som helst som tänker efter minsta lilla ser att systemet med skyddade boenden undermineras om det börjar användas av socialsekreterare som känner för att kringgå de redan mycket liberala lagarna för hur socialtjänsten får omhänderta barn. Hur kunde Elizabeth göra sig skyldig till ett så samvetslöst beteende? Jag hade väldigt gärna hört hennes förklaring till det, eller för den delen hennes tankar kring socialtjänstens uppdrag mer generellt. Till skillnad från sina kollegor (och överordnade) framstår Elizabeth

som tillräckligt intelligent för att kunna reflektera kring sitt arbete och de konsekvenser det får. Tyvärr har hon tackat nej till alla mina förfrågningar om en intervju.

En stat i staten

Efterhand som jag läste mer om socialt arbete i Sverige, började bitarna falla bättre på plats: Pernilla Söderberg, Anne Hiller och Christina Witt, de stockholmska socionomer som skrev den broschyr där en fiktiv familj behandlas hårdhänt och godtyckligt av socialtjänsten, är med största sannolikhet också utmärkt korrekta i sitt yrkesutövande. Men vad de i praktiken förespråkar är ett mycket liberalt förhållningssätt till lagen. De beskriver ett fall där en familj blir påtvingad omfattande åtgärder trots att det med stor sannolikhet inte finns några lagliga möjligheter att omhänderta barnen enligt LVU, som om detta var det normalaste man kan göra inom svenskt socialt arbete. Hundratals, kanske tusentals, socionomer har läst deras instruktionsbroschyr sedan den publicerades år 2014. Ingen har reagerat, åtminstone inte så att det har hörts offentligt.

Detta får mig att misstänka att en socionom faktiskt kan vara korrekt och ändå strunta i lagen. Det finns mycket lite lagar som reglerar socionomers verksamhet i Sverige. Kontrollen över att dessa lagar följs är mycket svag. Och även när någon fälls för att ha brutit mot dem så är konsekvenserna för den enskilda socionomen obefintliga[133]. Det är bara en liten överdrift att säga att socionomerna gör som de vill. De har ett uppdrag från politikerna, att hjälpa barn, men närmast total frihet i hur de fullföljer detta uppdrag. Många socionomer verkar se lagen mer som en rekommendation än som fasta regler att verka inom.

Ironiskt nog är detta helt i enlighet med de sociologiska teorierna (ironiskt eftersom sociologi är ett av de obligatoriska ämnena i en socionomexamen). Sociologen Robert Michels formulerade i början av 1900-talet *oligarkins järn-*

lag. Mycket kort sammanfattat går den ut på att alla organisationer har en byråkrati. Tjänstemännen inom denna byråkrati har ett egenintresse av att överdriva sin egen betydelse och strävar efter att utöka sin makt och sitt inflytande. De gör detta genom att utnyttja det informationsövertag och den auktoritetsposition som byråkratin ger dem.

Detta är en förvånansvärt bra beskrivning av socialtjänstsverige. När de moderna socialtjänsterna skapades 1982, så var det uttryckliga målet att socialtjänsten skulle bli mindre förmyndaraktig och mer stödjande. Till en början fungerade det också ungefär som det var tänkt. Under hela 1980-talet minskade antalet omhändertagna barn stadigt[134]. Socialtjänsten hade fått en uppgift och de hade löst den. Men sedan vände det. Från början på 1990-talet ökade antalet omhändertaganden[135]. Den ökningen fortsätter fortfarande, snart trettio år senare. Efter att ha fullgjort sitt ursprungliga uppdrag blev socialtjänsterna lämnade att definiera sin egen uppgift. De fortsatte att göra det de kunde, att omhänderta barn, och de hittade ständigt nya skäl för att expandera denna verksamhet. De kunde göra detta eftersom det övriga samhället ser dem som auktoriteter på barn och familjer och eftersom de själva väljer vilken information de vill förmedla till allmänheten[136]. Socialtjänstens verklighetsuppfattning har nästan alltid fått stå oemotsagd. Det omgivande samhällets uppgift har i stort sett begränsats till att skjuta till mer pengar. Kritiker har alltid kunnat avfärdas med att de är barnfientliga eller på något annat sätt moraliskt suspekta.

Därmed har socialtjänsten som organisation i stort sett lämnats att definiera sina egna behov av resurser och tvångsmedel, och att utvärdera sina egna insatser. Inte minst det senare har fått verksamheten att expandera: Grundläggande psykologi säger att människor gärna uppvärderar sin egen insats och gillar att tänka på sitt arbete som viktigare än det egentligen är. Om det är ens arbete att omhänderta andras barn är det lätt att inbilla sig att betydligt fler barn behöver omhändertas än vad som egentligen

är fallet. År 1990, när antalet barnomhändertaganden var historiskt lågt i Sverige, skrev Socialstyrelsen i en rapport att det ligger en grundläggande motsättning mellan att beordra en organisation att arbeta med fosterbarnsvård och samtidigt minska användningen av fosterbarnsvård[137]: Det är helt enkelt mycket svårt att få människor att acceptera att det de gör och har gjort under lång tid är något dåligt. Därför är det inte rimligt att förvänta sig att socialtjänstbyråkratin ska reformera sig själv. Initiativet till en sådan förändring måste komma utifrån, från politiker och medborgare som står utanför den byråkratiska oligarkin.

Framför allt, gör ingen skada

Socionomer klagar ibland på sitt yrkes låga status[138]. Underförstått antyder de att omgivningen borde värdera deras arbete högre. Men vad de glömmer då är att de själva inte värderar sitt arbete särskilt högt. Socialsekreterare omhändertar i stor utsträckning barn på lösa grunder efter mediokra utredningar och placerar dem i fosterhem utan att veta vad som kommer att hända eller följa upp ordentligt det som faktiskt händer. Det är inte ett beteende från en yrkesgrupp som håller sitt arbete särskilt högt, eller har vad vi i dagligt tal skulle kalla yrkesheder.

I detta skiljer sig socionomerna från en annan yrkesgrupp som också arbetar med människor i nöd men har enormt mycket högre yrkesstatus, nämligen läkarna. Skillnaden i status kan kanske förklaras med att folk i allmänhet gärna vill bli hjälpta av läkare, de söker sig till sjukvården frivilligt, medan socionomers klienter till stor del har blivit tvingade till socialtjänsten.

Men läkare har också mycket högre tankar om sitt arbete och har också högre krav på sig själva. En läkare med självaktning skulle aldrig få för sig att rekommendera en patient en behandling som inte var noggrant vetenskapligt granskad och med viss sannolikhet var fördelaktig för patienten.

Detta sammanfattas bäst med läkaretikens kända latinska maxim: *primum non nocere*, vilket översatt till svenska blir ungefär: framförallt, gör ingen skada. Vad den innebär i praktiken för läkare är att om man inte har goda skäl att anta att ens behandling är till nytta för patienten så är det bättre att inte göra något alls.

Även socialarbetare skulle behöva svära en sådan ed. Liksom de nämndemän och domare som sätter prejudikat för socialt arbete. Mycket forskning har utförts om samhällsvård i Sverige, och denna forskning har kommit fram till att det finns stora risker med att fosterhemsplacera barn. Ändå tar lagen ingen hänsyn till dessa risker. Att barnets bästa alltid ska vara målet är en väldigt bra princip. Men av någon anledning är den principen inte inskriven i socialtjänsternas huvudsakliga redskap: LVU. Domstolarna som dömer i LVU-fall bryr sig inte alls om barnets bästa, utan undersöker enbart om barnet uppfyller vissa lågt satta krav för "risk för skada" i sitt nuvarande hem: De tar ingen hänsyn till att fosterhemsplacering i sig utgör en betydande risk för skada. Allt detta är mycket underligt: De flesta skulle nog trots allt säga att det bara är när det finns goda, och vetenskapligt grundade, skäl att tro att ett omhändertagande faktiskt gör livet bättre för ett enskilt barn som det kan anses vara berättigat. Detta är så självklart att det är märkligt att det inte redan är inskrivet i lagen.

Vad behöver hända?

Forskning kan säga något om vilka former av socialt arbete som är framgångsrika och vilka som är rent skadliga. Men bara socialarbetare med egen erfarenhet av framgångsrikt socialt arbete kan säga exakt hur man utför det. Svenska kommuner har mycket stor frihet i hur de utformar sitt barnskyddsarbete. Detta är en styrka när de leder till att vissa kommuner kan vara föregångare och utveckla välfungerande metoder. Men det är en svaghet när det låter övriga

kommuner strunta i andras framgångar och fortsätta på sina egna ofungerande spår. Här finns det utrymme att på nationell nivå samla in metoderna från de bästa kommunerna och sprida dem till resten av landet. Det måste väl vara vad som avses med socialtjänstlagens skrivningar om att socialt arbete ska ske enligt vetenskap och beprövad erfarenhet? Lagarna behöver ändras så att alla kommuner inte bara *kan* arbeta som de bästa kommunerna gör, utan *måste* göra det.

Men hur vetenskapligt socialtjänsten än arbetar, och hur noggrant de än följer upp sina insatser, kommer socialt arbete ändå alltid att innehålla en subjektiv komponent. Det finns uppenbara fall där det inte råder några tvivel om vad som bör göras. Men de flesta fall ligger i en gråzon, där man inte kan, ens med den mest beprövade vetenskap och erfarenhet, förutsäga vad som är bäst att göra med någon tillfredsställande precision. Socialt arbete medför till sin natur ett inte obetydligt mått av godtycke.

I Sverige idag utövas det godtycket av socialsekreterare, och till mindre del av jurister. I de många gränsfall där vetenskap och erfarenhet inte ger några klara indikationer så måste dessa lita på sitt sunda förnuft, sin magkänsla, sitt humör för dagen eller sitt horoskop. Detta är helt fel tänkt i grunden. I de fall samhällets samlade visdom inte kan säga vad som är bäst för en viss person ska beslutet om den personen inte tas av opersonliga tjänstemän. Det ska tas av personen själv.

Är det någon som ska tycka något om ett barns tillvaro, är det först och främst barnet själv. Som det nu är får barn under femton år överhuvudtaget inte uttala sig i domar som rör hela deras framtid. Barn över femton år får visserligen uttala sig men det finns ingenting som säger att domstolen lyssnar på dem. Jag har sett flera exempel på LVU-domar där barn mellan 15 och 18 år har placerats i fosterhem mot sin vilja för att de biologiska föräldrarna inte ansågs tillräckligt bra. 15-18-åringar anses i allmänhet vara vuxna nog för att

flytta hemifrån och sköta sin vardag på egen hand, men tillåts ändå inte avgöra om de har det bra nog hemma hos sina föräldrar eller inte. Det är bortom märkligt.

I de fall barnen faktiskt inte kan tycka något själva får det ansvaret läggas på föräldrarna.

Det är inte en idealisk lösning: Föräldrar är inte alltid perfekta. Men myndigheter är inte heller perfekta. Och föräldrar har oftast ett trumfkort som ingen tjänsteman kan mäta sig med: de känner sina barn och de känner *för* sina barn. Bara om det är uppenbart att barn och föräldrar har motstridiga intressen, finns det anledning för samhället att träda in och fatta beslut i föräldrarnas ställe.

Lite hårddraget så finns det idag två sorters människor som kan förstöra ett barns uppväxt: dåliga föräldrar och dåliga socialsekreterare. Traditionellt sett har dåliga föräldrar varit det större problemet, om så bara för att föräldrarna är många fler. I samband med att samhällets ambitioner har skruvats upp har ansträngningarna att hjälpa barn mot dåliga föräldrar ökat. Problemet med att föräldrar har brister har man försökt lösa genom att flytta över en allt större del av makten över barnen från föräldrar till socialsekreterare.

I takt med att makten har förskjutits har det andra problemet växt sig större: Att även socialsekreterare har brister. Även frånsett personliga brister har socialsekreterarna ett svårt utgångsläge i jämförelse med föräldrarna: Det har visat sig att en familj inte är någon institution. Även om socialsekreterarna har åtskilliga miljarder till sitt förfogande lyckas de inget vidare med att köpa familj för pengar. En familj är helt enkelt väldigt svår att upphandla.

Detta är insikter som ännu inte drabbat de flesta av Sveriges socialtjänster. De ser fortfarande bara problemet med dåliga föräldrar och därför omhändertar de fler barn än någonsin. Att det finns föräldrar som inte är så bra för sina barn som de hade kunnat vara råder det ingen tvekan om. Men det är också tveklöst så att det finns många socialsekreterare som är direkt skadliga för de barn de kommer i kon-

takt med. Idag, när två barn i varje skolklass kan förvänta sig att bli omhändertagna av socialtjänsten, är det möjligt att vågskålen redan har tippat över. Kanske är det största hotet mot Sveriges barn inte deras föräldrar, utan deras socialsekreterare.

Kommentarer till texten

När jag under skrivandet av den här boken har rotat i socialtjänstens arbete har jag nästan alltid mötts av reaktionen: Släpp det och gå vidare. Antagligen har de sagt det i all välmening i tron att jag har hakat upp mig på det som varit.

Men de kan också ha varit oroliga över att saker som inte borde bli kända kommer upp till ytan. Att socialtjänstens klienter skriver om sina upplevelser offentligt är ovanligt. Jag minns fortfarande Izabela Szabos uttryck av besvärad förvåning när jag frågade om man inte kunde få ut sina journalanteckningar i PDF-format för att lättare kunna skicka dem vidare. Socialtjänsten håller hög sekretess och den förväntar sig att deras klienter också ska göra det. Man kan säga att den skäms å sina klienters vägnar.

Det är också den inställningen som gör att socialtjänsten kan fortsätta i samma spår år efter år. Om ingen kan eller vill ställa sig upp och säga att det här har jag varit med om och det är oacceptabelt, så kommer systemet inte att förändras. Som vi såg i Karls och Ronjas exempel så är det fullt möjligt för socialtjänsten att förstöra folks liv fullständigt och ändå tro att de har gjort något bra. Jag har visserligen klagat mycket och högljutt till alla som har velat lyssna om vad jag tycker om socialtjänstens arbete, utan att någon har brytt sig nämnvärt. Chefen för barnavårdsenheten, Anna Brandholm, har visserligen erkänt att "det blev fel" i min familjs fall. Vad hon däremot inte kunde förmå sig att säga var att de hade gjort fel. Något blev fel, ingen är skyldig, nu jobbar vi vidare som vanligt. Tyvärr tror jag att den inställningen är mycket vanlig i verksamheter som aldrig granskas utifrån.

Med den här boken har jag velat bryta mot socialtjänstens normala tystnadskultur. Allt är beskrivet som det verkligen var, och i det ingår att alla namn ska vara de verkliga personernas namn.

Helt konsekvent har jag inte kunnat vara i namnfrågan. Framförallt ville inte Karl och Ronja bli offentliga, både de och deras familjemedlemmars namn är därför fingerade.

Det andra stora undantaget är mina barn. Den här boken både handlar och inte handlar om dem. Allt som har hänt har hänt på grund av dem, men de är inte aktörer i egen mening utan objekt som resten av personerna har cirklat kring. Det finns ingen anledning att de ska bli kända för vad andra har gjort med dem. För att ytterligare dölja våra barns identitet är min man genom hela texten bara känd som Anders. Han och jag har i praktiken skrivit den här boken tillsammans så han hade lika gärna kunnat stå på omslaget som medförfattare. Men eftersom han delar efternamn med våra barn så har han valt att avstå från det.

För myndighetspersoner gäller snarare det omvända. Där har jag angett kompletta namn även när det inte har varit strikt nödvändigt. Detta eftersom jag anser att personer med myndighetsmakt både kan och bör granskas.

Kritiska läsare tror kanske att jag har skrivit denna bok som en personlig vendetta mot dem som har behandlat min familj illa. Det ligger ett korn av sanning i det: Under och direkt efter omhändertagandet tyckte jag mycket illa om mina socialsekreterare. Men det är länge sedan nu och känslor svalnar med tiden. Jag tycker fortfarande att de borde byta jobb. Men ju mer jag lärde mig om barnavårdsarbete i Sverige, desto mer förstod jag att det stora problemet inte är enstaka socialsekreterare eller ett enskilt socialkontor, utan hela systemet. Syftet med mina berättelser om specifika händelser på socialtjänsten i Olofström är främst av allt att illustrera ett allmänt problem. Den här boken är inte riktad mot enskilda tjänstemän så mycket som mot hela socialtjänsten. Jag hoppas att socialtjänstens representanter ser det på motsvarande sätt, och fokuserar mindre på mig som person och mer på det faktum att så många av deras klienter är missnöjda. Min familj är bara en av många.

Tack till

Anders Kastor, socialtjänsten i Hjo
Andrew Turnell, Resolutions Consultancy
Användaren Pentyl på Flashback
Bo Vinnerljung, Stockholms universitet
Carl Samuelson
Carola Aili
Ela Klayman-Cohen, Statistiska centralbyrån
Hillevi Rydh, Socialstyrelsen
Jennie Lindeberg, socialtjänsten i Hjo
Joakim Sigvald
Johan Tornberg, Jämshögs och Gränums skolor
Karl Hamstedt, advokat
"Karl och Ronja"
Linn van Bruggen, Landa
Lisa Ågren, Socialstyrelsen
Maciej Zaremba, journalist
Peter Nylén, legitimerad psykolog, Göteborg
Tommy Lundström, Stockholms universitet

Noter

[1] Socialstyrelsen 2017
[2] Statistiska Centralbyrån 2018
[3] Socialstyrelsen 2017
[4] Unicef 2016, sid 15-16
[5] Unicef 2016, sid 21
[6] Vinnerljung 2006 och Vinnerljung 2008
[7] Unicef 2016, sid 19-20
[8] Wahlgren 2009
[9] World Health Organization 2007
[10] Socialstyrelsen 2017
[11] Socialstyrelsen 2017
[12] Rådet för främjande av kommunala analyser 2018
[13] Rådet för främjande av kommunala analyser 2018
[14] Lag 1902:67
[15] Socialstyrelsen 2017 och motsvarande rapporter från Socialstyrelsen över insatser för barn och unga tillbaka till 2001
[16] Länsstyrelserna 2008
[17] Statistiska Centralbyrån 2018b
[18] Statistiska Centralbyrån 2018b
[19] Munro 2008, 81%
[20] Munro 2008, 70-71%
[21] https://www.dn.se/insidan/utredningar-baseras-pa-skvaller/
[22] Stockholms stad 2014
[23] Stockholms stad 2014, sid 104
[24] Stockholms stad 2014, sid 106
[25] Stockholms stad 2014, sid 110
[26] Stockholms stad 2014, sid 106
[27] Stockholms stad 2014, sid 32
[28] Edvardsson 2017
[29] Stockholms stad 2014, sid 22
[30] Stockholms stad 2014, sid 32
[31] Socialtjänstlagen 14 kap. § 1
[32] Dagens juridik 2015
[33] studera.nu 2016
[34] https://statistik.uhr.se/

[35] Högskoleverket 2010
[36] Zaremba 2015
[37] Sköld och Fränkel 2015
[38] Forkby 2015
[39] Länsstyrelserna 2008
[40] Socialstyrelsen 2017
[41] Socialstyrelsen 2017
[42] Autism- och Aspergerförbundet 2009
[43] Bouchard 1998
[44] https://en.wikipedia.org/wiki/Refrigerator_mother_theory
[45] Lehmann 2013
[46] Lehmann 2013, sid 7
[47] Danielson 2015
[48] Socialstyrelsen 1995
[49] Westerberg 2011 och Socialstyrelsen 1995
[50] Vinnerljung 1996b, sid 47
[51] Weigl 2017
[52] Eskilstunakuriren 2017
[53] http://mobil.teyo12.bloggplatsen.se/2017/07/03/11457399-jag-ska-ta-sjalvmord-blir-bara-14
[54] Autism- och Aspergerförbundet 2009
[55] Autism- och Aspergerförbundet 2009
[56] SOSFS 1997:15, sid 28
[57] SOSFS 1997:15, sid 27
[58] Hejlskov och Wiman 2015, sid 102
[59] Hejlskov och Wiman 2015, sid 144
[60] Wikström 2014, sid 235-236
[61] Stockholms läns landsting 2017
[62] Ehlers Gillberg 1993
[63] Stockholms läns landsting 2017
[64] King & Scott 2014
[65] Forsberg 2017
[66] Brottsbalken 3 kap. § 5
[67] Dagens juridik 2014
[68] Hovrätten för Övre Norrland, Mål nr B 7-14
[69] Schulman 2011
[70] https://www.tns-sofres.com/publications/les-francais-et-la-fessee
[71] Ferguson 2013

[72] Amato och Sobolewski 2001
[73] Högsta förvaltningsdomstolen 262-17
[74] Sveriges Radio 2017
[75] https://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/barnoch ungaisocialtjansten/barnochvald
[76] Kitzmann et al 2003
[77] Regeringskansliet 2018
[78] Socialstyrelsen 2012
[79] Cato 2014
[80] Åström och Rejmer 2008
[81] Landberg 2009
[82] Johansson 2011
[83] Brottsförebyggande rådet 2018
[84] Brottsförebyggande rådet 2011
[85] Brottsförebyggande rådet 2011
[86] Weigl 2017b
[87] Vinnerljung 1995
[88] Vinnerljung 2005
[89] Braciszewski 2012
[90] Vinnerljung 2006, sid 31-32
[91] Courtney 2007
[92] Vinnerljung 2006
[93] Vinnerljung & Hjern 2014
[94] Cederström 1990
[95] Börjesson 1990
[96] Vinnerljung, Öman, Gunnarsson 2005
[97] Vinnerljung, Öman, Gunnarsson 2005
[98] Tideman 2011
[99] Vinnerljung, Franzén 2006b
[100] Unicef 2003
[101] Observatorio de la Infancia 2017
[102] Lehmann 2013, sid 22
[103] Doyle 2008
[104] https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/efter-hundattacken-socialtjansten-startar-utredning
[105] https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/familjehems pappa-atalas-efter-att-ettaring-dog
[106] Vinnerljung 1996b
[107] Socialstyrelsen 2014b

[108] Duyme 1999
[109] Vinnerljung 2011
[110] Hansen 2005
[111] Hansen 2005
[112] Unicef 2015, sid 23
[113] http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic/grunderna
[114] Stockholms stad 2014b, sid 32
[115] Stockholms stad 2014b, sid 31
[116] Stockholms stad 2014b, sid 39
[117] Stockholms stad 2014b, sid 33
[118] Stockholms stad 2014
[119] Jansson 2011
[120] Turnell och Edwards 1999, sid 17
[121] Turnell och Edwards 1999
[122] Östlund 2018, sid 4
[123] https://web1.heroma.se/Prod/KAO_P/externwebbv2/(S(dht2hxrizn0ecw5wgkuhwfoj))/LedigaJobb/EW2PageAnnons.aspx?arenderef=58776140051601307918&benamning=Socialsekreterare
[124] Socialstyrelsen 2017
[125] Östberg 2018, sid 7
[126] Östberg 2018, sid 46-47
[127] Östberg 2018, sid 52-53
[128] Turnell och Edwards 1999, sid 7-8
[129] Statistiska centralbyrån 2018c
[130] Socialstyrelsen 2016b
[131] http://www.gp.se/nyheter/gp-granskar/föräldrarnas-förskolekrav-live-sänd-när-vår-dotter-bär-slöja-1.6320374?noAccess=true&aId=1.6320374
[132] https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/knnm9/forskare-240-000-unga-i-sverige-kan-vara-drabbade
[133] Zaremba 2015
[134] Statistiska centralbyrån 1991
[135] Socialstyrelsen 1996
[136] Föreningen Sveriges socialchefer 2018
[137] Jag har inte kunnat få tag i den ursprungliga rapporten, men den finns refererad i Vinnerljung 1996, sid 148
[138] Framtidens karriär – Socionom 2018

Källförteckning

Amato, P. R. och Sobolewski, J. M. (2001). *The effects of divorce and marital discord on adult children's psychological well-being*. American Sociological Review. 66 (6): 900–921.

Bouchard, T.J. (1998) *Genetic and environmental influences on adult intelligence and special mental abilities.* Human Biology. 1998 Apr;70(2):257-79.

Braciszewski, J. M., & Stout, R. L. (2012) *Substance use among current and former foster youth: A systematic review.* Children and Youth Services Review, 34(12), 2337-2344.

Brottsförebyggande rådet (2011) *Den polisanmälda barnmisshandeln - Utvecklingen fram till 2009.* Rapport 2011:16. ISBN: 978-91-86027-79-7

Brottsförebyggande rådet (2018) *Barnmisshandel.* Uppdaterad 2018-05-16. https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/barnmisshandel.html

Börjesson, B & Håkansson, H. (1990) *Hotade - försummade - övergivna.* Raben & Sjögren.

Cato, M. (2014) *När samhället tar ett* barn. Advokaten nr 1 2014 årgång 80, hämtad 2018-02-17 från https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2014/Nr-1-2014-argang-80/Nar-samhallet--tar-ett-barn/

Cederström, A. (1990) *Fosterbarns anpassning – en relationsproblematik.* Doktorsavhandling, Stockholms universitet, pedagogiska institutionen

Courtney, M. E., Dworsky, A. L., Cusick, G. R., Havlicek, J., Perez, A., & Keller, T. E. (2007) *Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth: Outcomes at age 21.* December 2007, Portland State University, PDXScholar. https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=socwork_fac

Dagens juridik (2014) *Stängde in dotter på rummet när hon inte ville lägga sig - döms för olaga frihetsberövande.* Publicerad 2014-

02-06. http://www.dagensjuridik.se/2014/02/stangde-dotter-pa-rummet-nar-hon-inte-ville-lagga-sig-doms-olaga-frihetsberovande

Dagens juridik (2015) *Föreståndare för förskola som dröjt med orosanmälan fälls för tjänstefel.* Publicerad 2015-04-16.

http://www.dagensjuridik.se/2015/04/dagisforestandare-som-drojt-med-orosanmalan-om-sexovergrepp-falls-tjanstefel

Danielson, M. (2015) *The diagnosis and treatment of ADHD among children in foster care using Medicaid claims data, 2011.* 2015 AAP National Conference and Exhibition. American Academy of Pediatrics. Sammanfattning läst på: https://aap.confex.com/aap/2015/webprogrampress/Paper30570.html

Doyle Jr., Joseph J. (2008) *Child Protection and Adult Crime: Using Investigator Assignment to Estimate Causal Effects of Foster Care.* Journal of Political Economy. Aug 2008, Vol. 116 Issue 4, p746-770.

Dyume, M. Dumaret, A. Tomkiewicz, S. (1999) *How can we boost IQs of "dull children"?: A late adoption study.* PNAS July 20, 1999. 96 (15) 8790-8794

Edvardsson, B. & Vahlne Westerhäll, L. (2014) *På saklig grund: utredningsarbete inom socialtjänsten.* Gleerups Utbildning. ISBN: 978-91-40-69726-4.

Ehlers S, Gillberg C. (1993) *The epidemiology of Asperger's syndrome: a total population study.* J Child Psychol Psychiatry. 1993 Nov 34(8) sid. 1327–50.

Ekonomifakta (2018) *Statsbudgetens utgifter.* Hämtad 2018-06-25 från: https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Offentlig-ekonomi/Statsbudget/Statsbudgetens-utgifter/

Eskilstunakuriren (2017) *"Linda", 14, är död.* Publicerad 2017-09-04. https://www.ekuriren.se/sormland/linda-14-ar-dod/

Ferguson, C. J. (2013) *Spanking, corporal punishment and negative long-term outcomes: a meta-analytic review of longitudinal studies.* Clin Psychol Rev. 2013 Feb;33(1):196-208.

Forkby, T., Höjer, S., & Liljegren, A. (2013). *Making sense of common sense. Examining the decision-making of politically appointed representatives in Swedish child protection.* Child & Family Social Work, 21(1): doi: 10.1111/cfs.12100

Forkby, T., Höjer, S. & Liljegren, A. (2015) *Questions of control in child protection decision making – Laypersons' monitoring and governance in child protection committees in Sweden.* Journal of social work. 15(5): 537-557

Forsberg, N. (2017) *"Barn blir inte som sina föräldrar, de blir som sina kompisar".* Expressen 2017-07-10. https://www.expressen.se/kultur/ungkultur/barn-blir-inte-som-sina-foraldrar-de-blir-som-sina-kompisar/

Framtidens karriär – socionom (2018) *Lön och status som speglar ansvaret.* Skriven av Marianne Sjöberg, publicerad 2018-01-31. http://socionomkarriar.se/artikel/lon-och-status-som-speglar-ansvaret/

Föreningen Sveriges socialchefer (2018) *Media granskar socialtjänsten.* Publicerad 2018-03-26, läst 2018-04-16. http://www.socialchefer.se/media-granskar-socialtjansten/

Gershoff, E. T. (2002) *Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review.* Psychological Bulletin, 128(4), 539-579.

Hansen, S. (2005) *Extramamma, jourmamma och reservmormor.* Blekinge Läns Tidning, publicerad 2005-06-13, http://www.blt.se/nyheter/extramamma-jourmamma-och-reservmormor/

Hejlskov, B., Wiman, T. (2015) *Barn som bråkar: Att hantera känslostarka barn i vardagen.* Natur Kultur Akademisk. ISBN: 9789127141988

Högskoleverket (2010) *Orsaker till studieavbrott.* Högskoleverkets rapportserie 2010:23 R. http://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e2b75/1487841902297/1023R-orsaker-studieavbrott.pdf

Johansson, S. (2011) *Rätt, makt och institutionell förändring. En kritisk analys av myndigheters samverkan i Barnahus.* Lund Studies

in Sociology of Law 35.
http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/3440437/1856760.pdf

King, C. B., & Scott, K. L. (2014). *Why are suspected cases of child maltreatment referred by educators so often unsubstantiated?.* Child abuse & neglect, 38(1), 1-10.

Kitzmann, K. M., Gaylord, N. K., Holt, A. R., Kenny, E. D. (2003). *Child witnesses to domestic violence: A meta-analytic review.* Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71(2), 339-352.

Landberg, Å. (2009) *Boken om Barnahus : samverkan med barnet i centrum.* Gothia. ISBN: 9789172056312

Lehmann, S., Havik, O. E., Havik, T., & Heiervang, E. R. (2013) *Mental disorders in foster children: a study of prevalence, comorbidity and risk factors.* Child and adolescent psychiatry and mental health, 7(1), 39.

Länsstyrelserna (2008) *Socialtjänsten och barnen - länsstyrelsernas granskning av den sociala barn- och ungdomsvården 2006-2007.* ISBN: 9789172813014
https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2e0f9f621636c8440272ada1/1528460538918/Socialtj%C3%A4nsten%20och%20barnen.pdf

Munro, E. (2008) *Effective child protection.* Second edition. SAGE publications. ISBN 978-1-4129-4694-0.

Observatorio de la Infancia (2017). *Boletín de datos estadísticos de medidas de protección a la infancia.* Boletín número 19, Datos 2016.
http://www.bienestaryproteccioninfantil.es/imagenes/tablaContenidos03SubSec/Boletinproteccion19provisional.pdf

Regeringskansliet (2018) *Att låta barn bevittna brott blir straffbart.* Publicerad 2018-06-15.
https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/06/att-lata-barn-bevittna-brott-blir-straffbart/

Rådet för främjande av kommunala analyser (2018) *Kommun- och landstingsdatabasen.* http://www.kolada.se

Schulman, A. (2011) *"Var går gränsen för barnaga?".* Nyheter24. Publicerad 2011-09-14.

https://nyheter24.se/noje/kandisar/611337-anitha-schulman-var-gar-gransen-for-barnaga

Sköld, C. & Fränkel, T. (2015) *Zaremba drivs av egna teser*. Svt Opinion 2015-05-06. Hämtad från https://www.svt.se/opinion/article2902910.svt

Socialstyrelsen (1995) *Sammanbrott i familjehem*. SoS-rapport 1995:9.

Socialstyrelsen (2012) *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn*. Artikelnr 2012-4-1. https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18655/2012-4-1.pdf

Socialstyrelsen (2012b) *Oplanerade avbrott i familjehemsplaceringar av yngre barn och långvarigt placerade barn*. Artikelnummer 2012-11-28, publicerad november 2012. https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18913/2012-11-28.pdf

Socialstyrelsen (2014b) *BRA-fam – en standardiserad bedömningsmetod vid rekrytering av familjehem*. http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-2-5

Socialstyrelsen (2017) *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2015 och 2016*. Artikelnummer 2017-9-2, https://www.socialstyrelsen.se/publikationer2017/2017-9-2

Socialstyrelsen (2017b) *Individ- och familjeomsorg - Lägesrapport 2016*. Artikelnummer 2016-2-22, ISBN 978-91-7555-368-9. https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20080/2016-2-22.pdf

Statistiska centralbyrån (1991) *SocialtjänstStatistik 1982-1989*. Sveriges officiella statistik, Stockholm 1991. https://www.scb.se/H/SOS%201911-/Socialtj%C3%A4nst/Socialtj%C3%A4nststatistik%20(SOS)%201982-1989/Socialtjanststatistik-1982-1989.pdf

Socialstyrelsen (1996) *Social service, vård och omsorg i Sverige 1996*. https://www.scb.se/H/övriga%20publikationer/Socialtjänst/Soc

ialtjänsten%20och%20omsorgerna%201993-1999/Social-service-vard-och-omsorg-i-Sverige-1996.pdf

Statistiska centralbyrån (2018) *Statistikdatabasen, Befolkning efter ålder och kön 2017.* http://www.statistikdatabasen.scb.se/

Statistiska centralbyrån (2018b) *Kommuner i siffror.* https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/

Statistiska centralbyrån (2018c) *Statistikdatabasen, Barn och unga 0-21 år med svensk och utländsk bakgrund efter kön och ålder.* http://www.statistikdatabasen.scb.se/

Stockholms läns landsting (2017) *Autismspektrumtillstånd och ADHD bland barn och unga i Stockholms län: Förekomst i befolkningen samt vårdsökande under åren 2011 till 2016.* Faktablad 2017:1, Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin. http://folkhalsoguiden.se/globalassets/verksamheter/forskning-och-utveckling/centrum-for-epidemiologi-och-samhallsmedicin/folkhalsoguiden/rapporter-och-faktablad/ast-och-adhd-bland-barn-och-unga-i-stockholms-lan-faktablad-2017.1.pdf

Stockholms stad (2014) *Barn och ungdomar utsatta för våld.* Författad av Pernilla Söderberg m fl på Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning. Hämtad från http://www.stockholm.se/PageFiles/917991/PDF Barn och ungdomar utsatta för våld - Signs of Safety och BBIC metodstöd för myndighetsutövning.pdf

Stockholms stad (2014b) *Utredningsprocessen enligt en evidensbaserad praktik inom barn- och ungdomsvården.* Författad av Helena Peterson och Ritva Gonzalez. Artikelnummer 11978 Socialförvaltningen 2015-03. https://almsocionomtjanster.se/wp-content/uploads/2017/09/Utredningsprocessen-enligt-en-evidensbaserad-praktik-inom-barn-och-ungdomsva%CC%8Arden.pdf

Studera.nu (2016) *Normeringstabeller från 2009 till våren 2011.* Publicerad 2016-05-16. https://www.studera.nu/hogskoleprov/fpn/normeringstabeller-fran-2009-till-varen-2011/

Sveriges radio (2017) *IVO kritiserar Socialnämnden i Sandviken*. Publicerad 2017-12-19, läst 2018-02-28. http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=99&artikel=6846471

Tideman, E., Vinnerljung, B., Hintze, K. & Isaksson, A. (2011) *Improving Foster Children's School Achievements. Promising Results from a Swedish Intensive Study*. Adoption & Fostering, (35)1, s. 44-56

Turnell, A., Murphy, T. (2014) *Signs of Safety – Comprehensive briefing paper*. 3rd edition. Resolutions Consultancy, East Perth. https://www.cornwall.gov.uk/media/12225430/Comprehensive-Briefing-Paper-3rd-edition.pdf

Unicef (2003) *A league table of child maltreatment deaths in rich countries*. Innocenti Report Card Issue No 5 September 2003. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/repcard5e.pdf

Unicef (2016) *Barn och samhällsvård*. Författad av Stefan Wiklund och Marie Sallnäs. https://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/rapport-barn-och-samhallsvard.pdf

Wahlgren, A. (2009) *Glöm aldrig andningslarmet*. SvD 2009-06-16 https://www.svd.se/glom-aldrig-andningslarmet

Vinnerljung, B. (1995) *Mortalitet bland fosterbarn som placerats före tonåren*. Socialvetenskaplig tidskrift, årg 2, nr 1:95, sidorna 60-72.

Vinnerljung, B. (1996) *Fosterbarn som vuxna*. Arkiv förlag, ISBN 9789179240912.

Vinnerljung, B. (1996b) *Svensk forskning om fosterbarnsvård – En översikt*. Liber utbildning AB. ISBN 634-1687-5

Vinnerljung, B. Hjern, A. Lindblad, F. (2005) *Suicide attempts and severe psychiatric morbidity among former child welfare clients – a national cohort study*. The journal of child psychology and psychiatry, volume 47, issue 7, July 2006, sidorna 723–733.

Vinnerljung, B. Öman, M. Gunnarsson, T. (2005) *Educational attainments of former child welfare clients – a Swedish national co-*

hort study. International journal of social welfare, volume 14, issue 4, October 2005, sidorna 265–276.

Vinnerljung, B. (2006) *Fosterbarn som unga vuxna – en översikt av resultat från några nationella registerstudier*. Socialmedicinsk tidskrift 1/2006.

Vinnerljung, B., Franzén, E. (2006b) *Foster children as young adults: many motherless, fatherless or orphaned: a Swedish national cohort study*. Child & family social work, Volume 11, Issue 3, August 2006, Pages 254–263.

Vinnerljung, B. & Sallnäs, M. (2008) *Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens*. Child & Family Social Work, 13(2), 144-155.

Vinnerljung, B. Hjern, A. (2011) *Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A Swedish national cohort study*. Children and Youth Services Review, Volume 33, Issue 10, October 2011, pages 1902-1910

Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2014) *Consumption of psychotropic drugs among adults who were in societal care during their childhood—a Swedish national cohort study*. Nordic Journal of Psychiatry, 68(8), 611-619.

Weigl, K. (2017) *Flickan bakom pansarglas*. Aftonbladet Story https://flickanbakompansarglaset.story.aftonbladet.se

Weigl, K. (2017b) *Jasmine, 13, behövde vård – låstes in och tog sitt liv*. Aftonbladet. Publicerad 2017-10-16. https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/kAQlX/jasmine-13-behovde-vard--lastes-in-och-tog-sitt-liv

Westerberg, V. (2011) *Sammanbrott i samhällsvård - En studie om barns placeringsmönster*. FoU Västernorrland, rapport nr 2011:3. https://www.fouvalfard.se/$2/2011-placeringsmonster.pdf

Wikström, A. (2014) *Ingen familj är en ö*. Ordfront, ISBN 9789174412130.

World Health Organization (2007) *Safe preparation, storage and handling of powdered infant formula – Guidelines*. http://www.who.int/foodsafety/publications/powdered-infant-formula/en/

Zaremba, M. (2015) *Varför dog Matilda?* Dagens Nyheter 2015-04-19. https://www.dn.se/kultur-noje/varfor-dog-matilda/

Åström, K. Rejmer, A. (2008) *"Det blir nog bättre för barnen..." Slutrapport i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med Barnahus 2006-2007.* Sociology of Law, Lund University. ISBN: 91-7267-264-1

Östberg, F., Wiklund, S., Backlund, Å. (2018) *Signs-of-Safety i praktiken: En studie om användning i Stockholms län.* FoU Södertörns skriftserie, ISSN 1403-8358

ISBN 978-91-981075-2-4

Mer än 6 % av alla svenska barn kommer någon gång under sin uppväxt att bli omhändertagna av socialtjänsten. Det är nästan två barn i varje skolklass. Två barn i varje skolklass som har fått sina föräldrar utbytta mot myndighetspersoner. Ett stort antal forskningsstudier har visat att barn som växer upp i fosterhem och barnhem får det betydligt sämre än barn som växer upp med sina föräldrar. Ändå omhändertas allt fler barn av socialtjänsten.

Bakom varje omhändertaget barn finns en historia. Men det är en historia som sällan eller aldrig hörs. Den här boken handlar om en sådan historia. Men framförallt handlar den om historien bakom historien. Hur socialtjänsten arbetar med barn, hur den borde arbeta med barn och varför fler och fler barn fastnar i dess nät trots att vårt samhälle är rikare och mer välmående än någonsin.

Nomad Förlag